

УКРАЇНСЬКИЙ ЛІСНИЦЬКИЙ АЛЬМАНАХ





ЛІСНИЦЬКА ВІДЗНАКА ОБУЛІД-у

у виконанні мистця М. Михалевича

**UKRAINIAN FORESTRY
ALMANAC**

ON THE TENTH ANNIVERSARY OF OBULID

1946 — 1956



Published by
UNION OF UKRAINIAN FORESTERS AND WOODMEN IN USA
NEW YORK

1958

УКРАЇНСЬКИЙ ЛІСНИЦЬКИЙ А Л Ь М А Н А Х

В 10-ЛІТТЯ ОБУЛД'у

1946 — 1956



ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЛІСНИКІВ І ДЕРЕВНИКІВ
НЮ ЙОРК

1958

Обкладинка Миколи Бутовича
Друковано 500 прим.

Printed in U.S.A.

"LUNA" Printing Company, 77 St. Marks Place, New York 3, N. Y.

CONTENTS

	page
Preface — <i>the Editorial Committee</i> -----	9
Inaugural Address of the First President of OBULID —	
<i>B. Luczakowsky</i> -----	11
History of OBULID — <i>I. Novitniak</i> -----	15
Economic Review of Ukrainian Forests — <i>Prof. P. Nykytyn</i> -----	36
Some Data on Ukrainian Forestry — <i>Prof. W. Levycky</i> -----	53
Ukrainian Forests under the Soviets — <i>A. Paramoniw</i> -----	58
Dictionaries of Ukrainian Forestry Terminology —	
<i>B. Luczakowsky</i> -----	63
Forests and Hunting in Ancient Ukrainian Law —	
<i>R. Kobrynsky</i> -----	65
Forests of the Greek-Catholic Metropolis in Lviv "Pehehinsko" —	
<i>Julian and Myron Levycky</i> -----	77
Forests of the Gheek-Catholic Episcopate of Stanyslaviv in Boho-	
rodczany — <i>B. Luczakowsky</i> -----	90
Forests of the Greek-Catholic Episcopate in Peremyshl —	
<i>W. Kolodij</i> -----	97
Supervision of Parochial Forests — <i>E. Ludkewych</i> -----	99
Prominent Ukrainian Foresters -----	101
Our Losses — <i>J. Zubal</i> -----	104
Prof. Borys Iwanycky — Biography — <i>J. Zubal</i> -----	109
Andrij Piasecky — <i>A Memoir</i> -----	111
The Dangers of Forest Service under occupation — <i>P. Piasecky</i> ---	113
HUSLI — Ukrainian Forestry Students Society in Prague —	
<i>B. Luczakowsky</i> -----	119
Ukrainian Foresters Graduated from the Agricultural Academy	
in Vienna "Hochschule für Bodenkultur" — <i>L. Shumylo</i> -----	122
Reminiscences of Fellow Foresters — <i>R. Jurkewycz</i> -----	127
Family Chronicle (<i>sons write about their Fathers</i>) -----	134
Lew Sawczynsky — <i>O. Sawczynsky</i>	
Fedir Ludkewych — <i>E. Ludkewych</i>	
Sabin Janycky — <i>W. Janycky</i>	
Tropical Forests in Descriptions and Reality —	
<i>Dr. Ing. R. W. Szechowycz</i> in Ceylon -----	140
Wolf Hunt in Polissia — <i>L. Shumylo</i> -----	145
Ukrainian Entomological Forest Literature — <i>A. Paramoniw</i> ----	149
Humor of Ukrainian Foresters Represented by Franz Krynycky —	
Collected by <i>B. Luczakowsky</i> -----	157
Album of Members of OBULID -----	167

THIS BOOK IS DEDICATED TO THE UKRAINIAN FORESTERS
AND THE UKRAINIAN FOREST.

NONE OF THE BRANCHES OF UKRAINIAN NATIONAL ECONOMY HAS SUFFERED SUCH TREMENDOUS RUIN UNDER THE RUSSIAN BOLSHEVIST ECONOMIC SYSTEM AS THE UKRAINIAN FORESTS. THEY WERE DEVASTATED BY THE BOLSHEVIST REGIME IN ALL ITS PHASES AND IN ALL STAGES OF ITS ECONOMIC POLICY IN THE UKRAINE — AND ARE DEVASTATED TO THIS DAY.

NEITHER THE WARNINGS OF THE COURAGEOUS EXPERTS OF FORESTRY, WHICH WERE PRINTED IN PROFESSIONAL SOVIET LITERATURE, NOR THE ALARMING WARNINGS OF INDIVIDUALS, WHICH WERE PRINTED IN THE LITERATURE OF THE PARTY PRESS, WERE ABLE TO ALTER THE COLONIAL EXPLOITATION OF THE UKRAINIAN FORESTS.

THE UKRAINIAN FORESTS WERE DESTROYED IRRETRIEVABLY AS WERE THOUSANDS OF ITS GUARDIANS AND PROTECTORS — THOSE GOOD UKRAINIAN FELLOW FORESTERS, WHO RESISTED AS FAR AS THEY COULD THE BARBAROUS, RECKLESS RUIN OF THE UKRAINIAN FORESTS. AND JUST TO THOSE PEOPLE, WE, THE FREE UKRAINIAN FORESTERS IN EXILE, DEDICATE THIS BOOK, THIS UNPRETENTIOUS MONUMENT.

UNITED IN OUR PROFESSIONAL SOCIETY "OBULID" (UNION OF UKRAINIAN FORESTERS AND WOODMEN) ON THE 10th ANNIVERSARY OF ITS ESTABLISHMENT WE ISSUE THIS BOOK IN WHICH BY MEANS OF FREE VOICES AND FREE WORDS FROM DISTANT BANISHMENT WE WISH TO BE OF SERVICE TO THE TRUTH AND TO THE UKRAINIAN FOREST.



КНИЖКА ЦЯ ПРИСВЯЧЕНА УКРАЇНСЬКОМУ ЛІСОВІ
І УКРАЇНСЬКИМ ЛІСНИКАМ.

НІЯКА ДІЛЯНКА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНЬОГО ГОСПО-
ДАРСТВА НЕ ЗАЗНАЛА ТАКИХ ВАЖКИХ ВТРАТ ВІД МОС-
КОВСЬКОЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ СИСТЕМИ, ЯК УКРАЇНСЬКИЙ
ЛІС.

НИЩИВ ЙОГО ВОЛЬШЕВИЦЬКИЙ РЕЖИМ У ВСІХ ФА-
ЗАХ І НА ВСІХ ЕТАПАХ СВОЄЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
В УКРАЇНІ І НИЩИТЬ ЙОГО ПО НИНІШНІЙ ДЕНЬ.

НІ ГОЛОСИ ОСТОРОГИ ВІДВАЖНИХ З-ПОМІЖ ЛІСОВИХ
ФАХІВЦІВ НА СТОРІНКАХ СОВЕТСЬКОЇ ФАХОВОЇ ЛІТЕРА-
ТУРИ, НІ ТРИВОЖНІ ГОЛОСИ ОДИНИЦЬ НА СТОРІНКАХ
ЛІТЕРАТУРНО-ПАРТІЙНОЇ ПРЕСИ НЕ ЗМОГЛИ ЗМІНИТИ
ТІСНІ ЛІНІЇ, ПО ЯКІЙ ІДЕ ВОЛЬШЕВИЦЬКА КОЛОНІАЛЬНА
ЕКСПЛУАТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЛІСУ.

ГИНЕ УКРАЇНСЬКИЙ ЛІС БЕЗПОВОРотно, ЯК ЗГИНУЛИ
ТИСЯЧІ ЙОГО СТОРОЖІВ І ОВОРОНЦІВ, ДОБРИХ УКРАЇН-
СЬКИХ ЛЮДЕЙ-ЛІСНИКІВ, ЩО, ЯК МОГЛИ, ПРОТИСТАВИ-
ЛИСЬ БЕЗПОЩАДНІЙ РУТІ УКРАЇНСЬКОГО ЛІСУ.

І ЇМ ПОСВЯЧУЄМО ЦЕЙ СКРОМНИЙ ПАМ'ЯТНИК МИ,
УКРАЇНСЬКІ ВІЛЬНІ ЛІСНИКИ НА ЧУЖИНІ, ОБ'ЄДНАНІ
У СВОЄМУ ЗВАННЕВОМУ ТОВАРИСТВІ ОБУЛІД (ОБ'ЄДНАН-
НЯ УКРАЇНСЬКИХ ЛІСНИКІВ І ДЕРЕВНИКІВ), В 10-ЛІТТЯ
ЙОГО ІСНУВАННЯ. В ЦІЙ КНИЖЦІ, ВІЛЬНИМ ГОЛОСОМ
І СЛОВОМ З ДАЛЕКОГО ІЗГОЙСТВА ХОЧЕМО ПОСЛУЖИТИ
ПРАВДІ І УКРАЇНСЬКОМУ ЛІСОВІ.



ПЕРЕДНЄ СЛОВО

На десятих загальних зборах ОБУЛІД'у, що відбулися в Нью Йорку 1-го жовтня 1955 року, ухвалено відзначити десятиліття Товариства виданням альманаху, присвяченого українському лісові й українським лісникам.

Було обрано комітет з завданням перевести цю ухвалу в діло. Комітет покликав до життя редакційну колегію. Намічено теми для статей і запрошено авторів. Рівночасно розпочато кампанію за придбання грошей на видання книжки.

49 лісників, членів ОБУЛІД'у, склали пожертви на фонд видавництва, при чому деякі дуже щедро. Тут треба згадати тих справжніх ктиторів, що склали по 50 і більше доларів. Це — колеги: лісн. Адам Шмериковський, лісн. Ярослав Давидович, лісн. Петро Ушак, інж. Юліян Бачинський, лісн. Євген Людкевич.

Ювілейний комітет намітив теми для статей, кермуючися принципом, що треба зафіксувати для історії передусім такі відомості, яких не дозволить утривалити на Батьківщині большевицький режим.

Іntenції комітету не зовсім вдалося зреалізувати. Недостача автентичних матеріалів, записок, вільного часу не дали можливості мати всі заплановані статті; з другого боку, треба було допустити статті більш персонального і родинного характеру, хоч перед тим і не заплановані.

У деяких статтях з розмислом пропущено прізвища, щоб не пошкодити живим ще людям. При прізвищах авторів взагалі не подано званневих титулів, ідучи за звичаєм, практикованим чимраз частіше в західнім світі.

Видавці свідомі того, що в надрукованих статтях можуть бути численні недоліки й помилки. Читачі хай ласкаво вибачать: якщо вони є, то сталися вони не з недбальства, а з тієї причини, що майже всі статті писані з пам'яті, а людська пам'ять з віддаллю в часі і з віком заводить.

Редакція допустила як рівнорядні два українські терміни на означення людини, яка по званню порається в лісі або для лісу: лісник і лісівник. Хоч обидва ці поняття термінологічно не уточнені, здається, що лісник — це радше поняття фахівця, лише —

практика, зате лісівник — це поняття фахівця, який діє в лісі чи для лісу, спираючися в усьому на науку.

Допущено терміни побережник і гаєвий, бо обидва мають право громадянства в українській мові.

Допускаємо як паралельні терміни „деревина” і „деревно”, в значенні матеріялу, хоч ми є радше за деревно, бо деревина означає також поодиноке дерево.

В текстах уживається зарівно слово „зруб” і „поруб”, бо в Східній Україні уживають радше поруб, а в західній лише зруб.

Приймаємо термін медвідь, бо там, де він жив споконвіку і живе донині, тобто в Карпатах, його не називали й не називають інакше, як тільки медвідь.

Фотографії членів ОБУЛІД’у вміщено лише ті, які були надіслані.

Люди, ліс, природа і господарство насвітлені в нашій книжці з точки погляду вільного українського лісника-громадянина і описані без кривлення душею.

Почуваємося до товариського і громадянського обов’язку подякувати тут усім тим нашим колегам лісникам, що своїми писемними та ілюстраційними матеріялами заповнили змістом цей Альманах, як також тим, що своїми більшими чи меншими грошеви-ми пожертвами уможливили його видання.

Дякуємо, зокрема, п-і Софії Тимчук з Ньюарку за виготовлення англomовних текстів та п. Володимирові Бачинському, аб-сольвентові мистецької академії в Нью Йорку (Pratt Institute) за технічні шкіци до кольорової кліші нашої лісницької відзнаки.

Ілюстрована частина нашого Альманаху може не витримає критики вибагливого ока, бо не прішить технічною досконалістю виконання. Наші світлини роблені переважно аматорами, часто примітивними апаратами і з матеріялів воєнного виробу, а це все відбилось на їх вигляді. Ми містимо їх тому, що вони є відбиткою частини нашого пройдешнього життя і дорогою пам’яткою для нас і може для наших дітей. Вони розкинені в книжці, часто без зв’язку з текстом.

Прийміть, Дорогі Читачі, щирим серцем цей духовий овоч Українського Незабутнього Лісу, так, як ми, люди того лісу, щирим серцем його писали.

Нью Йорк, грудень 1957 року

ЮВІЛЕЙНИЙ КОМІТЕТ І РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

СЛОВО ПЕРШОГО ГОЛОВИ ОБУЛІД'У ІНЖ. Б. ЛУЧАКОВСЬКОГО

Пані і Панове!

Маю собі за честь привітати Вас, одних як дорогих друзів по званню, других як шановних гостей наших.

І так — вважаю за свій обов'язок привітати по черзі:

Представників нашого духовенства,

Представників УНРРА,

Представників наукових і мистецьких кол,

Управу табору,

— врешті Шановних Гостей з кол нашого інтелігентського світу.

Зокрема, зі щирої душі вітаю Вас, Панове товариші Лісники і Ваших Вельмишановних Пань, Лісницьку Молодь і всіх тих Не-лісників, що почуваються близькі лісові, природі й ловецтву.

Наш вечір має характер товариського вечора.

Ми, господарі, хотіли б, щоб нам удалося створити на ньому таку атмосферу щирости й гумору, як це бувало по наших лісницьких домах — і всюди там, де стрічалося кілька лісників — як це в нас казалося — „при okazji”, колись — у нашім Ріднім Краю.

Ми, лісники, хочемо собі і Вам, Пані й Панове Не-лісники — створити на кілька годин ілюзію кращих, давніх часів, — нав'язуючи при тому до минувшини, до нашої лісницької, молодой ще вправді — а все ж таки до традиції.

Традиція — це феномен, який у житті лісника грає більшу роль, як у будь-котрій іншій суспільній сфері, не тільки в значенні товариським і родинним, але навіть — і особливо — у площині фахової діяльності.

Лісова господарка — це саме безперервна біологічна традиція дерев і деревостанів, традиція, плекана людською рукою, переймана від попередніх лісницьких генерацій, передавана наступним лісницьким генераціям.



Інж. Богдан Лучаковський
почесний член ОБУЛІД'у, основ-
ник та перший і довголітній
голова Т-ва

Ті ліси, що ми, нині живучі лісники, засадили — не ми будемо хіснувати. Зхіснуть їх за 60, 70 чи 100 літ щойно наші правнуки. Той ліс, що ми його рубали — садили ще наші прадіди, а плекали наші діди й батьки, аж поки він за нас не дозрів, щоб піти під топір — для потреб людської спільноти. Може саме й для того є в нас стільки розуміння й сантименту для давнини й традиції.

Маючи змогу пізнавати і розуміти вагу біологічної традиції, ми вміємо вповні оцінити вагу традиції в житті людської спільноти. І тому в нас, лісників, завжди мала й матиме вірних поклонників кожна ідея і кожна ідеологія, яка ґрунтується на здоровій, національній, історичній традиції.

Тому нас усіх, лісників, ціхує консерватизм, а з другого боку резервованість супроти всього, що без кореня, що випадкове й доривочне, бравурове, але нестійке, що як вітер зі степу.

У відвічній боротьбі двох біоценічних формацій, взаємно непримирно ворожих: ліс і степ — ми беззастережні сторонники лісу.

Непомітно для нас, людей, ба ще й до того людей одної людської генерації, — йде від початку віків, на земському суходолі, безупинна жорстока боротьба між двома біоценічними формаціями — лісом і степом.

Формація ліс — це феномен тягlosti, расовости, краси й гармонії, статичности й статечности — так би мовити — джентлменства в природі.

Степ — це феномен змінливости, то барвистої пишноти, то сірої одноманітности, агресивности, знищення всякого індивідуалізму, нівеляції всього до одного позему — трави, — так би мовити, комунізму в природі.

Формація біоценічна формувала теж вдачу і світогляд людини, що жила в її засягу.

Ліс — осілого, консервативного ратая і верховинця.

Степ — хижачького, непостійного номада-ординця, що не признає ні Божих законів, ні людських звичаїв, а слухає одного тільки — кнута свого хана.

В цій боротьбі, що йде від тисячоліть, людина несвідомо спомагає степ, вирубуючи й випалюючи ліс, ради короткозорих, матеріальних користей, в дійсності ж собі на загибель — в далекій будучності. Бо там, де колись був ліс, що відтак загинув, чи безпосередньо від людської руки, чи посередньо від людської діяльности — прийшло інтермістично поле, а за полем з черги — пустиня.

Так загинули великі царства на просторах, на яких нині панує неподільно страшна пустиня Гобі; так загинули якісь незнані культури на просторах нинішньої пустині Сагари; так пропало пишне царство цариці Сабі вже за історичних часів. Так звелися нінащо колись пребагаті країни: Месопотамії, Кампанії, Сицилії, південної Греції, південної Франції, Істрії, Далматії, Кастилії.

Всюди там, де пропав ліс, змінювався, суворів клімат, приходили вбивчі для всякої вегетації посухи і палючі вітри. Людина тратила умовини екзистенції і мусіла залишати ці простори. Ерозійний пісок, гнаний дикими вихрами, вкривав і вкрив раз на завжди мертвецьким омофором простори колись живі, плідючі й людні.

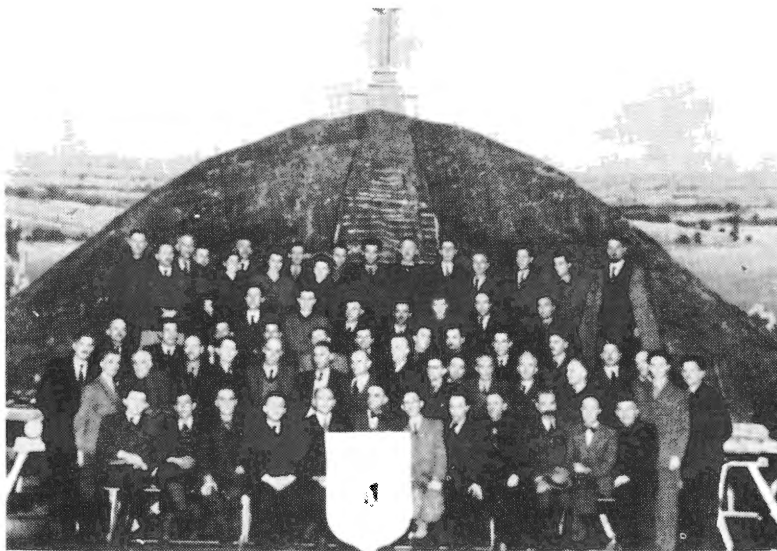
І на нашій українській землі пройшов і далі проходить той процес. Наступає степ — відступає ліс.

Завойовники від віків тереблять наші ліси, — для хижацького зиску — і для обеззахиснення нашої Батьківщини. Наша Земля, колись багата в ліси — нині належить до найбідніших країн на ліси в цілій Європі. Так як сьогодні стоїть справа, ми вже мусимо більше ніж половину дерева, потрібного для нашої національної консумпції, спроваджувати з чужих країв.

Відбудова наших сіл і міст, знищених оцією війною, вичерпас всі наші лісові резерви далеко поза раціональну межу.

Ми, як господарський організм, стоїмо перед такою катастрофою в лісовім господарстві, вагу якої мало хто собі уявляє.

Ліси, як захист і живий охоронний вал на сході і південному сході нашої Землі, не можуть вже більше входити поважно в рахубу.



Учасники I. З'їзду лісників в Мюнхен-Карльсфельді в 1946 р.
на тлі декоративної могили Тараса Шевченка

А ліси були завжди захистом і обороною для нас. За татарського лихоліття гро населення України і рештки старої національної культури заціліли на Західніх Українських Землях, де було і досі осталося гро наших лісів. Звідси вийшла в XV і XVI ст. людська хвиля нової колонізації степу.

І другий раз, по руїні XVIII ст., знову із заходу і північного заходу прийшли українські люди і знову сколонізували обезлюднену Україну.

Та не тільки захистом і материком для українських людей був і є наш ліс.

Наші ліси були і є зеленими бастіонами, де боронилися і на наших очах бороняться проти наїзників — українські люди воєнного духа, захищаючи життя співгромадян, обороняючи волю і честь нашої Батьківщини.

Ми, українські лісники, знаємо найкраще з власних переживань останніх років, яку гігантичну роль відіграють наші ліси в боротьбі українського народу з наїзниками.

Ми знаємо, скільки героїзму і скільки крові добрих синів рідної землі покривали й покривають наші ліси.

І клонимо низько голови перед тими добрими синами України, що в лісах, невідомі й невідомо де, поклали і кладуть голови за справу України.

І сумуємо тут на чужині, і тужимо за Рідною Землею — як всі інші українці — а може ще й більше.

І сняться нам, і привиджуються нам — наші зелені ліси.

Здається нам деколи, що чуємо — як шумлять вони.

Та, як справдешні лісові люди, закушуємо зуби й кажемо собі:

Хоч би нам і на який довгий час прийшлося мандрувати і за море, і служити чужим лісам,

то вернемось до Вас, наші зелені ліси українські!

Ми бачимо, як Степ наступас на Європу, на християнську культуру, і знаємо, що тут компромісу не може бути, що мусить дійти до удару, до бою на життя і смерть.

І віримо, що в тім бою переможе Христос над Антихристом, Європа над Азією, Ліс над Степом.

А поки це станеться — гуртуємося, наближаємося один до одного, зв'язуємося, щоб у міцнім гурті лісницького братства перетривати тяжкий час, який переживасмо і який напевно будемо переживати не день і не місяць.

І оцей товариський вечір має якраз на меті у товариській розвазі перебути нам, лісникам, з собою кілька годин, — для того, щоб забути горе, щоб розважити серце, для того, щоб у гурті набрати міці духа.

А Вас, вельмишановні Гості Не-лісники, ми запросили, щоб Ви разом з нами розважилися й повеселилися.

Каже стара наша народна мудрість: живий живе думас.

Тож бажаю всім Вам, Панство, присмної забави

і вітаю ще раз Вас усіх разом — нашим лісницьким привітом:

ЩАСТИЛІС!

(Це слово виголошене до гостей лісницького товариського равту з нагоди 1-го З'їзду Лісників 17-го березня 1946 р. в Карльсфельді .



ІСТОРІЯ ОБУЛІД'У

Рік 1945 — це був пам'ятний рік. В нім утихли громи другої світової війни, що перекотилась через три континенти. Не минула воєнна хуртовина й нашої землі, де шаліла повних 5 літ, перемінюючи її місцями в бездушну пустиню. Кількадесятитисячна маса української людности, викинена химерною долею зі своєї землі, знайшла в тім році хвиловий захист у таборах на німецькій території, окупованій тоді переможними альянтськими військами. Таборами тими завідувала спеціально до того покликана міжнародна організація т. зв. УНРРА.

Одним з великих добродійств тих таборів була повна толеранція їх окремішности, на підставі народностевої приналежності. Це давало змогу зібрати в поодиноких місцевостях по кілька тисяч українців, різного віку, віровизнання, територіально-регіонального походження і звання. Люди, що мали якісь спільні зацікавлення, почали себе взаємно вишукувати, сходитись, організуватись.

Одним з найбільших тоді таборів у Німеччині був табір у Карльсфельді, під Мюнхеном. Там, у тому 10-тисячному людському муравлищі було й багато українських лісників, які про себе мало навіть знали, бо походили з різних місць української землі і не мали змоги перед тим зустрічатись. Тут і почав зреалізовувати свою давню мрію й ціль інж. Лучаковський, який ніколи не розставався з ідеєю організаційного охоплення українських лісників, що при дотеперішніх умовах нашої політичної залежності від чужих окупантів — було неможливим.

В Мюнхені існувало тоді кооперативне об'єднання праці „Labor-gal” — з різними відділами торговельно-промисловими й виробничими. Це об'єднання було тоді одинокою українською інституцією на терені Німеччини, легалізованою американськими окупаційними властями й зареєстрованою крайовою німецькою (баварською) адміністрацією.

Існувала тоді теж не терені Німеччини окрема лісо-промислова спілка „Дендра”, що після договорення з Управою „Labor gal” мала увійти до Кооп. Об'єднання, як окремий відділ для заготівлі й збуту дерева. Керівник того відділу мав бути вибраний з-поміж українських лісових фахівців.

Для ліквідації „Дендри”, чи там для переведення фузії „Дендри” з „Labor gal”, скликано 12. серпня 1945 р. збори, на які бу-

ло запрошено 8 принагідних лісників, для фахової опії в деревній ділянці. Ця перша зустріч була почином і зародком будучої організації взагалі.

Дня 25. серпня 1945 р. скликано вже сходи самих лісників для вибору керівника лісо-промислового відділу при „Labor gal”, на яких було 15 учасників.

Керівником ліс.-пром. відділу обрано інж. Богдана Лучаковського, а секретарем інж. Ігора Сорочка. Тут почались уже конкретні розмови про евент. заснування Т-ва Укр. Лісників та постановлено вже відшукувати укр. лісників для приблизної орієнтації, скільки їх є на терені Німеччини.

Треті сходи укр. лісників відбулися 9. грудня, 1945 р. і мали вже виразно організаційний характер. На них висловлено побажання оснувати фахове й статутове Т-во Укр. Лісників та потребу скликання з'їзду лісників. Приявних на тих сходинах було 35 осіб. Ті сходи одобрили всі дотеперішні заходи інж. Лучаковського, пороблені для підготовки лісницької фахової організації та доручили йому й підготування самого з'їзду. На тих сходинах підібрано і евентуальну назву Т-ва: Об'єднання Українських Лісників і Деревників, у скороченні — ОБУЛІД.

Дату з'їзду встановлено на 16. березня 1946 р. в Карльсфельді.

Всіма можливими засобами льокомоції й особистими післянцями нав'язав інж. Б. Лучаковський контакт з укр. лісниками в цілій Німеччині й Австрії, та повідомив їх про з'їзд. І хоч тяжко було повірити тоді в якийнебудь більший успіх, бо, мимо ширих закликів і найкращої волі, стояли на перешкоді комунікаційні труднощі й неупорядковані ще повоєнні відносини, все таки на з'їзд прибуло 64 учасники з найдальших закутин Німеччини.

Президіював цьому першому з'їздові укр. лісників інж. Лучаковський, який не жалувал ні часу, ні труду для переведення в життя своєї мрії.

З'їзд на вступі назвав себе першими конституюючими зборами укр. лісників, прийняв назву нової організації „Об'єднання українських лісників і деревників — ОБУЛІД”, затвердив пропозицій тимчасовий Правильник та прийняв таку організаційну схему: 1. Керівні органи Т-ва: Головний Віділ, 2. Контрольна Комісія, 3. Верифікаційна Комісія, 3. Мировий Суд.

Крім того створено ще 3 Комісії: 1. Наукову, 2. Організаційну, 3. Комісію лісової політики.

Членом ОБУЛІД-у може бути кожний українець, що своїм званням чи фаховою працею зв'язаний з лісом чи деревництвом, без огляду на ступінь його кваліфікації — від фахового лісового робітника до професора високої школи.

Патроном Товариства обрано Св. Остафія.

Персональний склад Першого Віділу й вищих Керівних Органів ОБУЛІД-у був:

Віділ: 1. Інж. Богдан Лучаковський — голова, 2. Інж. Мирон Левицький — місто голова, 3. інж. Ігор Сорочко — секретар,

4. Лісн. Михайло Малкович — скарбник, 5. Інж. Ярослав Іванусів — зв'язковий.

Контрольна Комісія: Інж. Остап Бобикевич, Надл. Володимир Стрільбицький, Поб. Микита Драганчук.

Мировий Суд: Інж. Роман Курилович, Інж. Степан Яців, Інж. Лев Яцкевич, Лісн. Іван Кузич, Інж. Богдан Гамота, Інж. Лев Шумило, Інж. Зеновій Дибуняк.



Учасники 4-их Загальних Зборів ОБУЛІД'у (1948 р., Мюнхен — „на Фраймані”)

Організаційна Комісія: 1. Надл. Стрільбицький Володимир, 2. Інж. Мартинець Михайло, 3. Інж. Пясецький Петро, 4. Інж. Зубаль Ярослав, 5. Інж. Романчукевич Роман.

Комісія Лісової Політики: 1. Інж. Карташевський Віктор, 2. Інж. Вінтоняк Іван, 3. Інж. Лучаковський Богдан, 4. Інж. Ключас Орест, 5. Інж. Горний Володимир, 6. Інж. Папп Конрад.

Так постало це перше в історії українське звання Т-во лісників і деревників, постало самочинно з туги за українським лісом і як відгомін того товариського життя, яке плекали лісники на наших землях, у своїх лісничівках.

Ідея й ціль, яка присвічувала ініціаторам і основникам лісницького з'їзду і лісн. Т-ва — висловлена коротко, але змістовно в одній з точок Тимчасового Правильника, пізніше Статуту ОБУЛІД-у, а саме: Глава II, пар. 4:

„Метою ОБУЛІД-у є дати організаційні рами для природного гону кожної людини стоваришуватися (асоціюватися). Особливою метою „ОБУЛІД”-у є плекати лісницьку традицію, пособляти лісницьку науку, займатися справами лісницької освіти, обстоювати

справи укр. лісівництва як національно-економічного й політичного чинника, репрезентувати укр. лісників і деревників та укр. лісівництво на внутрішньому, національному й зовнішньому, закордонному форумі.

Дальше метою ОБУЛІД-у є дати можливість кожному лісникові й деревникові, відповідно до його фахового рівня, знайти працю серед відповідних життєвих умовин, захищати інтереси одиниці й колективу, в потребі дати моральну та матеріальну допомогу своїм членам, а також, на випадок їх смерті, їх родинам, а саме при допомозі т. зв. Інституції посмертної допомоги („І. П. Д."). Вкінці метою ОБУЛІД-у є плекати товариські взаємини й товариську культуру".

З'їзд прийняв ряд резолюцій: 1. Загального характеру, 2. З ділянки справ лісової політики, 3. З обсягу організаційних справ, 4. В справах лісівницької науки, званнявої освіти і в справах видавничих.

Разом 31 точка резолюцій.

Одною з них і першою є резолюція загального характеру:

„1. Взявши під увагу фактичний стан речей, що в сучасному положенні не існують ніякі укр. державні ані академічні інституції на еміграції, які могли б бути компетентними авторитативно репрезентувати або керувати справами укр. лісівництва — та маючи на увазі, що існує небезпека, що некомпетентні одиниці чи гуртки людей могли б собі таке право присвоювати, зглядно діяти так, якби таке право посідали зі шкодою для укр. лісівницької справи й її доброго імені, З'їзд укр. лісників та деревників в дні 16. березня 1946 р. в Мюнхені-Карльсфельд, в Баварії, апробує оцим для себе Статус найвищої української лісівницької магістратури на еміграції, тобто право репрезентувати, постановляти й керувати справами укр. лісників і деревників та укр. лісівництва на еміграції аж до того часу, поки не буде можна оце право передати до рук компетентної національної магістратури.

2. З'їзд укр. лісників і деревників констатує, згл. апробує вже створену організацію ОБУЛІД-у, як свою однуоку організацію на еміграції, єдино управнену керувати справами укр. лісників і деревників, як корпорації і укр. лісівництва, як національно-економічно-політичного чинника та репрезентувати їх назовні.

3. Відносно репрезентації збірноти укр. лісників і деревників на еміграції, З'їзд доручає Виділові поробити такі заходи перед Укр. Нац. Репрезентацією (ЦПУЕ) і її субальтерними органами, щоб в Німеччині ОБУЛІД був всюди гідно репрезентований".

В ділянці Лісової Політики З'їзд доручає: 1. Нав'язання контакту з чужоземними організаціями, 2. Виготовлення персональної листи втрат укр. лісників, що згинули з рук наїзників у часі війни, 3. Переведення хоч би побіжної реєстрації загинулих в укр. лісах в час війни, 4. Поведення якнайінтенсивнішої зовнішньої акції в справі переселення лісників на фахову працю до країн, де клімат не загрожував би їх здоров'ю.

З обсягу Організац. Справ З'їзд постановляє: 1. Посилити організаційну діяльність так, щоб в якнайкоротшому часі всі вартісні лісники і деревники стали членами ОБУЛІД-у, 2. Наладити й урухомити постійний організаційний зв'язок між Виділом і членами на провінції, 3. Організувати джерела заробків для гуртів або і для поодиноких членів та піддержувати приватну ініціативу в тому напрямі, 4. Зорганізувати механізм ІПД (Інституцію Посмертної Допомоги) при ОБУЛІД-і, 5. Опрацювати зразковий статут для ОБУЛІД-у.

В справах Лісівницької Науки З'їзд доручає Виділові: 1. Включити в засяг своєї діяльності і справи української лісівницької науки та фахової освіти, зокрема українського лісницького до-росту та оточити опікою студіюючу молодь та нав'язати в цій цілі зв'язок з ученими українськими лісниками для відкриття по таборах практичних курсів або і школи для лісничих та опрацювати для них програми навчання. 2. Зайнятись опрацюванням таких найконечніших лісівницьких книжок: 1. Український термінологічний словник лісівництва, 2. П'ятимовний лісівницький термінолог. словник, 3. Практичний підручник — лісотехнічний провідник.

Діловими нарадами Пленуму Зборів та поодиноких комісій: наукової, організаційної, ком. лісової політики, статутової та резолюційної, і остаточною апробатою З'їздом предложених резолюцій заповнили укр. лісники два повні дні З'їзду, надавши своєму організаційному творові достойної форми й гідного обличчя.

І коли З'їзд закінчив свої ділові наради і запросив заздалегідь ширше громадянство на „хрестини” свого Товариства, то понад 700 осіб добірної публіки прийшло на перший лісницький репрезентативний баль. Їх привітав сердечно перший голова Т-ва інж. Б. Лукаковський святочною промовою, в якій запізнав громадянство зі значенням укр. лісу та з ціллю першого того роду званне-вого товариства. Ця промова в цілості вміщена на вступі.

Після ліквідації табору в Карльсфельді 1947 року, весною, Виділ переїхав до нового табору в Берхтесгаден, а ОБУЛІД перетворився в центральну організацію з відділами: у Берхтесгадені (18 членів), Міттенвальді (28 членів), Регенсбурзі (21 член), Авгсбурзі (9 членів), Мюнхені (27 членів), Фраймані, пізніше в Австрії, Ганновері (англійська окупаційна зона). Крім того патрунував ОБУЛІД великому скупченню українських лісників у Ріміні (Італія, — полонені І. Укр. Дивізії), що згодом переїхали до Англії.

Другі заг. збори ОБУЛІД-у відбулися 21 листоп. 1946 р. в Мюнхені (ресторан „Wolfgangseiche”) при участі 82 членів Т-ва. Були це найчисленніші збори за весь час існування ОБУЛІД-у.

Наступні Загальні Збори відбулися в днях 6-7 грудня, 1947 р. в Регенсбурзі, в укр. таборі „Ганггоферзідльон”, при 67 учасниках.

Четверті й останні в Німеччині звичайні Збори відбулися в днях 6 і 7 листопада 1948 р. в Мюнхені, в таборі на „Фраймані” при 47 учасниках, бо почалася вже еміграція за море.

Крім тих звичайних Заг. Зборів відбулися ще одні Надзвичайні Заг. Збори 14.III. 1948 р. в Регенсбурзі для зміни статуту, який треба було достосувати до загально-організаційної системи ЦПУЕ.

Також один товариський З'їзд відбувся 15.II. 1947 р. в Берхтесгадені при 46 учасниках, а по нім великий баль лісників.

Як видно з повищих дат Т-во зростало з 8, 15, 30, 64, 82 самих тільки учасників кожних чергових зборів і з часом воно стало поважною професійною організацією.

Дня 27 грудня 1948 р., тобто в останньому етапі свого розвитку перед масовою еміграцією за море, ОБУЛІД мав 229 членів звичайних і 5 надзвичайних (студенти УТГІ), зареєстрованих в нашій лісницькій метриці при ОБУЛІД-і. Не враховано тут лісників, що перебували в таборі Ріміні в Італії (абсолювенти першої і другої шкіл лісничих, ведених в Ріміні). Їх всього було понад 150, що разом дає нам імпозантну цифру коло 400 укр. фахових лісників різного ступня кваліфікації плюс певне число молоді, що студіювала на німецьких та інших високих школах.

В році 1949 формально припинено діяльність Т-ва в Німеччині, бо більшість членів Т-ва і майже цілий виділ вже були за морем, особливо в ЗДА і Канаді. В Німеччині остався лише голова ОБУЛІД-у інж. Богдан Лучаковський та голова Наук. Комісії інж. Роман Кобринський. Супроти цього голова ОБУЛІД-у, діючи на основі Правильника ОБУЛІД-у, ухваленого на конститууючих Заг. Зборах вільними голосами і без ніякого натиску та сугестії сторонніх чинників, в якому то правильнику було сказано, що провід ОБУЛІД-у має право диспонувати справами й майном ОБУЛІД-у згідно з найкращим своїм розумінням й сумлінням у тому випадку, коли немає можливости засягнути опінії й дістати децизію Надзв. Заг. Зборів, уділив тодішньому секретареві ОБУЛІД-у генеральну повновласть перевезти діловодство, відзнаки, бібліотеку, архів й інші рухомості, що є власністю ОБУЛІД-у, з собою до З'єдинених Держав Америки. Там вони мають стати матеріальною основою нашого Об'єднання, що там повинно відновитися та продовжувати свою діяльність.

Рівночасно передав він повновласть тодішньому секретареві інж. Ів. Вінтонякові в справі створення, очолювання й ведення організації лісників у ЗДА.

Перші сходини лісників у ЗДА відбулись 26 листопада 1949 р. в Нью Йорку. Присутніх було 10 давніх членів. Вони прийняли до відома рішення голови ОБУЛІД-у в Німеччині, вирішили, що треба українським лісникам і тут жити організованим життям та постановили скликати наступні ширші сходини на 22.1. 1950 р., на яких формально вибрано, чи пак доповнено склад виділу ОБУЛІД-у в ЗДА, а саме:

Виділ: Інж. Іван Вінтоняк — голова, Лісн. Петро Ушак — секретар, Інж. Євген Лятишевський — скарбник, Інж. Роман Яримович, Лісн. Володимир Білінський, як члени виділу.

Контрольна Комісія: 1. Інж. Юліян Козяк, 2. Побер. Микита Драганчук, 3. Інж. Петро Пясецький.

Цьому виділові доручено вести справи ОБУЛІД-у аж до часу скликання З'їзду лісників в ЗДА для нового правового оформлення його в нових цілком умовах обов'язуючого права.

Виділ цей діяв на терені ЗДА до квітня 1952 р.

Дня 5. III. 1952. Виділ і Ширші Сходини Лісників постановили скликати З'їзд лісників і деревників на день 12. квітня 1952 р. Уложено теж тоді програму З'їзду, порядок нарад та обрано організаційний комітет. Згідно з наміченим пляном З'їзд цей відбувся 12. квітня 1952. в Нью Йорку в домівці Укр. Відділу Червоного Хреста і складався з 2 частин: 1. Ділової, 2. Розвагової. Учасників З'їзду було 45.

Дотеперішній голова ОБУЛІД-у на цьому з'їзді у своєму обширному звіті дав перегляд праці Товариства від часу його заснування (1946), подав, що під цю пору в евіденції Товариства є: 125 бувших членів та 22 нечлени, з того: в Австралії — 3, Цейлоні — 1, Венесуелі — 1, Парагваю — 1, Аргентині — 4, Бельгії — 1, Німеччині — 6, Канаді — 15, ЗДА — 115.

В самих ЗДА — 73 лісники з академ. освітою.

На терені ЗДА продовжувало Товариство свою діяльність у ділянках можливих до зреалізування. Зцентралізована евіденція всіх лісників у вільному світі, акція допомоги лісникам, залишеним з Європи й поза нею, удержування зв'язку з інституціями загальної національної ваги, видавання свого лісницького „Вістника”, відбування сходин і нарад в різних справах, що тичать лісників — це все заповнювало змістом діяльність нашого Товариства.

На саму допомогу „Лісника в потребі” зібрано дотепер виділом в ЗДА 676 дол.

З'їзд цей, як стверджує звітодавець, відбувається під знаком оптимізму, хоч мало оправданого, але притаманного лісникам.

Правда, крім двох лісників — тоді ніхто більше в ЗДА не працював ще в своєму фаху, може через незнання мови, може через брак матеріяльних засобів на виїзд для непевного пошукування фахової праці на далекім заході.

Але надія не опускала нікого, хоч дальші роки побуту в ЗДА показали, що всі ці надії були марні.

Досвід виділу і поодиноких лісників виказав пізніше, що в ЗДА є трудно, дуже трудно дістатися до лісової професії, а старшим лісникам взагалі неможливо.

Зовсім інші умовини й вимоги праці від тих, до яких ми привикли, відносно низька платня та евентуальна відірваність від власних національних середовищ дуже остудили запал і надію укр. лісників до праці в американському лісі. Всі спроби Товариства у підшуканні гідної і відповідної фахової праці для своїх членів скінчились нічим. А й спроби власної ініціативи поодиноких лісників заснувати власне деревне виробниче підприємство не видержали

проби життя. Лябіринти вирафінованих писаних і неписаних законів торговельно-промислового світу — це світ для себе. Цей сумний досвід дорого коштував наших сміливих ініціаторів.

Дотеперішній виділ, виконуючи доручене йому завдання скликанням цього З'їзду, започатковує новий етап в розвитку Товариства та в його руки передає дальшу долю ОБУЛІД-у.

По нарадах і дискусіях над правовою й організаційною формою Товариства в нових умовах, З'їзд прийняв такі конститууючі резолюції:

1. З'їзд констатує, що Т-во ОБУЛІД, засноване і діюче на протязі 6 літ в Європі в Німеччині, де факто перестало існувати тому, що всі майже його члени виїмігрували з Європи до заморських країн, в більший кількості до ЗДА.

2. З'їзд оцінює саме існування і діяльність ОБУЛІД-у в Європі за потрібні й корисні так для самих лісників, як і для цілої укр. справи, репрезентованої політичною еміграцією.

3. Беручи під увагу фактичний стан речі, що нема легального збору лісників, який міг би уділити формальну абсолюторію останньому виділові в Європі, вибраному Звич. Заг. Зборами 6 і 7.XI. 1948 р., З'їзд товарисько признав діяльність того виділу за задовільну, корисну, доцільну, господарку за коректну й бездоганну та висловив своє признание членам виділу ОБУЛІД-у з Європи та дотеперішньому виділові в ЗДА.

4. Для формального оформлення свого існування — З'їзд цей реалізує бажання загалу українських лісників, що поселились у ЗДА і в Канаді, а поодинокі по далеких краях світу, уконституувався, як Надзвичайні Загальні Збори і постановив та створив на терені Північної Америки — Організацію Українських Лісників і Деревників — ОБУЛІД з осідком в ЗДА, в місті Нью Йорку.

З'їзд перебрав назву й організаційну схему Товариства укр. лісників з Європи, як також перебрав його майно, діловодство, касу, бібліотеку, архів, відзнаки, емблему й інш.

5. З'їзд стверджує, що большевицький окупант безоглядно винищує ліси на Українських Землях, позбавляючи край і населення деревного сирівцю — тепер, а зокрема — в майбутньому, і чинить таким способом українську територію назавжди залежною щодо дерева від чужини, послаблюючи стратегічну конфігурацію терену, змінюючи краєвид, зісуваючи клімат, зменшуючи здоровність української землі.

Вкінці З'їзд вибрав новий виділ ОБУЛІД-у в ЗДА в складі:

Виділ: 1. Инж. Богдан Лучаковський — голова, 2. Доц. Іван Мельник, 3. Инж. Іван Вінтоняк, 4. Лісн. Лев Пришляк, 5. Лісн. Адам Шмериковський, 6. Инж. Мирон Левицький, 7. Инж. Дам'ян Геча.

Контрольна Комісія: 1. Дир. Євген Гашинський, 2. Инж. Роман Курілович, 3. Инж. Анатоль Гудзовський.

Так зачав ОБУЛІД дальший етап своєї діяльності на терені ЗДА у дуже змінених умовах — під кожним оглядом.

Найближчі Загальні Збори відбулися в день св. Остафія, 3. жовтня 1953 р. у Філадельфії, в домівці Товариства Українських Інженерів.

В укр. гр.-кат. Катедральній Церкві відправлена була Служба Божа в наміренні укр. лісників і укр. лісівництва. На збори прибуло 30 лісників. Дотеперішній виділ доповнено інж. Кізімою, як референтом зв'язку.

Ці Збори були замітні тим, що в просторій салі „Бен-Бардж” Клубу ч. 3, Фермонт Парк у Філадельфії, прикрашеній спортовими трофеями попередніх власників та укр. лісницькими емблемами, відбувся лісницький „Свято-Остафіївський Вечір”, який стягнув добірну українську публіку з усіх товариських кіл, та яку голова ОБУЛІД-у у своїм мистецьким слові про укр. ліс і укр. лісників обзнайомив з нашим лісн. Товариством, і яка в цілості була поміщена у двох числах Укр. щоденника „Америка”, з 29-30.X. 1953. Танкова музика, імпровізована проф. Богданом Перфецьким, лісницькі й мисливські пісні в виконанні артиста Анатолія Радванського та його скечі творили погідний і веселий настрій. Той лісницький вечір залишив найкращі спомини у всіх, так у гостей, як і в лісників і знайшов прихильний відгук в українській щоденній пресі.

Наступні Загальні Збори ОБУЛІД-у відбулись у навечер'я св. Остафія, тобто 2. жовтня 1954 р. в Нью Йорку, в Укр. Нар. Домі. Учасників було 24.

На категоричну відмову інж. Б. Лучаковського бути даліше головою Товариства, Збори обрали новий виділ у складі: 1. Інж. Петро Пясецький — голова, 2. Інж. Роман Кобринський — секретар, 3. Лісн. Лев Пришляк — скарбник, 4. Надл. Григорій Маслівець, 5. Надл. Остафій Бачинський, як члени Виділу.

Контрольна Комісія: Інж. Богдан Лучаковський, Інж. Іван Вінтоняк, Дир. Євген Гашинський, Інж. Анатоль Гудзовський.

Наступні Загальні Збори відбулись дня 1. жовтня 1955 року в Нью Йорку, в Укр. Нар. Домі, при 19 учасниках.

Ці Збори проходили під знаком надходячого в 1956 р. 10-ліття Товариства, яке Збори хотіли б гідно відзначити. Крім імпрез локального характеру, вирішено видати пропам'ятну книгу, як пам'ятник укр. лісові. Обрано до того Ювілейний Комітет із інж. Б. Лучаковським на чолі, якому доручено перевести в життя постанови Зборів.

Збори намітили зміст Пропам'ятної Книги та евент. авторів. Обрано теж Зборами Почесний Ювілейний Комітет.

Ювілейні Збори відбулись 6 жовтня 1956 р. в Нью Йорку в Укр. Нар. Домі. Відкрив Збори та сердечно привітав лісників голова інж. Петро Пясецький. З десятиліттям нашого ОБУЛІД-у передав у коротких змістовних словах суть і значення нашого Товариства та побажав усім лісникам по всьому світі щасливого й скорого побачення там — де нас усіх тягне невимовна туга, там, де для нас знайдеться ще належне місце.

Предсідником Ювілейних Зборів обрано аклямацією першого й довголітнього голову інж. Б. Лучаковського.

Збори вшанували Світлу Пам'ять незабутніх лісників, що відійшли від нас у вічність: проф. Бориса Іваницького, інж. Зеновія Дибуляка, дир. Осипа Винника та надл. Юрія Натадієвича святочною мовчанкою, а опісля спомином про Них.

Збори одобрили всі заходи Ювілейного Комітету в справі Альманаху, якого редакцію очолює почесний член ОБУЛІД-у ред. Роман Купчинський.

Збори шлють свій дружній лісницький привіт усім лісникам — як на рідних землях, так і розкинених на еміграції по всіх частих світу та бажають їм дочекати тої блаженної хвилі, коли ми всі, українські лісники, віддамо себе, своє знання та свій досвід до послуг українському лісові.

Діяльність Товариства за 10 літ існування

Діяльність ОБУЛІД-у внутрішньо-організаційна мала два періоди: 1. динамічний (до-еміграційний), 2. статичний (по-еміграційний).

Перший — це був той рухливий період, що виявлявся в рапіднім рості Товариства та його організаційного життя, в пам'ятних з'їздах, зборах у Карльсфельді, Мюнхені, Берхтесгадені, Регенсбурзі, у постанні цілої мережі відділів ОБУЛІД-у, даліше в його інтенсивній діяльності — переселенчій, науково-вишкільній, підготовчо-видавничій (лісо-технічний провідник, п'ятимовний лісн. словник) та у видаванні „Вістника”, тої „пещеної дитини” ОБУЛІД-у, що її започатковано в Європі, а продовжувано по нинішній день в ЗДА. Вкінці товарисько-імпрезові лісницькі балі в Карльсфельді й Берхтесгадені та розваговий „Св. Остафіївський Вечір” у Філадельфії.

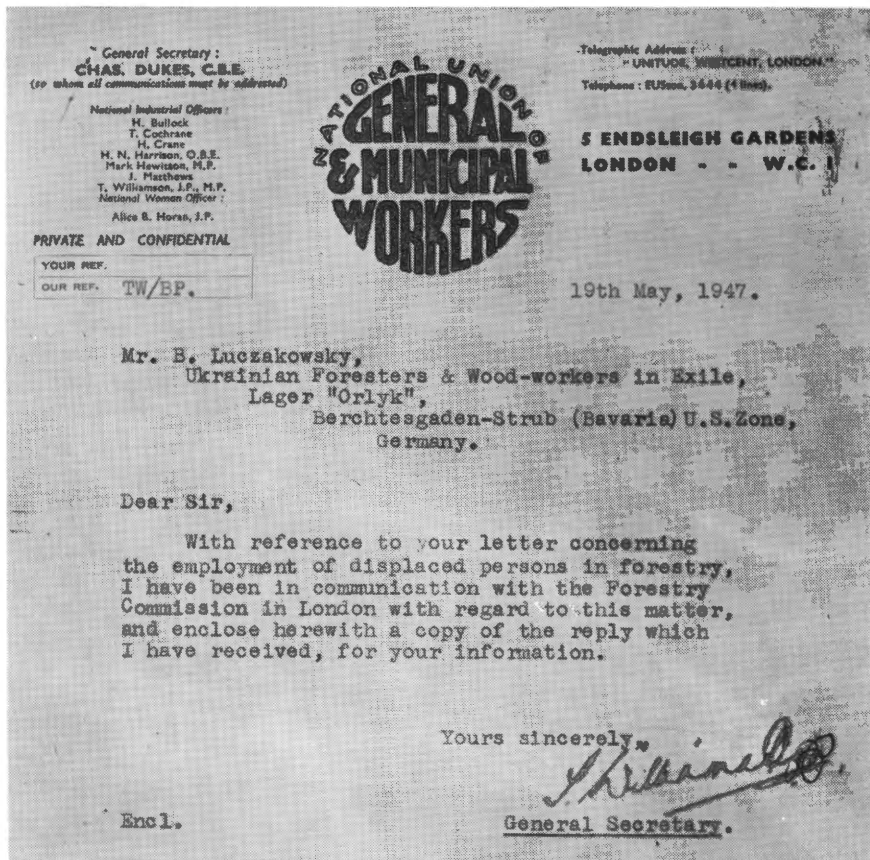
Другий період — це був спокійний, консерваторський, що проявлявся у змаганні сконсолідувати лісників, устатувати Т-во, сконкретизувати і вкорінити лісницький стиль і традицію, схопити й забезпечити для будучого покоління лісників в Україні елементи й статистичні дані з минулого національного українського лісівництва та вкінці нести матеріальну поміч товаришам лісникам у потребі.

Переселенча акція:

Головною ціллю основаного Товариства було уможливити й прискорити еміграцію та вишукати краї поселення й колективної праці для всіх лісників.

В тій цілі Провід ОБУЛІД-у розписав офerti до багатьох країн, предкладаючи послуги українських лісників при розбудові лісового господарства тих країн. Переслати й доручити в належне місце таку офertу та одержати відповідь на неї, тоді не була така легка справа. В тодішній повоєнній Німеччині, поділеній на 4

окупаційні зони (англ., амер., франц. і рос.) не було ще наладної ні залізничної, ні поштової, навіть внутрішньої комунікацій. І коли оферти ОБУЛІД-у доходили все ж таки до адресатів і надходили до ОБУЛІД-у відповіді, то це була та частина лісової політики, т. зв. дипломатія ОБУЛІД-у, яку особисто вів голова інж. Б. Лучаковський. Якими шляхами його листи доходили до найвищих установ, а відповіді від них до ОБУЛІД-у — це його особиста таємниця й заслуга.



Із заграничної кореспонденції ОБУЛІД'у. Відповідь на лист ОБУЛІД'у про посередництво в підшуванні збірної праці — в англійських домніонах

Фактом є, що вже на Загальних Зборах 6 і 7.XI. 1947 р. в Регенсбурзі відчитано відповіді на оферти ОБУЛІД-у від:

1. Англійської Парляментарної Комісії для лісових справ, 2. Королівського Лісницького Товариства в Шкотії, 3. Французького міністерства праці, 4. Директора французьких лісів в Кольпарі,

5. Високого Комісара Канади в Лондоні, 6. Високого Комісара Австралії в Лондоні, 7. Уряду південної Родезії, 8. Англійських Трейд-Юніонів, 9. Голландського Товариства Лісників, 10. Швайцарського Т-ва Лісників, 11. Турецького Представництва в Німеччині, 12. Державного Департаменту лісів (Відділ водно-лісовий) в Марокко, 13. Організації Об'єднаних Націй, чи пак „ФАО” — його лісн. департ., 14. Америк. союзу лісників у Вашингтоні, 15. Ірландії, 16. Швеції, 17. Норвегії.

Вислано меморіяли: до Кардинала Тіссерана, Президента Перона, Архієпископа І. Бучка.

З тої широкої кореспонденції з державами чи організаціями наше Товариство, крім гіркої науки, що чемні відповіді й обіцянки нікого до нічого не зобов'язують, жадної користі не мало, хіба те, що десь в архівах тих країв залишиться слід організаційного існування українського лісницького Т-ва ОБУЛІД.

Лісова політика:

Далішим осягом лісової політики було нав'язання контакту з німецькими лісницькими організаціями та установами, як:

1. „Landesforstverband” в Баварії, 2. „Reichsinstitut für Forst und Holzwirtschaft” in Reinbeck, Bez. Hamburg. 3. Міжнародний агроном. Інститут у Римі (др. Нестор Смаль-Стоцький), 4. Крім того ОБУЛІД мав зв'язок з лісницькими організаціями лотишів та естонців у Німеччині, 5. Особистий контакт голови з чільними німецькими лісниками багато допоміг йому пізніше в успішних інтервенціях в різних лісницьких справах.

Про ОБУЛІД та його діяльність згадували найчільніші світові лісницькі журнали, як: 1. „Zeitschrift für Weltforst Wirtschaft” ч. 5, за 1954 р. Там же в тому самому числі була теж згадка про смерть Проф. Бориса Іваницького, 2. „Journal of Forestry” — американський найповажніший місячник за 1951 р. помістив статтю інж. Б. Лучаковського про укр. лісників в ЗДА та їх готовість до фахової праці в лісівництві.

IRO (International Relief Organization), що перебрала від UNRRA опіку над усіма емігрантами в Європі по другій світовій війні, оцінюючи рухливість ОБУЛІД-у запросила на конференцію у Гватті (Швейцарія) 1948 р. українських лісників, які, як фахівці, репрезентували лісників усіх національностей на тій конференції, що була скликана для обговорення справи еміграції і професійного zatrudнення інтелектуалістів всіх професій в країнах нового поселення (1947). Репрезентантами такими були: інж. Чорний Михайло з Німеччини, інж. Б. Стасів з Італії.

Особиста інтервенція голови ОБУЛІД-у в німецькій університеті в Мюнхені в справі признання дипломів українцям абсолювентам лісницьких фахових курсів у Львові під час німецької окупації (1941-44), які фактично були студіями університетськими, а які німці цілево називали лише курсами, причинилась до того, що

191-A-2
RICH.84-33 H/TF/MC/JC
MINISTÈRE
DE L'AGRICULTURE.
DIRECTION GÉNÉRALE
EAUX ET FORÊTS.

84 636

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE.

Paris, le 21 JUL 1947

~~XXXXXXXXXX~~
BUREAU des PRIX-SALAIRES
MAIN D'ŒUVRE
N° d'ordre 527/AP6 PS
On est invité à reporter dans les réponses
et en marge les indications ci-dessus.

SANITARY CHARITABLE SERVICE
(for OBULID-LEADER de LUGZAKOWSKY)
Dachauerstrasse, 9
MUNICH
BAVARIA U.S.A. Zone .

Objet :
OBJET - Travail dans les exploitations forestières.
REFERENCE - Lettre du 8 Juin 1947.

Monsieur le Président,

Vous avez bien voulu, dans votre lettre rappelée ci-dessus, adressée à l' "Association Forestière Internationale SYLVA MEDITERRANÉENNE " et qui m'a été retransmise, offrir votre concours et celui de vos compatriotes de l'Union Ukrainienne de travail forestier, pour exercer une activité dans les forêts de France.

Vous demandez également que quelques savants puissent continuer, dans notre pays, leurs travaux scientifiques.

Je vous remercie très vivement de vos propositions, auxquelles malheureusement je n'ai pas la possibilité de donner moi-même une suite quelconque.

Je transmets donc votre lettre au Ministère du Travail seul compétent pour examiner votre requête, en le priant de l'étudier avec la plus grande bienveillance.

Cependant, je signale également votre demande à mes services s'occupant spécialement de l'exploitation des coupes dans la zone française d'occupation en Allemagne. Il est possible, en effet, que les entreprises aient encore des besoins de main d'œuvre et l'emploi des personnes déplacées est explicitement prévu par les règlements actuels.

A toutes fins utiles, je vous précise que ces services sont les suivants :

- 1^o) Direction de la Production Forestière
en Allemagne
Cité Administrative à STRASBOURG (Bas-Rhin)
- 2^o) Direction des Exploitations en Régie
en Allemagne
Cité Administrative à COLMAR (Ht-Rhin)

Mais je crois que vous auriez intérêt à exprimer vos désirs au service des personnes déplacées à Baden-Baden.

Veuillez agréer, Monsieur le Président, l'assurance de ma considération distinguée.

Le Directeur Général des Eaux et Forêts .

Reçu au Poste - Strasbourg - 1. M. 740013 - 13376

Відповідь франц. міністерства земельних справ на ofertу ОБУЛІД'у

німецький Університет в Мюнхені признав ті львівські дипломи за свої.

ОБУЛІД співдіяв у заложенні лісового факультету при Міжнародному Університеті УНРРА в Мюнхені, де троє українських лісників були викладавцями, а й деканом лісового факультету був якийсь час українець.

ОБУЛІД робив заходи в пізнішій баварській земельній міністерстві, щоб на вакуючі місця в баварській лісницькій службі приймали також українських лісників. І кілька наших членів були якийсь час в німецькій лісницькій службі в Баварії (деякі одержали навіть емеритуру).

ОБУЛІД був членом:

1. ЦПУЕ (Центральне Представництво Української Еміграції) в Німеччині, що було найвищою загально-укр. магістратурою на еміграції, і брав участь у зборах і нарадах ЦПУЕ; ОБУЛІД удержував зв'язок з інституціями загально-національної ваги, як:

2. Український Конгресовий Комітет в Америці,
3. Наукове Товариство ім. Шевченка,
4. Українська Вільна Академія Наук,
5. Український Техн.-Госп. Інститут,
6. Товариство Українських Інженерів у Німеччині і в ЗДА,
7. Товариство укр.-амер. професіоналістів у ЗДА,
8. Видавництво укр. заг. енциклопедії у Франції.

В ділянці науковій ОБУЛІД: 1. тісно співпрацював з Укр. Техн. Госп. Інститутом, якого всі лісники-викладавці були членами ОБУЛІД-у, включно з ректором УТГІ, проф. Б. Іваницьким, що був і почесним членом ОБУЛІД-у.

Шкільництво:

ОБУЛІД заініціював і проводив дві українські лісницькі школи у Німеччині: в Мюнхені — Фрайман і в Міттенвальді та патронував таким школам в Італії, в Римі.

Першу організував і проводив інж. Степан Яців. Навчання в ній могло б бути зразком для кожної фахової школи. Програму навчання склав інж. Ст. Яців, яку вже апробували перші збори лісників.

Назва її: „Українська Школа Лісників”, час навчання — 13 місяців, без вакацій, тижнево 36-42 години, предметів — 23. Вписаних було 47, осталося і закінчило 23. Свідоцтво видано в мовах українській, англійській і німецькій. Відбуто 12 екскурсій до нім. надлісництв, при чому ставлення німецьких лісників було дуже прихильне. Іспити були прилюдні. Членами іспитової Комісії були: 1. Представник УТГІ, 2. Голова ОБУЛІД-у, 3. Всі викладавці.

Предмети загальні викладали гімназійні професори, предмети основні: інж. Яців Степан, інж. Михайло Мартинець, інж. Кобринський Роман, інж. Петрів, інж. Левицький Іван.

Ціль школи: дати повну фахову освіту самостійного лісничого в ревірі.

Друга школа, в Міттенвальді, яку zorganizував тамошній Відділ ОБУЛІД-у за апробатою Головного Виділу і під протекторатом УТГІ в Регенсбурзі. Зголошених було 22 курсанти, покінчило 9 та двоє екстерністів.

Керівником школи був лісн. Малкович Михайло. Викладачами були: лісн. Малкович Михайло, інж. Салдит Михайло, інж. Балюта Степан, інж. Роман Гукевич, проф. Ільницький Степан, інж. Пясецький Петро, інж. Дорошенко Сергій, інж. Варивода Ярослав, інж. Коцик Євген.

В склад іспитової Комісії крім викладовців, входили: інж. Богдан Лучаковський від ОБУЛІД-у, інж. доц. Лисенко Лука від УТГІ.



Школа лісничих у Мюнхені 1946-1947. На практичних вправах

Свідомство закінчення школи видав УТГІ.

Школи ці дали нам зразок української середньої лісової школи та поклали фундамент під середнє лісове шкільництво.

В таборі полонених Укр. І. Дивізії в Ріміні (Італія) відкрито лісову школу, яку вів інж. Ізидор Кушнірук. Він був цілий час в контактi з Виділом ОБУЛІД-у, а в своєму звіті до Виділу подав такий кінцевий вислід школи:

Вписаних було 156 курсантів, відвідували школу точно 91 курсантів, покінчили школу 11 курсантів з відзначенням (відмінно) та з фаховим титулом лісничих; 29 курсантів з вислідом дуже добрим зі званням підлісничих; 37 курсантів з вислідом добрим зі званням гайових; 77 разом. Не видержали іспиту 6 курсантів і 2 відступили від іспиту.

Час навчання тривав 8 місяців, а закінчено школу 2 травня 1946 р.

Іспити тривали 10 днів і відбулися в приязності англійського команданта табору та двох делегатів Східної Конгрегації з Риму в особах: о. д-ра Прашка та о. д-ра Ваврика Михайла.

Від Преосв. єпископа І. Бучка та від Східної Конгрегації в Римі були вручені нагороди найкращим курсантам.

У висліді високого рівня навчання та загального признання для того роду фахового шкільництва на прохання команди і мешканців табору та Східної Конгрегації, яка загально опікувалася шкільництвом в таборі, зорганізовано ще одну лісову школу однорічну, до якої вписалось 98 кандидатів. По перевірці їх знання, створено з них два типи лісового навчання, а саме: середню школу зі 43 учасниками та нижчу з 55 учасниками. На жаль, по 8 місяцях навчання припинено, з причини перевезення цілого табору до Англії. Нові умовини розташування в Англії не дали змоги докінчити тих двох шкіл; наукове приладдя, шкільні акти та фахові підручники не можливо було забрати зі собою до Англії через брак тоннажу — тому їх передано до архіву Східної Конгрегації в Римі.

В дальшій науковій ділянці з рамени ОБУЛІД-у заініційовано було видання „Лісотехнічного Провідника” для практичного вжитку українських лісників та лісівницького 5-мовного словника. Цю працю вели члени Наукової Комісії, інж. Гаврилів-Буяр Михайло і пок. інж. Зенон Дибуняк. Лісотехнічний провідник в стадії збирання матеріалів був перерваний наглою зміною німецької валюти, що вдарила по еміграції спеціально боляче, бо одного дня позбавила всіх матеріальних засобів. Словник уже в липні місяці 1947 мав 4.300 слів, з яких користати можуть не лише лісники, але й природники, археологи й хеміки. Є в нім ціла зоологія й орнітологія. Та ж сама девальвація німецької марки, а пізніший виїзд за море, шукання нових можливостей прожитку, а вкінці несподівана смерть інж. Зенона Дибуняка припинили колосальну працю. Віримо, що все таки побачить вона світло денне і знайде своє місце в загальній українській науковій скарбниці.

„Вістник ОБУЛІД-у” постановлено видавати ще на перших засновних зборах Товариства.

Перше його число, яке склав інж. Ярослав Зубаль, появилось друком у Берхтесгадені з датою — листопад 1946 р. В друкарні загублено заголовну віньєту, так що дальші числа в Європі виходили без віньєти й були биті на циклостилі, бо в Німеччині в міжчасі звальоризовано валюту і друк став для Товариства задорогий.

„Вістник” в Європі був передусім журналом оповісток Виділу. При його помочі інформовано членів, що робити в справі еміграції, позатим вміщувано інформації в справах організаційних.

В ЗДА змінено стиль журналу, ставши на становищі, що в ньому належить зафіксувати все те, що з українського лісницького життя збереглося в людській пам’яті і — скорше чи пізніше мусить пропасти.

Звичайно були у „Вістнику” статті на поважні теми, напр., „Американське лісівництво”, його досягнення, недоліки й пляни у світлі доповідей і дискусій на Конгресі амер. лісників, „Духова спадщина проф. Бориса Іваницького”, „Теперішній стан лісового господарства на Україні” й ін.

Дальше — комунікати, хроніка з товариського і родинного життя лісників, цікаві популярні новини „SILVA RERUM”. Перед святами були святочні вірші, завжди зв’язані з лісом, були мисливські й лісницькі пісні, ноти до них, лісові новини з України, некрологи, врешті гумористична сторінка із скарбниці дотепів пок. лісн. „Дзядзя” Криницького.

**Школа лісничих
у Мюнхені (Фрайман)
1946-1947.
Практичні справи**



Звичайно в ЗДА виходило 4 числа на рік: 1. т. зв. Різдвяне, 2, Великодне, 3. Свято-Іванівське, 4. Свято-Остафіївське.

Всіх чисел „Вістника” вийшло в Німеччині від 1946 до 1949 року разом 9, а в ЗДА — 14.

В Німеччині друковано було 200-250 примірників кожного числа, а в ЗДА 120-150 примірників. „Вістник” звичайно редагував кожночасний Виділ колегіяльно.

Передано по 3 примірники всіх чисел до архіву бібліотек: 1. Наукового Товариства ім. Шевченка, 2. Української Вільної Академії Наук.

З огляду на таку малу кількість накладу „Вістник” ОБУЛІД-у є нині рідкою екзотикою.

Фахова праця.

В пошукуванні праці для лісників ОБУЛІД уже на початку свого існування заоферував свою фахову послугу спец. лісорубними бригадами дирекції УНРРА при вирубі дерева в лісах Німеччини для заготівлі опалу по таборах. Зразком таких бригад була лісорубна бригада в Карльсфельді. Вона дала фахову пра-

цю коло 10 кваліфікованим лісникам і 60 лісовим робітникам. Відповідальним керівником її і зв'язковим між Управою УНРРА був інж. Б. Лучаковський, працю в лісі провадили інж. Я. Зубаль, інж. Клюфас, інж. Пясецький, інж. Малкович, побер. М. Драганчук.

В таборі при виладованні й укладі дерева працювали робітники під фаховим доглядом інж. Я. Іванусева та інж. Л. Шумила.

Ціла лісорубна бригада була поділена на групи, 10-12 людей, кожна група мала свою назву, напр., „гуцульська”, „полтавська” й інші. В лісі працювала група моторова при зрізуванні дерева. Вона мала звичайно кількох заавансованих технічно механіків. В склад її входило 6 людей. Одні орудували пилою, другі підрубували сокирою, звичайно підрізували цілий ряд дерев, а потім на команду звалювали їх рівночасно. Це для безпеки і частинно для ефекту.

При транспорті дерева до табору й довозі персоналу на місце праці були зайняті американські військові тягарові авта; шоферами були спочатку полонені французи, пізніше американські вояки. Їздили шалено скоро, але випадків, крім малих потовчень, не було. Так заготовлено для табору коло 5.000 куб. опалового дерева.

Було великим добродійством для лісників і для робітників, що могли бути весь час на свіжій повітрі, серед гарної природи в лісах, положених коло 20 км від табору. Крім задоволення з праці, всі працюючі діставали додаткові приділи харчів, папіросів, кращий одяг і обуву. Про все пильно дбав інж. Б. Лучаковський, що особисто бував щодня у голови табору п. Будуї, який що треба признати, йшов назустріч усім вимогам проводу лісової бригади.

Кількасот кубічних метрів дерева не забули українські лісники доставити бічною дорогою для потреб Українського Комітету в Мюнхені — де дерево опалове йшло тоді на вагу золота.

Такі лісорубні бригади були і в інших таборах: Міттенвальді, Регенсбурзі, Ульмі, Травнштайні, Цуффенгавзені й ін., а їх керівниками були звичайно фахові лісники.

Працювали в нім. лісн. службі за американської окупації українські лісники в Австрії й Німеччині: в Австрії — проф. інж. Всеволод Левицький, інж. Роман Юркевич, інж. Роман Кобринський (спершу в Австрії, опісля в Баварії), інж. Володимир Кисілевський; в Німеччині — інж. Михайло Мартинець, інж. Анатоль Гудзовський, інж. Євген Черняхівський, інж. Тарас Скрентович.

Сьогодні працюють фахово на відповідних становищах в ЗДА: інж. Дмитро Юрчишин — у стейті Міннесота, інж. Володимир Колодій — у південній Каролайні, дипл. лісн. госп. Чаповський Михайло, інж. Охримович Юліян (з поновленням американським дипломом); в Канаді: інж. Ярослав Іванусів і Василь Горбай — у картографії, інж. Роман Романчукевич, лісн. Іван Кузич — в промислі; на Цейлоні: інж. д-р Роман Шехович, що є начальним



ВІСТНИК

ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЛІСНИКІВ
І ДЕРЕВНИКІВ НА ЕМІГРАЦІЇ

INFORMATION

of Ukrainian Refugees Foresters and Wood-workers Union

НА
ПРАВАХ
РУКОПИСУ
РИНУ СОРУ
ЦІНА
ЦЬОГО ЧИСЛА
PRICE
3 м.

Рік I. Третій 1946

Берхтесгаден — Баварія

Число 1

ДО НАШИХ ЧИТАЧІВ

Згідно з побажанням загалу наших Товаришів, Лісників і Деревників, виступаємо до видавництва нашого власного часопису. В сучасному положенні він являється дуже актуальним і потрібним, щоб могли своєчасно і скоро взаємно порозумітися, інформувати себе про обличчя справи. Рівночасно заявляємо, що на об'єднання видання нашого часопису вдало розформуваний табір в Карлсфельді, де до того часу знаходився організаційний центр лісників.

Видуючи перше число українського лісницького часопису, прохасмо Шановних Товаришів узагледити і вибачити можливі недотримання — чи то в зверхньому вигляді, чи у змісті його. Будемо старатися в міру можливості його побільшити і полішити. Тому і звертаємося до Вас з проханням, прислати до нас все, що може цікавити загал лісників, а ми, в міру ідеї — помістимо.

Просимо писати якнайкоротше і звязно та на теми актуальні в наших відносинах

ПЕРШИЙ ЗІЗД

УКРАЇНСЬКИХ ЛІСНИКІВ І ДЕРЕВНИКІВ

Перший Зізд Українських Лісників на еміграції, що відбувся в Мюнхені — Карлсфельді в днях 16 і 17. 3. 1946. і вібрал 66 осіб, слухаю заслуговув на спеціальну увагу.

Це перший Загальний Зізд на еміграції, це перший незалежний Зізд Українських Лісників в історії.

Голова Т-на вітає всіх вібраних, підкреслюючи вагу і значення для Польських настрій завоювати на собі, коли Голова Т-на з глибоким болем і сумом поминає тих Друзів, що в часі війни стали жертвами як західної так і східної тирани. Вони встали з місць і кількома хвилиною мовчанкою відносять пам'ять заставаних, що згинули мужньо за волю свого народу. Після усталеного порядку наради проходить точка за точкою, ділове обговорення промовками. З черги обговорюється справа евентуального виїзду до якогось краю на прищ. Дискусія в дуже річеза, цікава і стоїть на високому рівні. Бесідики задали собі труд, вібравши багато даних про можливості оселення в чужих краях. Треба зазначити, що домінувала на зборах думка, що наше місце перебування на рідній землі, коли Воля буде вільна від нападників, а злине в крайності обійшлося питання виїзду.

Вечером першого дня нарада відбулася спільно з традиційним бігосом, при то барисний, дружній гутірці. На другий день до кінця наради. Для наметки зроблено спільну злину.

ЗВИЧАЙНІ ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ

ОБУЛІД-у

Виклі повідомля, що на загальне бажання більшості Товаришів, загальні збори членів ОБУЛІД-у відбуються дня 21. листопада 1946. в день св. Михайла о год 11-тій а ранку в Мюнхені, Розентауерштр. 46 А, а доміані ОПУЕ а таким порядком наради:

1. Відкриття зборів і вибір Президії
2. Відчитання протоколу з Основуючих Загальних Зборів.
3. Звіт з діяльності Об'єднання:
 - а. Звіт голови.
 - б. Звіт секретаря
 - в. Звіт скарбника
 - г. Звіт керманців підліт.
 - д. Звіт комісії „Н“ „О“ і „П“ (Наукової, Організаційної, Лісової Політич.)
4. Звіт Контрольної Комісії й ухвалення абсолютної устатковочою На лісові.
5. Вибір нової Управи (визначу і комісії) Контрольної Комісії Голови Товаришнього Суду

„Вістник“ ОБУЛІД-у (перше число), що почав виходити в 1946 р. і виходить неперіодично по сьогоднішній день

керівником лісового відділу при „Галь-Оя-Девелопмент борд”; це найвище становище, яке котромусь із українських лісників пощастило досягнути на еміграції.

Загально взаємовідносини між Виділом і членством були щирі й безпосередні, навіть такі неприємні заклики, чи упізнання, як за вкладку, чи якийсь інший грошовий даток, що мали не раз незвичайний, гумористичний зміст, загал лісників належно розумів. Виділ діставав не раз на подібні його звернення відповіди та ще й грошовий даток у виді зеленого банкнота, чи „моні-ордеру”.

Почесні члени ОБУЛІД-у: 1. пок. проф. Борис Іваницький, 2. інж. Богдан Лучаковський, 3. ред. Роман Купчинський.

Головами ОБУЛІД-у були:

1. інж. Богдан Лучаковський — 1945—49 — Німеччина та 1952—1954 — ЗДА,
2. інж. Іван Вінтоняк — 1949—52 — ЗДА,
3. інж. Петро Пясецький — 1954—56 — ЗДА.

Українські лісники впровадили НАЦІОНАЛЬНУ УКРАЇНСЬКУ ЛІСНИЦЬКУ СИМВОЛІКУ:

1. Культ і патронат святого Остафія,
2. Лісницьку емблему й званняві краски,
3. Лісницьку відзнаку: золоту й срібну, роботи мистця-графіка Михайлевича,
4. Лісницький привіт „Щастиліс”,
5. Мисливський привіт „Многостріч”,
6. Лісницьку пісню „Гей зелені наші бори” (Р. Купчинського),
7. Багатий та цікавий архів.

Зов лісницької крові, потреба зв'язку з товаришами, підсвідома надія, що може ще вернемось до Краю й будемо ще лісниками в нашому рідному лісі, піддержували й оправдували існування нашого ОБУЛІД-у.

І рік за роком сходились лісники в день свого Патрона св. Остафія на свої лісницькі річні збори, а кожні чергові збори позначались зменшенням числа присутніх.

ОБУЛІД увійшов непомітно у стадію латентної вегетації, в яку попадають по черзі всі укр. товариства на еміграції. Боротьба за екзистенцію, зматеріялізування одиниць, та незацікавлення у молодій генерації лісників своєю фаховою організацією, недостача часу, відірваність нашого життя від нашого звання, зложились на той стан. Є це зрештою стан характеристичний для всіх еміграцій всіх часів. Зсумовуючи всі ці аспекти, перед нами лісниками у 10-ліття нашого Товариства поставлено практичне питання: Чи удержувати при житті ОБУЛІД даліше?

Те саме питання явно, чи укрито безперечно стає перед багатьома товариствами, що базують свою екзистенцію на ідеологічній платформі і на українській національній платформі.

Незалежно від рішення збору лісників про дальшу долю нашого Товариства, ОБУЛІД своєю 10-літньою діяльністю засіяв зерно українського духа і створив традицію для будучности.



**Лісова школа в Міттенвальді (Баварія) 1947.
Викладавці і члени іспитової комісії з курсантами**

З того духа й традиції може колись скоріше відродиться й оформиться лісницька українська думка й каста, як прийде обітований час. Ми, поклонники незабутнього українського лісу, так думаємо й того прагнемо.

І дай, Боже, щоб той сантимент до українського лісу, який ми плекали у своєму Товаристві на протязі 10 літ, та туга за українським лісом тої маленької горстки лісників-ізгоїв, якою ми є, колись зматеріялізувались у виді великої й могутньої лісової мережі на вільній Українській Землі.

Щ а с т и л і с !



ГОСПОДАРСЬКИЙ ОГЛЯД ЛІСІВ УКРАЇНИ

Площа лісів

Загальна площа лісів України і Криму становить коло 7.409 тис. га, в тому числі на Наддніпрянщині коло 3.402 тис. га, на Західних землях близько 3.750 тис. га та в Криму коло 257 тис. га. Найвища лісистість визначається в Закарпатській області — 42%, найменша в степу — 2-3%. Пересічна лісистість України дорівнює 10.8%, Криму коло 10%.

Керівництво лісами зосереджене в Головному Управлінні лісового господарства та полезахисного лісорозведення, яке підпорядковане Міністерству сільського господарства. Слід признати, що, порівнюючи до питань економіки, організації, техніки і дослідної справи — особлива увага приділяється справі полезахисного лісорозведення.

Господарською одиницею на периферії залишається лісгосп, а в умовах степу, в безлісних районах, утворено лісозахисні станції.

Відокремленою установою є трест „Ліспроєкт”, що переводить лісовпорядчі роботи. Завдання і функції організації лісового господарства помітно поширились, — відповідно до спеціалізації господарства та експлуатації в лісах різного призначення.

Наукові інституції і навчальні заклади

Найвищою науково-дослідною установою на Україні є Інститут лісівництва Академії Наук у Києві. Інститут засновано лише в 1946 році. В програмі інституту велику частину становлять питання степового лісорозведення.

Інститут поділяється на два основні відділи: 1. лісівництва і 2. полезахисного лісорозведення, — з лабораторіями лісового ґрунтознавства, фізіології рослин та ґрунтової мікробіології. Експериментальними базами є: Голосієво, Старосілля, Чорнолісся, Снігірі та Весело-Боковеньківський дендрологічний парк. Інститут уряджує щорічні експедиції для обслідування полезахисних

смуг, лісових культур, ґрунтів і т. д.; розробляє питання заліснення пісків, інтродукції екзотів; вивчає значення лісового накриву, кореневі системи різних порід, питання водного і мінерального відживлення деревних порід. При інституті встановлено контингент аспірантури.

Другою установою є Харківський науково-дослідний інститут лісового господарства і агролісомеліорації. Існує вже довший час, програма координується інститутом Академії Наук і більш-менш відповідає його тематиці.

Цілком зрозуміло, що досягти наукових закладів здебільша зумовлюються висотою кредитів. Подати такі дані і порівняти з асигнуваннями на інші аналогічні інституції немає можливості.

Вищими навчальними закладами є Київський лісогосподарський Інститут — з факультетами лісового господарства та лісової меліорації, і Львівський лісотехнічний інститут (відкритий р. 1945), з 1953 року поширений до 4 факультетів. Основними є факультети: лісо-інженерний і механічної технології дерева. Крім того функціонують лісогосподарські і лісотехнічні технікуми — як Чугуєво-Бобчанський, Черкаський, Деркульський, Чорноліська лісова школа і деякі інші.

Розподіл лісів за ботаніко-географічними районами

Відмінність рослинних умов і відповідної їм рослинності розподіляють терен Українських земель на декілька окремих ботаніко-географічних районів. Зупинимось на основних районах таких, як Полісся, Лісостеп, Степ, Підкарпаття з Карпатами і Крим.

Полісся. В літературі розрізняють Правобережне (Волинське) і Лівобережне (Чернігівське) Полісся. Виділяють ще Прип'ятське Полісся, а Лівобережне називають ще Деснянським. Уся північно-західня частина України є продовженням північно-східньої лісової зони.

Південною границею лісової зони на Україні, яку називають Поліссям, є лінія: Володимир Волинський, Луцьк, Рівне, Шепетівка, Житомир, Фастів, Київ, Ніжен і далі Конотіп.

На легких піщаних і супіщаних ґрунтах „зандрової зони” Полісся поширені соснові ліси. На чистих пісках сосна (*Pinus silvestris*) утворює чисті бори. На супісках до сосни домішується дуб (*Quercus robur*). На суглинястих супісках і пісках, які на невеликій глибині підстилаються суглинками, форма деревостанів складається трьома поверхами, — верхній із сосни, в другому — дуб і третій

поверх утворює граб (*Carpinus betulus*). На лівобережному Поліссі граба нема і заступає його липа. В підліску останніх складних форм деревостанів панує ліщина (*Corylus avellana*). Характеристичним є накрив, в якому поширені борівки (чорниці), брусквиці, верес, орличка, папороті, грушанки, братки та різні осоки. Слід згадати, що в сосняках дубових — типу вогкого субору, зустрічається релікт Полісся — кущ *Azalea pontica* або *Rhododendron flavum*. Батьківщиною його вважається Кавказ, але на Поліссі цей кущ іноді посідає великі площі (Замисловицька, Лиственська, Сирницька, Словечанська дачі і інші). Місцями — на островах суглинястого лесу можна зустрінути рештки дібров.

З чистих сосняків найбільше поширені — чорничники (*Pineta myrtillosa*), що на заболочених низинах переходить у сосняки багнові (*Pineta ledosa*). Менше поширені сосняки брусницеві (*Pineta vitis idaeosa*), що на піщаних надмах переходять у сосняки лишайникові (*Pineta cladinoso*). Із складних форм деревостанів найбільше поширені сосняки дубові (*Querceta*—*Pineta*), а найпродуктивнішими формами є свіжі кам'яницеві сугрудки (*Carpineto-Querceto-Pineta*). В названому типі лісу сосна досягає І(а) і І(б) класи бонітету, а дуб — І—ІІ класи бонітету.

Поруби з-під сосни і дуба звичайно відновлюються березою і осикою. Низинами і по заплавах рік зустрічаються деревостани чистого вільхового лісу, або з домішкою ясеня. Як мілкими „тарілками”, так і великими западинами зустрічаються вовницево-сфагнові та осоково-сфагнові болота, як чисті, так і порослі низькою (V—V(a) кл. бонітету) сосною. В накриві типові кущикові рослини, як багон (*Ledum palustre*), журавлини (*Vaccinium oxincoscos*), буяхи (*Vaccinium uliginosum*) та підбіл (*Andromeda polifolia*).

У той час, як на Правобережжі ялина (*Picea excelsa*) зустрічається лише штучними деревостанами, на Лівобережжі вона творить свої типи лісу — *Picea composita*.

Лісостеп. На південь від Полісся простягається Лісостеп, як західне крило європейсько-східської лісостепової зони. Південна границя лісостепу проходить через Котовськ, Кіровоград, Кременчук, Полтаву, Биткин над Дінцем і потім піднімається на північ до Вовчанська (Вовчої). В лісостепу ліси розташовані островами на порізаних балками вододілах. Посідають сірі вилуговані ґрунти та деградовані чорноземи.

В лісостепу, як і в степу, сосни майже нема, за винятком декількох невеликих островів. Весь простір лісостепу вкритий остро-

вами листяних лісів з пануванням або участю дуба (*Quercus robur* — літній або долинний дуб). Посуваючись з заходу на схід, слід зупинитись на Буковині і західньому Поділлі. В минулі часи найбільш поширеною породою вважався тут бук (*Fagus silvatica*), що тепер поступово виживається дубом.

Найбільш поширеною формою є чистий буковий ліс, майниково-санікулійова бучина (*Fageta majantemoso-saniculosa*). На понижених місцях дещо звогченого ґрунту поширена папоротева бу-



**Модриновий ліс (*Larix Sibirica*) в Суховольській дачі
коло Звягеля. (Вік 54, перес. вис. 32.6 м, бонітет
І кл. (а). 840 м³ на 1 га)**

чина. Поступово на схід бучини заступаються гірськими дібровами з пануванням *Quercus petraea* (дуб зимовий або гірський), а далі грабовими дібровами і чистими грабняками. Існує думка, що чисті грабові деревостани утворилися внаслідок вибіркової рубанки дуба, при чому залишений нижчий поверх граба утворив затінок, в якому відновлення світловимогливих порід стало неможливим.

Поділля славиться високопродукційними дубово-грабовими деревостанами та різноманітністю деревних порід. Слід відмітити наявність таких порід, як клен, явір (*Acer pseudoplatanus*), берека (*Sorbus terminalis*), липа волохата (*Tilia tomentosa*), черешня (*Prunus avium*), плющ (*Hedera helix*) та інші.

На піскуватих терасах рік Правобережного лісостепу поширені одноповерхові орлякові діброви, а на супісках — вже двоповерхові грабові діброви. Дубово-грабові деревостани з накривом кислички-копитника і яглиця (*Aegorodion podagraria*) досягають вищих бонітетів і є найбільш продуктивними деревостанами як лісостепу, так і пограничного Полісся (Михеївська, Корабельна, Тригірська, Чорноліська, Чугуєво-Бобчанська і інші лісові дачі). На лівобережному лісостепу зустрічаються аналогічні діброви, але граб звичайно заступається липою. Крім того на солов'ячих ґрунтах лівобережжя Десни є значні площі осикових дібров. Поступово на схід лісостепу спостерігається заміна двоповерхових дібров — чагарниковими дібровами. Звичайно домішкою в першому поверсі дібров, на вологих ґрунтах, стає ясен (*Fraxinus excelsior*), іноді й берест (*Ulmus campestris*), рідко вільха (*Alnus glutinosa*). Цікаво, що на схід від Лубень граб так само заступається липою (*Tilia cordata*), кленом гостролистим (*Acer platanoides*) і іншими породами. Підлісок більш різноманітний, крім ліщини (*Corylus avellana*), поширена проскура (*Evonimus verrucosa* і *E. euroraca*), клени (*Acer campestris* і *A. tataricum*) та інші. В накриві більш поширені: осока волосиста (*Carex pilosa*), черемшина (*Allium ursinum*), проліска (*Mercurialis perennis*), яглець (*Aegorodion podagraria*), кисличка (*Oxalis acetosella*), копитник (*Asarum europaeum*), папороть (*Dryopteris filix mas*, *Athyrium filix femina*), орличка (*Pteridium aquilinum*) і інші.

Долинами рік лісостепу — на піщаних надлукових терасах розпорошені й поширені далі в степ рослинні групи, що іноді нагадують соснові ліси Полісся. Так, в долинах рік Росі і Бугу трапляються соснові ліси, а коло Черкас і Чигирини вони займають значні площі. Це південні острови правобережного лісостепу. Відокремлену частину лівобережжя творить Донецький лісостеп з його різноманітним складом дібров і байрачних лісків. Тут можна зустрінути липові діброви, як чисті, так і з домішкою ясеня, навіть подекуди трапляються грабові діброви. Взагалі на схід від Дніпра, на його поширених рівних старовинних терасах, характер рослинності досить часто і різко мінливий.

Степ. Південна частина України — як західне крило Європейсько-Азійської степової зони, відома під назвою Понтійської провінції. Нині цілинний степ залишився тільки в заповідниках (колишній маєток Фальцфейна), при кінних заводах та зрідка на схилах балок. На великих просторах степу, здебільша в балках, на схилах, при річках розпорошені невеличкі дубові ліски „байраки”. Зрідка трапляються невеличкі групи степових кущів з терну (*Prunus spinosa*), дерези (*Caragana frutex*), спіреї (*Spiraea stenata*), степового мігдалю (*Amigdalus nana*) і інших. Порівняно більше байрачних лісків залишилось на підвищених теренах Донецького кряжу. По річці Самарі — лівому допливі Дніпра і по Дінцю, — до його лівого допливу р. Боров'я, зайшли соснові ліси. В плавнях Дніпра по низинах гирл Буга і Дністра зустрічаються ліски мішаного складу, в яких приймають участь дуб, в'яз, тополя, верба, вільха і інші породи.

Треба підкреслити, що певна солонцюватість степових ґрунтів, обмежена й нерівномірна протягом року кількість опадів, низька відносна вологість повітря — є основними негативними факторами щодо поширення лісів у степу.

Підкарпаття і Карпати

Умови місця росту або займище є сукупність основних трьох чинників: ґрунту, рельєфу і клімату. Зокрема гірський рельєф має ще додаткові особливості — південних і північних схилів, бокового і простопадного, коротшого і довшого періоду освітлення. Відповідно до сукупності умов росту і клімату, слід виділити високопродуктивні лісові масиви Карпат і Підкарпаття від мало продуктивних, але різноманітних лісів Криму.

Південна частина Галичини є гориста, решту творять рівнина і невисоке плато. Коли спускатись з Карпат на підгір'я, то на північ, зліва буде видаватись Краківське бугристе плато, серединою розташована Краківсько-Сандомирська низина, а на схід — Самбірсько-Станиславівська низина (долина Дністра), що на заході заболочується. На схід від р. Веретиці починається Волинсько-Подільське плато. Кращі ґрунти поширені на Поділлі та на Саноцькій долині. Основні масиви лісів скупчені на Карпатах — Закарпатті і Підкарпатті. Майже вся південно-західня частина Східних Карпат (від Попраду до перевалу Предял) називається Українськими, або лісистими Карпатами. (До верхів'я р. Тиси — входять до терену України). Лісисті Карпати, порівняно невисокі

хребти, складаються з пісковиків і підвищуються на північний захід і південний схід (полонина Рівна — 1482 м. і Говерля — 2058 м. над рівнем моря). Клімат помірно континентальний, опадів коло 800-1000 міліметрів на рік. Найбільшу поверхню Карпат займає зона лісів, що складається з підзон широколистяних, потім мішаних і нарешті шпилькових лісів.

Простопадна змінність складу лісів у Карпатах Галичини приблизно така:

1. Загальна зона лісів на північних схилах лежить у пасмі від 600 до 1500 м. над рівнем моря, — а на південних схилах у пасмі від 800 до 1600-1800 м.;

2. Внизу до 1200 м. на північних і до 1400 м. на південних схилах панують широколистяні, головню букові ліси, — на гірських лісових бурих ґрунтах;

3. Вище піднімаються шпилькові ліси, з пануванням смереки (ялини) (*Picea**) і ялиці (смереки) (*Abies**), що займають гірські попелясті ґрунти. Ліси даної підзони в доброму стані, але верхня границя їх штучно обнижується сталими рубанками і випасанням худоби;

4. Над шпильковими лісами — до 2200 м. простягається високе гірське пасмо субальпійської кущової і лукової рослинності. Слід назвати гірську сосну (косодеревину), вільху та рододендрон. Луки — полонини, або гала, являють собою високовартісні пасовища.

Низинами підгір'я поширені лісостепові терени.

Домінуючими породами в лісах Карпат і Підкарпаття є смерека (*Picea excelsa*), ялиця (*Abies pectinata*) і бук (*Fagus silvatica*). Далі йдуть в спадному порядку дуб, граб, береза, вільха, ясен і інші породи. Порівняно велику площу Підкарпаття посідає сосна (*Pinus silvestris*), але в лісах Карпат, Закарпаття і Буковини сосни нема.

Рослинність Криму досить різноманітна і налічує до 2000 дикоростучих видів. Різноманітність її зумовлюється природньо-історичними умовами Криму, характером змін ґрунту і клімату — від степу до гір. Степова частина Криму займає коло $\frac{3}{4}$ площі півострова, а решта припадає на гори. Клімат зумовлюється впливами континенту і моря. Чорне море не замерзає і тим самим пом'якшує клімат. Кримські гори невисокі, але простопадна кліма-

*) *Picea* — ялинники, назва Універ-ту Ботаніки АН УРСР 1938. Геоботан. Збірник ч. 2. Також ялицю на Україні називають смерекою.

тична зональність виявляється в них ясно. Опадів від 300 до 650 мм. Ґрунти степу каштанові і чорнозем. Латками, зокрема на півночі півострова, прокидаються солончаки. Гірські схили Яйли*) вкриті лісовими буроземами та гірськими чорноземами. Захід південного берега характеристичний червоноземними ґрунтами.

Рослинність Криму — за порядком з півночі на південь змінюється приблизно так: а) на солончаках панують галофіти — солеріс, сарсазан, кермеки і інші; б) в степу — морська полинь і ковила-тирса, весною на полинових степах безліч жовтих і червоних тюльпанів. На південь степ переходить у вузький дубовий лісостеп. Степові терени ковилі пір'ястого чергуються з площами дібров пухнатого і літнього дуба, з домішкою ясеня. У вигляді підліска в дібровах зустрічаються: граб, клен польовий, кізил, потім скумпія, глід і інші. Підгір'я Яйли вкрите суцільними дубовими лісами.

Простопадна змінність складу лісової зони північного схилу Яйли така (в метрах над рівнем моря):

1. Підзона пухнатого дуба від 100 до 300;
2. Підзона черешчатого дуба від 250 до 450;
3. Підзона зимового дуба від 450 до 600-700;
4. Підзона високостовбурного бука від 600-700 до 1.100;
5. Підзона низькостовбурного бука від 1.100 до 1.300;

Вище, від 1300 до 1500 м., гірські луки з кущами ялівця поземного.

Південний схил:

1. Підзона — морське узбережжя.
2. Підзона — ксерофіти, ялівець, дубові ліси, кущові пуші до 320 м.;
3. Підзона — кримська сосна з зимовим дубом від 300 до 800 м.;
4. Підзона — бук зі звичайною сосною від 800 до 1.200 м.

Вище піднімаються луки з кущами ялівця поземного.

Бук (*Fagus taurica*) є місцевою породою. Звичайно домішкою букових лісів є граб (*C. betulus*). Рівночасно з кримською сосною (*P. pallasiana*) зустрічається червоностовбурна сосна (*P. hamata*). Трав'яний накрив рідкий, але пахучий.

*) Яйла — назва головного гірського хребта в Криму (Яйлау, Джайлау), що по-татарськи значить полонина, луки, гірське пасовище.

Букові ліси гарного вигляду збереглися біля Кузьмо-Дем'янівського монастиря — район кримського заповідника (коло 30.2 тис. га). У верхній границі свого поширення бук утворює оригінальні кущові форми. На схилі гори Серауса зустрічається єдиний (в Криму) острів берези. Поодинокі серед букових лісів трапляються тиси, а на горі Чотир-Даг (1523 м.) подушки з ялівців — *Juniperus depressa* і *J. sabina*. Вершини Яйли безлісні і вкриті гірськими луками, — зустрічається тут кримський едельвайс (*Cerastium Biebersteinii*), білуватий дрік (*Genista albida*) і інші ксерофіти.

Особливі риси має південний схил гір і берег, що їх прилучують до середземноморської ботаніко-географічної області. Тут трапляються вічнозелені дерева, як іглиця (*Ruscus Ponticus*), суніцеве дерево (*Arbutus Andrachne*), ялівець (*J. excelsa*), терпентинове дерево (*Pistacia mutica*), кримський ладанник (*Cistus tauricus*) та ін. Соснові ліси скупчені біля таких перлин Криму як Симеїз, Алушта, Ялта і Гурзуф. У парках Криму зустрічаються: інжирове дерево, маслини, олеандри, магнолії, лавровишні, кипариси, кедрина, вічнозелені дуби, пальми і ін. В Криму зустрічається рослинність Кавказу, Малої Азії, середземноморської області, Балкан і України.

Таксаційна характеристика лісів

1. Категорії площ. Ліси розподілені на дві окремі групи: державні ліси, що становлять 80%, і ліси місцевого значення або колгоспні, що становлять 20% загальної площі. Якість державних лісів значно вища від лісів колгоспних. Останні зібрані з дрібних площ, зріджених рубанками, низькопродуктивних лісів.

За категоріями таксаційного обліку загальна площа лісів розподіляється так (1954):

	Вкрита лісом	лісова некрита	нелісова	Разом
у тис. га	6.649	504	256	7.409
у %	90	7	3	100

Такий стан зумовлюється двома головними причинами, а саме — приєднанням мало спустошених лісів Західних земель та переведенням лісокультурних робіт після війни. Все ж наявність пів мільйона гектарів некритої лісової площі вказує на безгосподарність міністерства, бо в умовах України це дорівнює щорічній втраті приросту від 1,5 до 2 млн. м³. Нелісова площа — коло 1/4

млн. га являє собою головним чином болота, що підлягають меліорації.

2. Розподіл вкритої лісом площі за породами.

Вкрита лісом площа за панівними породами (у % %) розподіляється так:

Наддніпрянщина*): сосна — 32, дуб — 28, бук, ясень, граб — 10, береза, вільха, осика — 27, інші — 3. Підкарпаття**): смерека — 25,1, ялиця — 5,4, сосна — 20,8, дуб — 10,2, бук — 19,1, ясень — 0,3, граб — 8,8, береза — 3,8, вільха — 5,0, осика — 1,3, інші — 0,2. Карпати**): смерека — 44,3, ялиця — 9,6, дуб — 7,4, бук — 31,5, ясень — 0,4, граб — 3,3, береза — 1,3, вільха — 1,1, осика — 0,9, інші — 0,2. Крим***): дуб — 70, сосна — 30 (в т. ч. бук, ясень, граб, береза, вільха, осика та ін.).

З таблиць видно, що на Наддніпрянщині головні породи посідають 60% площі, на Підкарпатті 75,5%, в Карпатах 83,6% і в Криму приблизно 90%. Таким чином найбільш вартісними за складом слід визнати ліси Підкарпаття і Карпат. В цілому слід визнати склад лісів України задовільним. Наявність деревостанів другорядних порід вказує на необхідність переведення рубанок догляду за лісом та реконструкції деревостанів і другорядних порід.

3. Розподіл деревостанів за групами віку.

Сучасний стан розподілу деревостанів за класами або групами віку досить утруднений з огляду на брак даних. Все ж приблизне порівняння вказує на загрозливий стан деревостанів старших груп віку. Розподіл деревостанів за групами віку подається у % % такою табличкою (державні ліси):

групи віку	молод- няки	середньо- вічні	присти- гаючі	стиглі	Разом
роки					
1933	52	22	13	13	100
1938	54	23	15	8	100
1954	56	—	34	10	100

З наведених показників можна зробити такі висновки:

а. велика площа молодняків і мала площа стиглих деревостанів вказує на надмірні рубанки лісу в минулому.

*) Н. Н. Лісове госп-во на Україні — Regensburg 1949.

**) Н. М. Горшинин — Народнохозяйственное значение лесов Сов. Карпат и Предкарпатья. Л. Х. 1953. (влучено області: Закарпатська, Дрогобицька, Львівська, Станіславівська, Чернівецька, Тернопільська і Волинська.

***) В. И. Иваненко. Дубравы Крыма. Л. Х. 1948.

б. малі площі достигаючих і стиглих деревостанів вказують на обмежені можливості головного користування в майбутньому.

Дані 1954 року наводить заступник начальника Управління лісами Л. Д. Шляханов, на жаль, не вказуючи причини утворення лише трьох груп. Можна гадати, що це є вислід тенденції знизити обіги рубанки, щоб тим самим збільшити розмір головного користування. Так чи інакше наведені дані говорять про виснаженість лісів України і про те, що протягом найближчих 50 років рубанки можливі у височині 58% норми.

Розподіл деревостанів за групами віку в колгоспних лісах ще гірший, а саме:

групи віку рік 1954	молод- няки	середньо- вічні	достиг- аючі	стигли	Разом
% %	63	22	10	5	100

Як видно, площа молодняків у $2\frac{1}{2}$ рази більша, а площа стиглих становить лише $\frac{1}{5}$ норми. Наведені дані без коментарів говорять про перспективи майбутнього задоволення потреб в деревині.

4. Продуктивність лісів.

Дослідження росту сосни і паросткового дуба на Україні перевів проф. Б. О. Шустов, і він же склав таблиці ходу росту нормальних деревостанів цих порід. Для таксації березових і осикових деревостанів застосовувано таблиці проф. Тюрина, для дуба насінного — таблиці проф. Віменауера, для вільхи — проф. Швапаху і т. д. Коли обчислити середній нормальний приріст деревостанів — в ряді інтервалів від II до V класу віку, то для II класу бонітету поданих нижче порід одержимо такі величини (приріст м^3 на 1 га): смерека — 6,6, сосна — 4,5, дуб насінний — 4,7, дуб парост. — 4,4, бук — 4,2, вільха — 4,5, береза — 4,7, осика — 5,5.

Як видно, найвищий середній нормальний приріст дає смерека, продуктивність більшості порід дорівнює коло $4,5 \text{ м}^3$ на 1 га.

За обчисленнями проф. О. Г. Марченка, середній нормальний приріст для Наддніпрянщини становив $4,62 \text{ м}^3$ на 1 га, а дійсний — $2,63 \text{ м}^3$, цебто лише 57% нормального. За даними А. Г. Солдатова (1955), дійсний середній приріст лісів дорівнює $3,4 \text{ м}^3$ на 1 га. Звищення дійсного середнього приросту майже на 30% слід вважати великим, але, після приєднання лісів західних областей і сучасного розподілу деревостанів за групами віку, є можливим.

Дійсна продуктивність лісів України — коли прийняти дані проф. О. Г. Марченка, становить коло 17,5 млн. м³ деревини, а за А. Г. Солдатовим коло 22,6 м³; можна думати, що фактична річна продуктивність буде десь посередині цих двох обчислень. Найвищі запаси деревини на 1 га, — бука 800 м³, смереки 850 м³, ялиці 1100 м³ — зафіксовані на Підкарпатті і Карпатах, сосни 630 м³ — на Волині і дуба 600 м³ на Поділлі. Найгіршою є продуктивність дубових деревостанів Криму, пересічна кляса бонітету яких наближається до IV.

Напрямні господарства в лісах України.

1. Утворення водоохоронної зони (1936) і пізніше (1943) уточнення цільового призначення лісів викликало перегляд експлуатаційного плянування, поступово обмежило його сваволю і спричинилося до встановлення та впровадження мінімальних основ лісового господарства.

Ліси Наддніпрянщини визнано водоохоронними, ліси Карпат і частини Підкарпаття — ґрунтозахисними, ліси Криму розподілено на три групи: 67% господарського, 22% ґрунтозахисного і решта 11% водоохоронного та курортного значення.

В лісах, розташованих понад ріками, виділено заборонні смуги і експлуатаційні зони. В заборонних зонах суцільні рубанки заступлені вибірними. В експлуатаційній зоні величина річного зрубу не повинна перевищувати середнього приросту по кожному господарству. Встановлено лісівничі засади щодо порядку, на пряму рубанок, широчини і терміну прилучення зрубів і т. д.

2. Лісгосподарською одиницею є „лісгосп”, що об’єднує ліси більш-менш однакові складом і умовами місця росту. В більшості лісгоспів виділено ті чи інші смуги, а відповідно до того утворено господарські частини, — лісів заборонної і лісів експлуатаційної зони. Лісгосп поділяється на лісництва, що виконують технічну роботу в терені.

3. Для кожного лісгоспу встановлено **головні породи** і другорядні. Головними породами на Україні вважаються: сосна, смерека, модрина, дуб, ясень, бук — і вільха на відповідних займищах. Решту порід визнано другорядними.

4. Відповідно до встановлених головних порід, по кожній господарській частині лісгоспу утворено **господарства — секції**. В межах секції увага фахівця повинна зосереджуватись на плані окремого „участку” — деревостану.

Основу становить високостовбурна форма господарства, а низькостовбурна форма вважається тимчасовою.

Звичайно господарства носять назви головних порід, як соснове, дубове, букове господарство і т. д. або збірні назви, як шпилькове господарство, твердолистяних порід і подібне.

5. Для господарств експлуатаційної частини встановлюються **обіги рубанки**, що ґрунтуються на технічній і кількісній стиглостях.

Обіги рубанки, практиковані в господарствах України, такі:

Господарства: соснове — 100 років, смерекове — 100, дубове 100-120, вільхове — 60, грабове — 60, березове — 50, осикове — 40, соснове копальнякове — 80.

Існує тенденція щодо зниження обігів рубанки в господарствах експлуатаційної зони. Природньо, що тим самим збільшиться величина головного користування. Очевидно, що такий крок зумовлюється не міркуваннями раціональності лісового господарства, а причинами стану транспорту, який не може подати деревину з півночі для задоволення потреб півдня.

Західня школа обґрунтовує вік стиглості кульмінацією прибутку, як економічну ефективність із кількості і вартості деревини. Советська школа пов'язує кількість деревини з технічною якістю, і трактує певні визначення кульмінації цього сполучення. Підставою щодо технічної якості деревини є затверджені стандарти лісових сортиментів.

6. **Лісопоновлення.** Спостереження вже віддавна показали, що природне лісопоновлення на порубках відбувається порівняно довго, і здебільша із зміною порід. Природньо, що в різних типах лісу і різних ботаніко-географічних районах лісопоновлення має свої особливості і риси. З міркувань господарських, природне лісопоновлення залишено у вільхових типах лісу та загально в „глухих” кутках Полісся. Звичайно визнано доцільним переведення штучного лісовідновлення способом посадки, мішаного по можливості складу, відповідно до типу лісу.

За період 1949-54 р. засаджено коло 0,5 млн. га на невикритих лісом площах. Запроєктовано на Україні насадити полезахисних смуг на площі коло 575 тис. га, заліснити пісків на площі 500 тис. га та ярів і балок коло 425 тис. га. Дотепер налічується коло 460 тис. га насаджених полезахисних смуг. Стан смуг мало задовільний, як через несприятливі кліматичні умови степу, так і через недогляд.

7. **Система рубанок** стиглого лісу прийнята суцільно-зрубна у всіх господарствах експлуатаційної зони. До встановлення водоохоронної зони рубанки практикувались вигідні з поглядів експлуатації. Тому наслідки рубання ділянками стиглого лісу і кварталами спричинилися до низки негативних явищ у лісі, утруднень щодо лісопоновлення та втрати приросту. Суцільні рубанки на Карпатах спричинилися до посилення ерозії ґрунту та утворення несприятливих умов щодо лісопоновлення. Як вислід із того, пропонується залишати на хребтах узгір'їв смуги лісу до 50 м. широчини, а на схилах більше як 35° вести лише санітарні рубанки. На жаль, лісівничі заходи завжди приходять із запізненням або коли актуальність їх застосування минула.

8. **Головне користування** або річний зруб завжди був предметом дискусій. Скільки рубати, де саме і як — все це викликало багато питань і практично вирішувалось постановами державної плянкової комісії. Отже, теоретичні розрахунки господарських плянів залишались тільки для орієнтації.

В часі від 1924 до 1941 року обчислений за господарськими плянами зруб коливався від 3,4 млн. м³ до 5,5 млн. м³, а фактичний — затверджений Держпляном дорівнював від 6,5 до 11 млн. м³. Після приєднання Західніх земель, рубанки стиглого лісу перенесено на Буковину, Карпати, Підкарпатські ліси і Волинь. За десятиріччя 1943-53 на Західніх землях зрубано близько 100 млн. м³ деревини. Надмірні рубанки стиглого лісу привели до скорочення експлуатації, і нинішній річний зруб в лісах України дорівнює лише 11 млн. м³, цебто становить половину річного приросту. Ще недавно вчені і фахівці вказували на konieczність дотримання принципу постійності і рівномірності користування. Багато з них висміяно, а дехто поніс певну кару. Тепер дійсність стверджує правдивість засад теорії і досвіду старої лісової школи.

Декілька років тому введено формулу визначення річного зрубу за станом клас віку деревостанів, цебто зроблено зворот в бік постійності і рівномірності користування, але при теперішньому розподілі деревостанів за групами віку це має досить відносне значення.

9. **Рубанки догляду за лісом** кількісно зросли. Це пояснюється тим, що, поряд з метою плекання лісу, особливо піднісся попит на деревину. Стиглого лісу мало, головний зруб малий, отже доповнення щодо задоволення місцевих потреб поширилось за рахунок рубанок догляду за лісом. Застосовується так званий ком-

бінований метод, який визнано як універсальний в різних формах господарства. Приблизна річна площа рубанок догляду за лісом становить 300 тис. га, з вибіркою коло 3-х млн. м³ деревини, або пересічно коло 10 м³ з 1 га.

10. Охорона і захист лісу. Слід відмітити задовільну розбудову протипожежних просік в соснових молодняках та придорожних смуг при залізницях. Рівно ж належить вказати на великі самовільні рубанки, що за час 1943-53 рр. досягли 1,3 млн. м³. Це свідчить про велику нужду населення і вказує на недбайливе ставлення до задоволення його потреб в деревині. Захист лісу, як боротьба з шкідниками, переводиться в міру потреби. В загальному поширення шкідників в лісах України майже нормальне, за винятком травневого хруща. В дубових лісах Криму деревостани V і Va кл. бонітету майже на 50% пошкоджені дубовим усачем, що є результатом невдалої і недостатньої боротьби зі шкідником, як в минулому, так і тепер.

Потреби в деревині і забезпечення

В Європі вважалося, що нормальне забезпечення потреб в деревині можливе тоді, коли лісистість країни дорівнює 25%. Зон і Спергаук визначають норму лісистості держави рівною 30%. Отже, країни з вищим відсотком лісистості відносять до числа експортуючих деревину, а з нижчим, — до числа імпортуєчих. Відсоток лісистості України становить 10,8, отже забезпечення за площею дорівнює 43% європейської норми.

Свого часу проф. О. Г. Марченко встановив річну величину потреби в деревині на 1 душу населення України рівною 0,84 м³. Звідси сучасна потреба в деревині визначиться для України числом 33,6 млн. м³ річно. Коли прийняти величину річного приросту рівною 20 млн. м³ (пересічну з двох обчислень), то забезпечення за приростом наблизиться до 60%. Цебто в першому і другому випадку Україна належить до держав імпортуєчих деревину.

Перед другою світовою війною фактичне забезпечення потреб в деревині із власних лісів досягало 41-45%, а з імпортованою деревиною — 67-71%. Коли взяти теперішній розмір річного головного і проміжного користування, то воно теж становить 42% потреби. Пересічний видаток з 1 га вкритої лісом площі (перед війною) досягав 4,4 м³, або в півтора рази перевищував фактичний пересічний приріст. Приблизно 65% деревини лісова промисловість переробляла на власних підприємствах і потім постачала

споживачам у вигляді півфабрикатів і фабрикатів, решту — коло 35% відпускалось у вигляді круглих сортиментів і дров. Розподіл деревини відбувається в централізованому порядку: військо, важка промисловість, транспорт, трестоване сільське господарство і інша промисловість. До централізованого постачання вносилося працююче населення міст; передбачалося відпускати на родину 1½-2 см. дров на рік. Постачання деревини колгоспам становило велику проблему, бо власником 1,5 млн. га лісу вважалося коло 10.000 колгоспів. Щодо сільського населення, то до недавнього минулого як у централізоване, так і в місцеве постачання воно не враховувалося. Отже будь-якого постачання деревиною не було. Ремонт власних будинків і хат, в містах і селах, мав випадковий характер і переводився з великими труднощами.

Лише у вересні 1953 року, наказом по міністерству торгівлі, утворено головні управління дрібної торгівлі будівельним лісом. Передбачалося завозити ліс з півночі для постачання його населенню південної України, Кубані і Криму.

Загальні зауваження.

1. Організація господарства в лісах України пристосовується до тих цілей, які зумовлюються спеціальним призначенням лісів. У зв'язку із тим спостерігається поступове введення лісівничих засад старої школи.

2. Теорію нормального лісу, науку про оцінку і статику лісів, принцип постійності і рівномірності користування усунуто, як постулати капіталістичної школи.

3. Регулювання головного користування передбачалося в планах організації господарства, але фактичний річний зруб визначався Держпланом. Експлуатація перевищувала господарські розрахунки майже вдвоє. Це різко порушило рівновагу між продукційністю і користуванням (приріст вдвоє вищий від зрубу).

4. За останні 150-200 років площа лісів на західних землях зменшилась майже в три рази, на Наддніпрянщині за останні 60 років — майже на 30%, в Криму за час 1860 — 1935 — на 28%. Безумовно це негативно відбилося на відносній закономірності кліматичних факторів України. Зменшилася абсолютна і відносна водоохоронна і водорегулююча роля лісів. Подекуди малі річки перетворилися на струмки, а подекуди висохли й зникли. Різко збільшилося замулювання великих рік, зокрема Дніпра.

5. Ураховуючи різнохарактерні вартості лісів, як фактора економічного, оздоровлюючого і естетичного порядку; ураховуючи водоохоронне значення і роль лісу в боротьбі з ерозією ґрунту, позитивний вплив його на клімат країни, агрикультурне і меліораційне значення, слід ширити пропаганду про всебічну користь лісів, вимагати належної охорони та приділення більшої уваги і коштів на науку, досліді та розвиток лісового господарства.

Використана література:

1. Н. М. Горшенин, д-р с/х. наук. Народно-хозяйственное значение лесов советских Карпат и Предкарпатья. Л. Х. З. Москва 1953.
2. Геоботанічний Збірник ч. 2 Університету Ботаніки АН УРСР, 1938.
3. Б. И. Иваненко, доц., канд. с/х. наук. Дубравы Крыма, Л. Х. З. Москва 1948.
4. Крым — БСЭ, т. 23, вид. 2, 1953.
5. Н. Н. доц. Лісове господарство на Україні. Regensburg 1949. Бюлетень УТГІ.
6. А. Г. Солдатов. Задачи лесоводства Укр.ССР в 1953 г. Л. Х. З. Москва 1953.
7. А. Г. Солдатов. Пути повышения продуктивности лесов УССР. Л. Х. 6. Москва 1955.
8. Л. Д. Шляханов. Лесному хозяйству и полезащитному лесоразведению УССР повседневное внимание. Л. Х. 6. Москва 1954.



ДЕЯКІ МАТЕРІЯЛИ ДО УКРАЇНСЬКОГО ЛІСІВНИЦТВА

Якщо маю писати на цю тему, то мушу зачати від дефініції поняття „ліс”. Ліс — це скупчення більшої кількості листяних, шпилькових або одних і других дерев всуміш на більших поверхнях, яке з віддалі викликає враження лісу.

Сама природа, вирощуючи ліси на великанських поверхнях, менше-більше рівномірно розділених по цілому світі, вказала, що ліс відіграє головну роль так у режимі воднім, а тим самим у кліматичних умовах даної області, як теж постачає людству необхідні для життя-буття матеріали і сирівці для не менш важкої деревно-механічної і деревно-хемічної індустрії.

Чим кінчиться порушення того основного закону природи через рабівниче винищування лісів — на те маємо в світі уже хоча б з історичних часів доволі сумних доказів, от хоч би апенінський півострів Карст, засушливі степи України і суховіями загроженої, великанські обезліснені поверхні в Америці. Захитати рівновагу кліматичних чинників легко, але направити заподіяне лихо дуже трудно, а густо-часто прямо неможливо. Тому зовсім слушне гасло, висловлене австрійськими лісниками-природниками з приводу надмірних лісових користувань у воєнних і післявоєнних часах: „Гине ліс — гинуть люди!”

На жаль, українські землі вбогі в ліси і відсоток залісненої поверхні (приблизно 15%) ставить їх далеко позаду європейських країн, і тому удержанню лісової рістні в можливо якнайширших границях повинні українські лісники посвятити особливу увагу.

Не диво теж, що кожна займанщина, яка б вона не була, перш усього посягала хижою рукою по ті ще наші природні скарби, якими є ліс.

Вирубування великанськими поверхнями, а тим самим інтенсивне винищування, почалося на українських землях в початках 19 століття. Тоді побудовано в Карпатах на всіх річках і ріках водні гаті (клявзи), а на Волині і Поліссі сплавні канали, щоб при допоміж

тих технічних устаткувань транспортувати зрубане дерево до головних комунікаційних артерій. Тут побудовано перші новочасні парові тартаки, де перероблювано сплавлені лісові матеріали. Найкращі праліси в долинах карпатських рік і над каналами Полісся та Волині впали жертвою тієї рабункової господарки. Наслідок — небували до тих часів повені, підмлювання берегів, обриви і зсуви та зарінення урожайних долин. Піднісся крик і плач серед рільників, але лихові трудно було уже зарадити. Пізніше покрила сіть т. зв. лісових вузькопутніх залізниць карпатські долини та розкрила могутні волинські і поліські бори. Нав'язуючи до вибудованої в 1867 році нормальної залізниці Львів — Чернівці, 20 літ пізніше залізниці Львів — Станиславів і 20 літ пізніше Станиславів — Сигіт, вибудовано при залізничних станціях могутні парові новочасні тартаки зі скоробіжними гатрами. Подібна ситуація була теж на Волині і Поліссі, так, що з початком другої світової війни начислювано кругло 1000 скоробіжних гатрів, які переробляли кілька разів більшу деревну масу, як її могли дати українські ліси.

Ось зразок стану поверхні лісів і їх розміщення за клясами віку після переведення вище вказаної хижачької лісової маніпуляції.

Приблизна лісова поверхня в гектарах:

1. Галичина (48 східних повітів)	1,409.000 га
2. Волинь і Полісся	3,000.000 га
3. Закарпаття в межах, в яких належало до Угорщини*)	570.000 га
4. Буковина	280.000 га
5. Басарабія	80.000 га
Разом	5,339.000 га
Верховіття	53.000 га
Високопенний ліс	4,800.000 га

*) Поверхня Закарпаття виносить в дійсності коло 1,530.000 га, приймаючи на увагу, що укр. населення поза лінією Ужок-Сянки сягало на Захід поза Пряшів і доходить до Нового Торгу.

Приблизний стан клас віку перед 2-ю світовою війною:

Необліснені поверхні в га	10% —	480.000
Час спочинку	5% —	240.000
1. кл. віку 1 — 20 л.	30% —	1,440.000
2. " " 21 — 40 л.	30% —	1,440.000
3. " " 41 — 60 л.	10% —	480.000
4. " " 61 — 80 л.	5% —	240.000
5. " " 81 і вище л.	10% —	480.000
Разом		4,800.000



Церква в Яблоніві, біля Коломиї; праворуч — лісовий масив Карпат

Тому, що нема жадних підстав до обчислення хіснування деревної маси м. куб., подаю приблизне обчислення на підставі поверхні. Отже: 4., 5., і половина 3. класи віку дають 960.000 га, поділене на 50 літ дає допускальну річну поверхню вирубів 19.000 га, чи то приймаючи пересічний дохід з 1-го га, 300 куб. м. випаде річна маса дерева коло 5,760.000 куб. м., отож на експорт рішуче не остається нічого.

Склад порід дерев у процентах представляється так: смерека 35, ялиця 10, сосна 25, бук 15, дуб 10, інші листяні перше всього: береза вільха і осика.

Якщо ходить про розміщення головних деревних порід, то воно виглядає так:

Вершини Карпат і Підгір'я вкривають славні карпатські смеркові бори, яким аж до границі рістні (ок. 1.500 метрів) товаришить зелена або гірська вільха. Вище цієї лінії і на скалистих греготах, сходячи аж до рік, значні поверхні займає гірська сосна, або т. зв. косодеревина, яку гуцули й бойки називають „джяраб”, а гуцули ще й „косоджена”, і карлуватий ялівець, званий гуцулами „жинєпин”.

На цій місці хочу посвятити кілька слів значенню косодеревини, як головної охоронної породи. Здавалося б, що та повзуча сосна зовсім непотрібно займає такі значні простори, її галуззя, з грубости рамени здавалося б молоде, так збито поперехресчуване, що ніяк крізь нього не пролізеш. Тимчасом зложилися сотки літ на ту рістню, а під нею нагромадилися грубі до одного метра верстви моху. Це колосальні збірники дощової води, а рістня над ними хоронить землю від засильного нагрівання сонцем і скорого випаровування води. Це з одної сторони регулює вплив дощової води і хоронить перед повеннями, а з другої забезпечує склони перед змивання землі і каміння. Все ж таки найшлися спекулянти, які і тут почали робити знищення, використовуючи молоді галузки косодеревини на добування терпентинних олійків. Пам'ятаю, як мені доводилось у часі гімназійних ферій оглядати знаний вершок у Карпатах над Прутом у Татарові — Хом'як. Була це гора 1.544 м., яка здалеку пишалась зеленню. Коли я по 15 літах приїхав сюди як лісовпорядник, то застав на Хом'яку грізне знищення косодеревини. На гору витягнули залізний котел, у яким шляхом дестилляції добували олійки. Фабричка була вже нечинна, а вершок вкривало сухе галуззя косодеревини, взиваючи пімсти з неба за ту кривду природи. Мохи щезли, а дощова вода бистро зносила долину каміння і ринь. Друга така фабричка находилася на полонині Данциш, під Говерлею (2058 метрів). Озлоблений дух з-над Несамовитого озера післав на нищівників природи громи, блискавиці і хмаролім, який стер ту фабричку в 1928 р. з лиця землі. Жаль лише, що при тім згинуло двадцятькілька невинних гуцулів-лісорубів. В тім часі розпочав професор краківського університету, відомий ботанік др. Шафер протиакцію, виступаючи в часописах і на терені сойму в обороні косодеревини. Вкінці добився того, що косодеревину признано за суто охоронну рістню, а тим самим виключено якенебудь її користування. На терені східних Карпат я йому в тім ділі помагав, а ось перед трьома роками

довелося мені виступити в обороні косодеревини в Австрії, в фаховій пресі.

Понижче тисячі метрів виступає в Карпатах, крім смереки, поодинокі і в більших згуртуваннях ялиця і бук, поодинокі явір, ілем, клен, ясень, а над річками біла вільха, в підшитті кущі, головню ліщина.

Поліські і волинські бори характеризує на піскуватих землях звичайна сосна з незначною домішкою листяних, головню берези й осики, на суглинках дуб, граб і інші листяні дерева, а на підмоклих землях головню чорна вільха, декуди береза й осика та низинна смерека.

Подільські багаті землі вкривають діброви зі значною домішкою грабини, яка декуди виступає в чистих деревостанах. Крім цього доволі частою домішкою — ясень, клен, ілем, берест, берест корковий, осика, береза, різні роди верб, вільха, а в підшитті різнородні кущі, передусім — ліщина, відрослевий граб, глід (гліг), бересклет і інші.

Зазначу ще при тій нагоді, що колись на Поділлі переважали діброви, які внаслідок недостатку піклування перемінились переважно в відрослеві маловартісні ліси.

Цікаво ще наприкінці згадати, що крім деяких частин карпатського Підгір'я займає бук, як чистий деревостан, значні простори Опілля. Цей бук замітний тим, що він становить східню і північну границю природного розміщення тієї деревної породи.



Полонинський хід. Гуцульщина.

Власність інж. Р. Вергуна

ЛІСИ УКРАЇНИ ПІД СОВЕТАМИ

Присвячується бл. пам'яті доцента
Львівського Політехнікуму, Андрія Пя-
сецького, що згинув, охороняючи ліси
України від їх знищення.

До першої світової війни головною засадою господарювання в лісах України, незалежно, до якої держави та або інша її частина тоді належала, було вирубування такої кількості стиглих дерев, деревинна маса яких не перевищувала б пересічного річного приросту її в певній адміністративно-господарській одиниці, на яку складався лісогосподарський плян. Тому запаси деревини не зменшувались. Якщо ж вони іноді й зменшувалися, то лише під впливом якихось надзвичайних обставин: пожежа, шкідники й т. п., які мали завжди льокальний характер. Однак таке раціональне господарювання тривало лише до революції.

Після революції, в Східній Україні, ліси дуже потерпіли від порубів, спричинених обставинами громадянської війни та війни за незалежність України. Коли советська влада перемогла й закріпилася, вони потерпіли ще непорівняльно значно більше. Щоб придбати чужу валюту й цим піднести свою економіку та промисловість, советська влада почала посилено експортувати закордон найкращу деревину. Таку деревину давали в першу чергу ліси України — завдяки родючим ґрунтам та сприятливому кліматові. Ліси України стали дуже важливою сировинною базою ще й тому, що вони розташовані в найкращих умовах транспорту й густо населених місцевостях, де легко можна було знайти робітничу та тяглову силу. Коли не було вже багато чого експортувати, то посилені поруби продовжувались для задоволення „ростучих потреб соціалістичного будівництва”.

В 1931 році советський уряд помітив, що в густо населеній частині ССРСР лісів залишилося вже мало. Тому був виданий закон про розподіл всіх лісів загально-деревного значення — на промислові та охоронні. До останніх належали й ліси України. В охоронних лісах дозволялося рубати деревини не більше, ніж її приростає. Проте, внаслідок хронічного недовиконання пляну лісозаготівель на півночі ССРСР, закон з 1931 року для України існував, в значній мірі, лише на папері. Ліси продовжували винищувати.

Скоро лісів стало вже так мало, що на це звернуло увагу військове командування, бо збезліснення загрожувало оборонній спроможності СРСР. Рівночасно було помічено, що ріки почали замулюватись і ставати менш придатними для судноплавства. Помічено було і зменшення врожайності полів, яке ставилося в зв'язок зі зміною клімату внаслідок вирубування лісів. Все це примусило уряд вжити рішучих заходів щодо охорони лісів від їх цілковитого знищення. Тому в 1936 році був виданий важливий закон про так звані водоохоронні ліси поблизу рік (головним чином — Дніпра та його допливів). В них не дозволялося рубати більш ніж річний приріст деревини, а в так званій „забороненій смузі” (на віддаленні 2—6 км. від рік) — рубати лише всихаючі дерева і такі, які заважали ростові дерев кращої якості. Для здійснення цього закону було в Україні утворене Українське Управління Лісоохорони й Лісонасаджень. Першим начальником його був Ліждвой, а заступником начальника — один з найкращих лісівників, Дем'янович. Це було святом для українських лісівників. За декілька місяців праці вони навели помітний порядок в лісах, які ще залишилися, але найбільш коштовні лісові масиви, в тому числі й наукові заповідники, в той час вже були знищені. Від лісу Дарницької лісової дослідної станції (22 км. від Києва) залишилися рештки, які через те втратили наукове значення. З Славутського лісового масиву, в тому числі й від його „Заповідника”, залишилося мало, а від „Корабельної Році” біля Житомиру (11.000 га) взагалі нічого не залишилось. Свого часу не пощастило врятувати хоч би декілька останніх дубів, що росли там на подвір'ї головного лісничого. На височині 20 метрів від землі, ці стрункі безсучкові дуби мали 80 см в діаметрі.

Однак у дуже скорому часі Ліждвой та Дем'янович були заарештовані. Перший — очевидно, як близький родич голови Уряду УСРС Любченка (що застрелився), а другий, очевидно, як небажана авторитетна особа. На місце їх були призначені Черніков та Шляханов. Треба сказати, що й вони успішно продовжували розпочату вже справу. Хижацькі рубанки лісу припинено і вжито заходів для лісовідновлення на старих порубах. Піднесення лісового господарства України продовжувалося аж до другої світової війни. Уряд приділяв на лісоохорону та лісовідновлення такі великі гроші, що їх не завжди можна було повністю витратити.

Підчас війни нормальна лісоексплуатація була припинена. Зі Східної України німці не вивозили навіть тої деревини, яка вже була на складах. Проте ліси потерпіли місцями від воєнних дій та порубів, викликаних негайними воєнними потребами, напр. побудови мостів і т. п.

В 1943 році советський уряд видав новий закон про ліси, який задержав свою силу й досі. Після війни він поширився й на Україну. Всі ліси були поділені на три групи: I. Заповідники, захисні ліси, курортні ліси та зелені смуги навколо деяких міст. II. Водоохоронні ліси. III. Промислові ліси. В кожній з цих груп за-

проводжуються окремі режими господарювання. Всі ліси України належать у більшості до II-ї групи, а в меншості до I-ї групи. Отже для лісів України закон з 1943 року є власне законом з 1936 року, який поширено в просторі.

На базі Українського Управління Лісоохорони та Лісонасаджень утворюється в 1947 році Міністерство Лісового Господарства. Міністром став Солдатов, а саме міністерство міститься в спеціально вибудованім для нього по війні великому будинку в центрі Києва.

В 1948 році уряд СРСР ухвалив велетенський плян „перебудови природи”, в якому головну роль відіграють полезахисні лісові смуги. З того часу згадане вище міністерство починає називатись Міністерство Лісового Господарства та Полезахисного Лісорозведення. В зв'язку з цим же пляном утворено було при Академії Наук УРСР окремий Інститут лісового господарства (найвищий в державі науково-дослідний заклад в галузі вивчення лісівництва), на чолі якого й досі стоїть професор Київського Лісового Інституту, доктор сільсько-господарських наук, академік Петро Степанович Погребняк, видатний український вчений.

На питанні про згадані вище полезахисні смуги ми тут не можемо зупинятися, бо воно є дуже складним і до того ж $\frac{3}{4}$ всіх смуг вже загинуло. Отже вважати їх за ліс ніяк не можна.

В 1953 році Міністерство Лісового Господарства та Полезахисного Лісорозведення перейменовується на Українське Головне Управління Ліс. Госп. та Полезахисного Лісорозведення і стає підлеглим міністерству лісового господарства, але продовжує таку саму діяльність, як і раніше.

В 1955 році сталася зовсім несподівано подія, яка є найгіршою в історії лісів України. Советський уряд вирішив вирубати понад половину наявного на 1. І. 1956 р. запасу умовно-стиглої деревини, хоч він і заспокоює громадян тим, що цей переруб не є таким уже страшним та що нормальне лісокористування нібито розпочнеться знову з... 1957 року, але аналіза цифр показує, що це зовсім не так. В дійсності впродовж цієї п'ятирічки (1956-1960) буде взятий врожай з лісу більш ніж на 50 років наперед. Вік стиглого лісу буде знижений назавжди. Він уже зараз знижений для високостовбурових дубових деревостанів з 120 років до 80-90 років, а мова йде про ще більше його зниження.

В якому жахливому стані є вже тепер ліси України — іноді видно із советської літератури. Дамо тут слово самому заступникові начальника Українського Управління лісового господарства та Полезахисного лісорозведення — Л. Д. Шляханову. Ще напередодні великих змін у лісовій політиці він писав у журналі „Лісове Господарство”:

„Рубанки лісу, що запроваджується тепер, привели до виснаження запасів деревини, а на Карпатах — до розмиву й спустошення гірських схилів. Лише за останні 10 років, не дивлячись

на неодноразові вказівки про охоронення лісу в малолісних районах держави, було вирубано більш як 100 мільйонів кубометрів деревини, себто використано запас деревини на 10 років наперед. Внаслідок систематичних перерубів, у лісах тепер панують молодняки — 56%, стиглих вже деревостанів є лише 10%. За останні 10 років, враховуючи переруб, вирубується пересічно 11 мільйонів кубометрів. Якщо господарювання в лісі не буде поліпшене — користування деревиною буде припинене”.

З цих слів видно, що закон 1943 року був лише законом на папері. Писалося одне, а робилося друге. Той, хто давав вказівки про лісосхоронення, давав і вказівки про його рубанку. Ліси знищувалося при цьому особливо там, де вони ще схоронилися в нормальному стані — на Карпатах. Л. Д. Шляханов згадує про 10% стиглих деревостанів. Це не є правдою, бо тепер в СРСР стиглими називають значно молодші від стиглих деревостани. Поміж тих 10% є і дійсно стиглі, але лише в тій частині України, яка не була довго там під Советами. Типовий розподіл дубових деревостанів за класами віку наводить Н. А. Селищенська в журналі „Лісове господарство” для Гніванського лісництва (Східна Україна). В ньому є: молодняків 1815 га, середньовікових деревостанів — 331 га та лише 15 га старішого віку.

Ось на тлі якої сумної дійсності зараз, починаючи з 1956 року, вирубується вже не 11 мільйонів, а 20-25 мільйонів кубометрів деревини на рік!

Щоб замести сліди цього злочину і відтягти вбік увагу лісівників та взагалі громадян, іде тепер кампанія за підвищення продукційності лісів. Кожна лісогосподарська одиниця (лісництво) має свій плян — завдання для підвищення згаданої продукційності. Дуже часто в цих плянах згадуються дійсно доцільні заходи. Однак, справа тут в тому, що не відомо, чи дадуть вони очікуваний ефект, чи ні, але відповідна кількість теоретично встановленої „додаткової” деревини (що може буде за десятки років) вирубується вже тепер. В цьому й полягає секрет „підвищення продукційності лісу”. Крім того офіційно дозволено зменшувати вік стиглості дерев і рубати умовно-стиглі дерева. Отже зроблено все те, щоб плян перерубів був виконаний. На Карпатах він ще до кінця 1956 року був перевиконаний.

Чим же можна пояснити таку несподівану зміну лісової політики саме в часі, коли зруйноване війною вже відбудоване? На це дають відповідь советські лісники та лісники держав-сателітів, які відвідували СРСР, якщо з ними балакати без свідків. Вони висловлюють при цьому такі дві думки:

1) Лісозаготівлі на півночі СРСР і досі значно недовиконуються. Невільники вмирають та втрачають працездатність, але нових масових арештів і поновлення сил лісорубів нема. Отже й доводиться тому рубати ліс там, де це легше! Новий плян рубання є важливим, бо він б’є в ті місця, де й без того лісів уже мало. Проте ще більше важливим були б нові масові арешти. То-

му підсоветський громадянин думає з приводу цього так: „Краще нехай знищують ліс, ніж людей”!

2) Советський уряд вважає за краще взяти тепер з лісу все те, що має більшу вартість, в зоні, загрожуваній окупацією ворога, у випадку нової війни, а одночасно і в зоні, яка внаслідок якихось інших, але великих політичних подій, може вийти зі складу ССРСР.

З огляду на те, що тепер ліси України стогнуть під сокирами та пилками, а зміна їх стану безупинно продовжується, мабуть і недоцільно подавати тут навіть короткі цифрові відомості, що іноді трапляються в літературі. Можна лише зазначити, що загальна площа лісового фонду України дорівнює 8,1 міль. га, з яких 1,8 га належать колгоспам.

Використана література

Для написання цієї статті використано понад 20 літературних джерел. З метою економії місця, назви їх тут не наводяться. Бажаючи можуть їх побачити на стор. 36-37 „Вестника Института по изучению СССР” ч. 22, 1957 року. Додатковими джерелами до згаданих є такі:

1. Buchholz: „Sowietunion: Forst-u. Holzwirtschaft” — „Ost-europe”, № 1, 1956, S. 68. 69.
2. ” „Entwicklungstendenzen der sowjetischer Holzwirtschaft”, „Zeitschrift für Weltforstwirtschaft”, № 18, 1955, S. 181-184.
3. П. П. Лобанов: „За теснейшую связь науки с производством”. — „Лесное Хозяйство”, ч. 3, 1957, стор. 3-8.
4. Б. Н. Лукьянов: „Лесоводы Украины в борьбе за повышение продуктивности лесов”, — „Лесное Хозяйство” ч. 6, 1957, стор. 1-6.
5. О. Парамонів: „Доля лісів України”, — „Український Збірник” ч. 10, 1957, стор. 162-173 (видання Інституту для вивчення СССР).
6. ” „Послевоенная организация лесного хозяйства СССР”, — „Вестник Института” ч. 22, 1957, стор. 22-37 (видання Інституту для вивчення СССР).



Богдан Лучаковський

СЛОВНИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІСІВНИЦЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Першим словником української лісівницької термінології треба вважати „Лісотехнічний Словник. I. Німецько-український, Подєбради 1928. Видання Української Господарської Академії ЧСР та Спільки Українських Техніків Сільського Господарства”.

Як автор фігурує Лісова Термінологічна Комісія при Агрономічному Лісовому Факультеті УГА в ЧСР.

Словник включає 3,917 термінів. Праця видана циклостилевим способом, тільки обкладинка друкована; формат Енциклопедії Українознавства; сторінок 137.

На задній обкладинці цитованого словника є оголошення, що готується до друку Лісотехнічний Словник II Російсько-Український



**Екскурсія лісників-студентів УТГІ з викладавцями в баварському лісі
(1948 р.)**

з показником для користування німецькими та латинськими термінами.

Авторові невідомо, щоб цей словник був коли надрукований.

Інший словник був опрацьований під час другої світової війни заходами німецького лісника, д-ра Е. Бухгольца. Сам же мовний матеріал у ньому опрацював доцент А. Парамонів, при допомозі ще одного українського лісника.

Словник складався з коло 5,000 слів і був зложений в українсько-німецькій і німецько-українській версії. Словник зберігся в рукописі, донині не надрукований.

Врешті останньою спробою опрацювання словника української лісівницької номенклатури треба вважати словник, який підготували два українські лісники-емігранти, члени ОБУЛІД, інж. Зеленовий Дибуняк та інж. Гаврилів-Буяр.

Цей словник закроений на найширшу міжнародню скалю, бо рівночасно опрацьований в 5-ох мовах: українській, англійській, німецькій, французькій, з латинськими природничими термінами. Останньо автори (перед передчасною смертю інж. Дибуняка) взяли були за додання термінів ще і в російській мові.

Словник обіймає понад 6,000 слів.

Автори почали опрацьовувати його під час еміграційного побуту в Німеччині, в рр. 1946-49, і продовжували працю принагідно в ЗДА.

Словник існує в рукописі, в формі картотеки.



**Лісники — студенти УТГІ.
Практичні вправи з дендрометрії**

ЛІС І МИСЛИВСТВО В ДАВНІМ УКРАЇНСЬКІМ ПРАВІ

Дослідники історії українського права, які зібрали та прослідкували його пам'ятки від найдавніших часів, дали нам змогу зазнайомитись із його розвитком та формами. Пам'ятки ті цікаві для нас тому, що відповідають вони кожночасним господарським та соціальним відносинам країни, і хоч сьогодні ті правні норми перестаріли, ми радо досліджуємо їх, бо в них віддзеркалюється розвиток культурного стану країни та її економічного ладу.

Обмежуючись у цій розвідці лише до справ лісу і мисливства в давньому українському праві, треба зазначити, що ліс, як природне багатство України, відіграв велику роль в історії політичних і економічних відносин на нашій землі. На межі лісу і степу, у Полянській землі, постав зародок української держави. Ліс сприяв та допомагав залюднюванню країни, а опісля давав захист перед нападами степових кочівників.

Та головним родом користування з лісу було в первісному періоді нашої історії лише ловецтво та бортництво. Кількість деревного приросту лісу перевищувала тоді потребу в матеріялі, тому під оглядом господарським цінено ліс лише з уваги на побічне користування з нього.

Не дивниця, отже, що в найдавнішому староукраїнському збірнику права княжої доби (11. і 12. віку) „Правді Руській”, опертому зрештою на звичаєвому праві, згадується дуже мало про дерево як головний продукт лісу. Лише в одному місці, а саме в 39 статті „Короткої Правди” (82 ст. „Широкої Правди”) встановлено кару 9 кун (шкіряна монета) за крадіж дров, а крім цього відшкодування для власника лісу — по 2 ногати за кожну вкрадену фіру дров (ногата це дрібна одиниця, 1 гривня = 20 ногат).

Натомість у ділянці ловецтва знаходимо там більше правних норм для його охорони і забезпечення. „Коротка Правда”, дана Ярославом Мудрим 1060 р. по побіді над Святополком, встановлює

кари за крадіж птиць, які всі жили тоді в дикому стані, а саме: за журавля, лебедя, качура та гусака 30 різань (1 різання = 1/50 гривні), за голуба і „куря” (куропатву) 9 кун (ст. 36). Як високо цінено тоді ловецтво, вказує стаття 37, де за крадіж пса, яструба чи сокола, які служили мисливцям до полювання, встановлено відносно високу кару 3 гривень за „обиду”, тобто в тій самій висоті, як і за крадіж домашньої худоби. Крадіжку означається тут словом „обида” і таке означування крадіжки сягає доби приватного карного права, де крадіжка вважалася лише кривдою (обидою) приватної людини. Та тут „обида” є вже в значенні публічно-правнім і вона стягала на себе публічну кару.

Бортництво є унормоване під оглядом правним у статті 32, де за спалення чи зірвання княжої борти встановлено кару 3 гривень. Порівнюючи цю статтю з законами старинного Риму, треба зазначити, що допіру закон Аквілія впровадив там кару за спалення чужих бджіл; в 12-ти таблицях Риму такої правової норми ще не було.

В „Широкій Правді”, виданій за Володимира Мономаха, знаходимо далші правні норми відносно мисливства, а саме в ст. 69-70 встановлюється кару 12 гривень за крадіж бобра. Ця висока кара була рівна карі за вбивство холопа (невільника). Пояснюється це тим, що крадіж племінних бобрів приносила організованому господарству велику шкоду, тому то й гостро за це карано (Владимірський-Буданов). А далі зазначене є в Кодексі: якщо при бобрових гонах знайдено розкопану землю чи знак на ній або сіть, тоді по закону треба було шукати за злодієм в даній окрузі і округа та платила „продажу” (кару) за вкраденого бобра, якщо злодія не знайдено або його сховано. Ця збірна відповідальність, встановлена в цьому кодексі, залишилась ще з переддержавної доби і громада несла за це відповідальність, якщо злодій був невідомий, а сліди вели на її територію. „Татьба” (крадіж) бобра належала отже до найтяжчих крадіжів і її карали гостріше як, напр., за крадіж худоби чи птиці з сіті.

Відносно бджільництва, як побічного користування з лісу, „Широка Правда” карала (ст. 71) за „роззнаменовання” борти, це є стесання топором знамени власника і вміщення там чужого знамени, карою 12 гривень. Ця сама кара встановлена була за перетинання бортної межі (ст. 72). За зрізання борти карано 3 гривнями та відшкодування власникові за дерево: пів гривні (ст. 75). Хто вибрав бджоли, платив кару 3 гривні, а власникові за вулик з невибраним медом 10 кун, за порожній вулик 5 кун (ст. 76).

Дерева (дуби) хоронені були правом, якщо вони були „знамение” (значені) або граничні (на межі). За зрізання такого дуба карано „продажею” 12 гривень (ст. 73). Окремі кари встановлені були за перерубання „перевісів” (приладдя до ловлі птахів). Були це просіки в лісі, впоперек яких протягано сіті. Хто перетяв шнур в „перевісі” платив кару 3 гривні, а власникові за шнур „гривню кун” (ст. 80). Хто вкрав з „перевісу” яструба чи сокола, платив кару 3 гривні, а власникові 1 гривню, за вкраденого голуба чи „куря” (куропатву) 9 кун, а за качура, гусака, лебедя, чи журавля 30 кун (ст. 81). Соколів цінено тоді дуже високо, з ними польовано радо не лише в нас, але теж у скандинавців, німців та франків. Зайняти сокола за довг вважалось нечестю, а у дворянина було це взагалі заборонене. Тому й кара за крадіж сокола була висока.

Наведені вище статті „Правди Руської” про бобри і борти вказують рівночасно — як подає Гришко — на первісні способи набування права власності. Раніше бобри чи борти не належали нікому і щойно після оволодіння ними ставали вони предметом приватної власності.

З вище наведених статей „Правди Руської” бачимо, як дбайливо скріплювано та хоронено в ділянці лісу та мисливства головні джерела багатства та торгівлі того часу, а саме шкіри, мед і віск. Цими предметами плачено теж данину та обдаровувано інших.

Лови були одним з важливих княжих занять. Вже кн. Ольга — як подає Н. Полонська-Василенко — впорядкувала була ловецькі справи, усталюючи ловища та „знаменья і перевисища”, які стверджували княжі права на ловецькі терени. В „Поученію” Володимира Мономаха стрічаємося з діяльністю ловчих, які підготувляли лови, закладали перевіси і ін. Але право на лови не було тоді обмежене, бо земельна власність не була ще як слід унормована і в лісах можна було полювати.

В загальному був це теж період вільного користування деревом з лісу, з якого ставили будівлі та мости, виробляли човни, а теслярство і бондарство становили тоді важну галузь українського промислу.

По упадку Київської держави звичаєве право стало знову джерелом права на наших землях. Цей стан існував теж у Галицько-Волинській державі та по прилученні цих земель до Польщі (до кінця 15 в.). Українські землі ввійшли опісля зі своїм звичаєвим правом у склад Литовської держави, і в першій періоді цієї доби зберегли вони ту „свою старовину”, а Великі Литовські Князі під-

твердили це право та йому сприяли. Треба теж тут зазначити, що майже всі пам'ятки законодавства Литовсько-Руської доби дійшли до нас у писаній формі (за винятком третьої редакції Литовського Статуту).

В другім періоді доби (15 ст.) відзначаються вже впливи польського та німецького права, а українські землі, злучені із чужими територіями та змішані з чужими етнічними елементами, підпадають під вплив західної культури та зрікаються багато чого зі своїх звичаїв. Стара традиція лучиться тут з новими впливами. Право цього періоду формується за принципом станової нерівності. Крім того змінюється теж погляд на природу злочину й кари, і в третій редакції Лит. Статуту переважає вже публічно-правний принцип у тім кодексі.

З уваги на те, що Судебник Вел. Кн. Казимира (1468 р.) не був повною збіркою законів і не міг задовольнити всіх потреб, складено в 1529 р. „Статут Великого Князя Литовського”. В другій редакції появився він у 1566 р. По зміні одначе державного становища Литви (актом Люблинської унії), пристосовано цей кодекс до нових обставин, доповнено його та ухвалено на соймі 1588 р. Завершено цим — як зазначає А. Яковлів — уніфікацію правових систем руських земель та литовського права.

Литовський Статут віддзеркалює в собі привілеї шляхти, її півне становище в державі та забезпечення її права перед міщанами і простолюддям. Це слідно теж у ділянці лісу і мисливства.

Лісові і мисливству присвячено тут уже більше місця, ніж раніше.

Оцінку лісу переводили тоді під кутом оцінки вартости землі, і розділ IX/20 Лит. Статуту з 1529 р. встановлював, що бори і ліси, які годилися б на пашню і сіножаті, мають оцінюватися на підставі вартости пасовищ та сіножатей, а пущі — на підставі вартости й пожитку з землі.

Правні норми відносно поділу сумежного лісу подані в розд. VIII/11 (Лит. Статут 1529 р.). Він там постановляє, що обидва сусіди мають при поділі лісу прорубувати його від свого поля. Там, де „зітнуться топори”, назначається їх спільну границю. Якщо б „дужчий сусід” більше прорубав, тоді має відступити другому надвишку по рівній часті.

Лит. Статут з 1588 р. подає в розд. IX/18 правні норми відносно порушення границі або межі: якщо шляхтич випалив шляхтичеві границю, вирубав її, розкопав граничні кіпці, або безправно по-

вів границю на чужім ґрунті — платить 12 рублів за шкоду, та підкоморному 1 копу грошів (литовська монета), а за кожний нарушений копець по 3 копи грошів. Селянин платить шляхтичеві за таке порушення ґраниці 3 рублі, а селянин селянинові 1 руб., при чому має направити ґраницю.

Відновлення зарослої ґраниці є дозволене в присутності коморника і після повідомлення другої сторони через возного (розд. IX/18). Якщо б друга сторона не з'явилась до відновлення ґраниці, тоді воно є дозволене в присутності коморника. Коморник також зобов'язаний вписати переведення цього до книг підкоморного, зазначаючи, які ґраничні знаки відновлено.

Зміна лісового господарства на сіножать чи пасовище, при спільній, неподільній власності лісу, є дозволена, при чому співвласник може пересвести цю зміну на обширі, який йому прислуговує, залишаючи іншим співвласникам стільки лісу і стільки ж доброї бонітації ґрунту, скільки їм належить. Якщо б він зайняв більше лісу або більше кращого ґрунту і був за це пізваний, має неправомірно забране повернути. Якщо він зрубав дерева поза своєю частиною, мусить повернути надвишку в іншому місці, а як це вже неможливе, має заплатити за неї половину статутової ціни. Якщо б укінці інші співвласники лісу не годилися на переміну лісу на сіножать чи пасовище в його частині лісу, може він запізнати їх до суду, а суд вирішує справу (розд. IX/19).

За шкоди, спричинені вирубом дерева в чужому лісі (розд. X/15), встановлено такі карні санкції:

Якщо шкоду спричинить шляхтич шляхтичеві — платить 12 рублів кари і відшкодування за зрубане дерево згідно з цінами, поданими нижче; якщо селянин шляхтичеві: 6 рублів і відшкодування; якщо селянин селянинові: 3 рублі, при чому має теж винагородити шкоду.

За крадіж зрубаного у чужому лісі дерева Литовський Статут встановляє, що коли проступника зловлено з деревом („лицом”), тоді він має „окупити своє горло відповідно до стану”, а якщо його не зловлено на гарячій вчинку, але вкрадене дерево у нього знайдено, має заплатити 3 рублі кари і повернути вартість дерева.

Ціни за дерево були такі:

дуб — на круг і клепку	1 копа грошів
берест, в'язь, ясен — на попіл	8 грошів
сосна — на корита	½ копи грошів

інше дерево — на будову	6 грошів
великий брус	12 грошів
жердка, кіл	3 гроші
дрова, хворіст — за віз	2 гроші

Якщо власник лісу піймав людей несвобідних при безправнім рубанні дерева в своїм лісі, або при вивозі дерева, має право задержати їх у своїм домі, а їхнього „земенина” (землевласника) до 3 днів про це повідомити. Шкода має бути оцінена на місці і винагороджена за оцінкою. Якщо б той, що ручить за людей, не виїхав на місце шкоди, або „не вчинив справедливости”, тоді возний з двома шляхтичами має сам ту шкоду оцінити. Якщо б власникові лісу не діялась жадна шкода, а він безправно забрав зрубане дерево при вивозі, має його повернути (розд. X/5).

Хто навмисно спричинить шкоду лісовою пожежею (розд. X/17), зобов'язаний її винагородити. Якщо лісова пожежа посталася нехотючи, напр., при чищенні новини, або спричинена нехотючи пастухами, лісорубами чи бортниками, а винувник ствердить це під присягою, тоді є він звільнений від відшкодування. Якщо б він не хотів присягнути, що пожежу спричинив нехотючи, тоді повертає шкоду.

В Литовськiм Статутi присвячено теж належну увагу сервітутам у чужому лісі (розд. X/3). З давнього господарства та спільного користування землями й лісами залишились численні бджільні, рибальські й інші господарства, які ведено серед лісів, що спершу не належали як власність нікому. Згодом були вони надані, приділені або захоплені і перейшли у приватну власність. Тоді ці борти, сіножаті, рибні стави, озера й ін. опинились серед приватної власности. Треба було, отже, встановити їх власникам право проходу та проїзду через чужий ліс і уможливити їм вести ці господарства та їх експлуатувати. Ці справи унормовано в розд. X/3 Лит. Статуту, де встановлено, що власникам бортів, озер і сіножатей у чужій пуші дозволено їхати до них, але без псів та рушниць. Дозволено було брати з собою знаряддя, потрібне до експлуатації даного господарства, тобто сіть на рибу, коси для сінокосів та сокиру для вибиття борти. Крім цього Лит. Статут дозволяє власникові сервітуту брати з лісу дерево на корита (на рибу), матеріал на стіг чи огорожу сіножатей, а бортникам лико на лізиво, щоб дістатися на бортні дерева, та луб для збирання меду. Якщо бортне дерево звалиться, дозволено було бортникові вивезти його, однак без верху і коренів. При рубанні в пуші, або

при оранні не вільно було пошкоджувати бортних дерев, ані їх під-орювати.

На випадок спору за бортні дерева, чи входи до пущі (розд. X/6), суд має оглянути знаки на бортних деревах, і чиї знаки старші і більш „врослі”, тому признає борти і входи. Хто б у чужій пущі дав свої знаки на бортнім дереві, має заплатити за пошкодження дерева.

Хто з несвобідних людей віддав би або подарував бортне дерево, буде караний його „паном”, при чому бортне дерево має бути повернене власникові.

За ненавмисне знищення бортного дерева з бджолами (розд. X/13), попалення вогнем, або прорубання його коріння в землі, платив виновник 2 копи грошів, за бортне дерево без бджіл 1 копу грошів, а за знищення дерева, виділеного на борть, пів копи грошів. Знову ж за навмисне знищення бортного дерева з бджолами платив він 3 рублі, без бджіл 2 копи грошів, за знищення виробленого на борть дерева, де бджоли ще не були, 1 копу грошів, за знищення дерева, виділеного на борть, пів копи грошів. Окремо встановлено кари за крадіжку бджіл та меду (розд. X/14).

Відносно мисливства та охорони ловецьких прав, а зокрема мисливської птиці і звірки подає Лит. Статут конкретні правні норми, а саме: хто безправно ловить звірину в чужій пущі, платить кару 12 рублів, а за звірину нижче подане відшкодування. Хто посилає стрільців до чужої пущі, або сам убиває там звірину — має теж заплатити за звірину, як подано нижче.

Стрілець, пійманий у чужій пущі з убитою звіриною, має бути приведений до „замку, або до судового двора в повіті”. „Пан” стрільця і власник пущі, де звірину вбито, мають бути переслухані в уряді не пізніше двох тижнів. Після доказання вини належиться власникові полювання достатнє відшкодування за звірину, а стрільця карають в'язницею 6 тижнів. Його не можна раніше звільнити, аж заплатить за звірину. За зраненою на власному терені звіркою не дозволено йти на терени чужої пущі, під загрозою кари — як вище. Лише за вовком і лисицею — з псами — можна було ввійти на чужі ґрунти (розд. X/1). З уваги однаке на евентуальні шкоди (через топання збіжжя) заборонено було полювати на чужих ґрунтах від Свята Сьомої Суботи аж до збору збіжжя з поля (розд. X/18). За витопання збіжжя була кара 3 копи грошів та обов'язок відшкодування за заподіяну шкоду.

В першій редакції Лит. Статуту передбачена була гостріша кара на стрільця, зловленого з убитою звіриною на чужому терені. Карано його карою, передбаченою для злодія (смертю). Лит. Статут дозволяв теж у своїй першій редакції гонити поцілену звірину на чужому терені.

В розд. X/2 подані були такі ціни за дику звірку: зубр 12 рублів, лось, олень, ланя 6 руб., ведмідь, рись, дикий кінь 3 руб., соболь 2 руб., дик 1 руб., сарна 1 копа гр., куна пів копи грошів.

За птахи, ховані для цілей ловецтва, встановлені були такі ціни (розд. XIII/8): кречет (білозор) червоний 6 рублів, білий 5 руб., сірий 3 руб., сокіл 3 руб., яструб великий 2 копи гр., скрегулець 50 гр., дремличка 30 гр. В першій редакції Лит. Статуту ціни були в загальному на 100% вищі. Для порівняння подаю, що з домашньої птиці — пава та домовий лебідь коштували 3 копи грошів (розд. XIII/7).

Високі були теж карі за знищення гнізд та приладдя для ловлення птиць, а саме: за пошкодження або підрубання соколиного гнізда і вибирання з нього молодих платив винувник 6 рублів власникові пущі, за розкинення лебединого гнізда і вибирання яєць — 3 рублі. За порушення перевісу або крадіж сіти — 6 руб. карі і копу грошів за сить (розд. X/18). А хто нищив принади для птахів, відганяв птахів від них, або їх забирав, платив 6 рублів власникові, а за забирання половленої птиці — ціну, подану в Статуті (розд. X/11). Хто зогиджував ці принади на птахи, смакуючи їх дьогтем або часником, платив власникові 3 руб. відшкодування. Хто вкрав буду на тетерева або тенети на куропатву — платив 3 руб. карі, а крім того за буду — 3 руб. і за сить 1 руб. (розд. X/12).

Дуже строго охоронялись боброві гони (розд. X/9). Ані власник ґрунту, ані його служба не сміли доорювати поля близько бобрового гнізда — на віддаль „як кием докинути”, ані косити траву, чи теревити лозу. Якщо б хто цим способом вигнав бобрів, платив кару 12 рублів. Лит. Статут встановлював теж карні санкції за побиття та крадіж бобрів. Винувник платив ще й відшкодування 4 копи грошів за чорного, а 2 копи гр. за карого бобра. Далі зазначено в Лит. Статуті, що коли б бобр построїв собі нові гони на іншому ґрунті, тоді право ловів на нього належало до власника цього ж ґрунту. Ці строгі карні норми були самозрозумілі, бо вартість бобра виносила тоді не менш половини вартости вола (Грушевський).

Продуктами ловецтва плачено тоді податки, а шляхта держала цілі осади ловчих, бобровників, сокільників, „осочників”, „гаєвників” та „підлазників” (для бортних уходів), які піклувались та пильнували цих ділянок господарства. Тому то і за мисливських псів плачено тоді багато (розд. XIII/12): за тропівця, набрешника, „медеянського”, дикаря („осочного”), „бобрового” та хорта „підсоколого” платили по 3 рублі, за хорта, гончака 3 копи грошів, за лягавця — 2 копи гр. За домового пса — 3 копи грошів. В обох попередніх редакціях Лит. Статуту (1529 і 1566 рр.) зобов’язували однак вищі ціни за мисливських псів.

Литовський Статут з 1588 р. став офіційним збірником законів теж у добі Гетьманщини. Крім цього зобов’язували також гетьманські універсали, що містили в собі закони і розпорядки влади та гетьманські інструкції, а збірниками міського права були „Саксонське Дзеркало” Щербича, „Порядок” Гроїцького і інші. Не було однак збірника українських законів, і гетьмани Скоропадський та Апостол посиляли прохання до царів перекласти закони з попередньої доби на українську мову. Зорганізована для цієї справи кодифікаційна комісія склала з повищих законів проєкт кодексу під назвою „Права, по которым судится малороссійскій народ” (1743 р.). Хоч цей кодекс і лишився без царської апробати, все ж таки став він офіційним проєктом кодексу законів тодішньої доби і був дуже розповсюджений в Україні. В дальшому будемо звати його коротко „Кодексом”.

Право цієї доби відзначається поглибленням справедливости, воно зобов’язує всі стани та класи суспільства. Все ж таки існують у ньому відмінні правні норми для різних суспільних верств, але відмінності ці є в законі передбачені та загарантовані правом: „кожному має бути чинена справедливість по його чині і походженні”.

З пам’яток законодавства тої доби, які торкаються нашої теми, годиться згадати: „Процес приказный, выданный при резиденции гетманской”, 1734 р. і „Экономика краткая”, які нормують справу 1) крадіжки дров у пуші, при чому виновника відставляювано до уряду, де він мав після оцінки заплатити кару, 2) забиття мисливського пса. Виновник мав винагородити шкоду, даючи іншого пса „так доброго, як і тот бил” і „отприсягтися, що не зі злости убив”.

„Права Малороссійскіє з книг Статута, Саксона и Порядка выписанные” нормують справу 1) шкід, спричинених вирубом у чужім лісі, аналогічно, як у Лит. Статуті 1588 р., при чому задержано ці

самі ставки при оцінці відшкодування, 2) шкід, спричинених лісовою пожежею. „Якщо винувник — кажесться там — присягне, що пожежу спричинив ненавмисне, буде звільнений від вини і кари”.

„Суд и расправа в правах малороссійских” Чуйкевича 1750 р. встановляє в розділі 15/6, що на терені лісу є поділене право власности. Хто є власником пуші, чи там бортного дерева або сіножаті, має право лише до того предмету. Хто передає це право володіння іншому, не може дати йому більшого права, як його сам має.

„Постановы о судах полевых, подкоморских и комиссарских (межовничих)” нормують в розділі 25-ім поділ спільного лісу. При цьому покликується автор теж на статті гетьмана Многогрішного.

„Экстракт з книги Статута прав малороссійских”, якого автор — за здогадом акад. Н. П. Василенка — працював у Генеральнім Суді, або в Ген. Канцелярії, містить у собі правні норми відносно лісу, мисливства та бджільництва, ідентичні як і в Лит. Статуті.

Не менш цікавим для нашої теми є „Права, по которым судится малороссійский народ”, про що я вже згадував. В справі лісових границь встановляється тут, що границя має бути позначена знаками на деревах, а в описі границі має бути подана точна конфігурація терену (глава 17/8). Справу порушення границі та її відновлення (глава 17/14), як теж справу зміни лісового господарства на ріллю чи сіножать (глава 17/15), трактується тут так само, як у Лит. Статуті, при чому введено побіч терміну „шляхтич” новий термін „людина військового звання”.

При наймі ґрунту не вільно було, згідно з цим кодексом, орендареві без дозволу власника добувати в маєтку камінь, копати колодязь або льох, рубати дерева та викопувати корені (гл. 15/4). Крім таких нормальних договорів найму, згадується тут ще про форму „вічного найму” (на чиншовому праві), при чому чинш є раз встановлений і незмінний, а орендар має тут право вільного забудування та експлуатації предмету найму та не потребує на це згоди власника.

Чи не найбільш ідентичних правних норм взято сюди з Лит. Статуту в справі лісу та лісового господарства. А сталося це тому, що побутові умовини та правні приписи на наших землях залишились у загальному ті самі. Кодекс 1743 р. дав однак багато доповнень до попередніх правних норм, беручи на увагу теж місцеві звичаї. В загальному заступлено литовську „копу грошів” рублем і копійками.

За шкоди, спричинені рубкою дерева в чужім лісі, передбачено ті самі карні санкції як у Лит. Статуті. Ту саму кару одержував теж проступник, зловлений з деревом на гарячому вчинку в лісі. Однак ціни на деревно були в загальному вищі, як у Лит. Статуті (гл. 19/1). Теж карні санкції відносно людей несвобідних, зловлених при рубанні дерева в чужому лісі, взято з Лит. Статуту, з деякими однак змінами в подробицях (гл. 19/2). Це саме стосується теж лісових пожеж (гл. 19/7). За спричинену лісову пожежу карано арештом і зворотом відшкодування. За ненавмисну пожежу не карано, якщо винувник зложив відповідну присягу. Якщо хто палив вогонь для свого пожитку, а не був достатньо обережним і спричинив пожежу, мусів шкоду винагородити.

Сервітути проходу та переїзду в чужім лісі (гл. 19/3) уможливлювати і в цім кодексі вживати та експлуатувати борти, сіножати та рибні господарства, які находилися в чужому лісі та були підметом сервітутового права. Спори за бортні дерева (гл. 19/4) трактовані тут теж так само, як у Лит. Статуті, при чому кари за знищення бортного дерева та вирубування знамен були вдвоє вищі, як в Лит. Статуті (гл. 19/5).

Порушення мисливського права карано гостро, приймаючи, що звір, який находився на даному ґрунті, належав, так як і ґрунт, до його власника. Задержано теж і тут правні норми з Лит. Статуту, при чому упрощено процедуральні постанови відносно стрільця, зловленого зі звіриною в чужій пущі. Винувник платив подвійну ціну за звірину, упольовану на чужому терені. Хто однак пішов за раненою звіриною на чужий ґрунт і там її добив чи зловив, мав половину віддати власникові ґрунту. На чужому ґрунті вільно було одначе полювати з псами на вовків, лисиць і зайців (гл. 19/8). Ціну за звірку задержано ту саму (гл. 19/9), підвищено лише ціни за дика (1.20 руб.) і куну (60 копійок). Ціни за птахи (гл. 22/9) прийнято, як в Лит. Статуті, підвищено однак ціну за яструба великого на 2 руб. і скрегульця на 1 руб. За тетерю, куропатву і орябка плачено 4 копійки, за лебедя 1 руб., за паву 1.50 руб.

Карні санкції за нищення пташиних гнізд, перевісів та принад для птахів (гл. 19/11), а далі правні норми відносно охорони бобрівих гонів і права полювання на бобрів (гл. 19/12) залишилися ті самі. Піднесено лише відшкодування за сіль з перевісів (1.20 руб.) та відшкодування за бобрів (удвоє вище, а саме: за чорного бобра 4.80 руб., за карого 2.40 руб.). Піднесено також таксу за

відшкодування за пса „бобрового”, дикаря („осочного”) і хорта „підсоколого” до 3.60 руб., лягавця до 2.40 руб.

Охороні підлягало теж рибацьке право. Крім кари, порушник платив відшкодування за порушення цього права.

В історії первісного господарського розвитку ліс був лише джерелом будівельного матеріалу й опалу, та давав захист і поживу населенню. В 16. віці почалось уже другорядне лісове користування, а його продукти (попіл, смола, дьоготь) експортовано, побіч клепки, на Захід. Продовжувалось тоді теж і побічне користування з лісу (гриби, ягоди, мед). Але щойно з розвитком скляних гут, тартаків при млинах і соляних та салітрових варниць почало деревно набирати домінуючого значення, і це започаткувало нову еру його переваги як предмету прямого користування з лісу.

Але з піднесенням вартости деревна і поширенням його за потребування боляче відбивалися на стабільності лісового господарства надмірні вируби та деградації лісових просторів. Тому то й далші закони, які вже не є предметом цієї розвідки, почали обмежувати ці винищення лісів. Вони з одного боку охороняли ліс та вводили штучне заліснення винищених зрубів і неужитків, а з другого боку сприяли інтенсивному розвитку лісового господарства.

Література:

- М. Ф. Владимирский-Будановъ: Хрестоматія по історії русскаго права. Петербургъ 1889.
- Временникъ Историческаго Общества Истории и Древностей Россійскихъ кн. 18, 19, 23.
- М. Грушевський: Історія України-Руси. Львів 1898-1905.
- А. Т. Костяковскій: Права, по которымъ судится малороссійскій народъ, Кіевъ 1879.
- К. Левицький: Правда Руска. Львів 1895.
- О. Малиновський: Стародавній державний лад східніх слов'ян і його пізніші зміни. 1929.
- Матеріали до історії українського права. Всеукраїнська Академія Наук, 1929.
- Правда Русская. Институт Истории Академии Наук Союза ССР. 1940, 1947.
- А. Яковлів: Український Кодекс 1743 року. Записки Наукового Товариства ім. Шевченка, том 159, Мюнхен 1949.

**Юліян і Мирон Левицькі
б. працівники Митрополії**

СТОЛОВІ ДОБРА Гр.-Кат. МИТРОПОЛІЇ у ЛЬВОВІ „ПЕРЕГІНСЬКО”

Митрополичі добра, з Перегінськом, Підлютим, Осмолодою, відомі кожному українцеві інтелігентові з Галичини, коли не безпосередньо, то бодай з оповідання, тому не будемо описувати краси цієї околиці, ані незвичайної вартости того невеличкого клаптика нашої „несвоєї” землі для нас, лісників і для цілої України. Для опису краси цього закутка треба поета — а того, що лісницьке серце чує, навіть при спомині того правдивого царства природи лісникові описати тяжко.

Митрополичі добра положені в Горганах, недалеко границі між гуцулами і бойками. Цілий масив дібр, це нижчі і вищі гори та долини, вкриті від долу майже аж під шпилі зеленими лісами. Здається мені, що з літака мусить виглядати той шмат, як кусок розбурханого зеленого моря, де яруги чи долини, з блискучими потічками чи й ріками творили б наче дна високих морських хвиль. Цілий простір цих гір майже зовсім не замешкалий; проїжджаючи чи проходячи тими горами, людина відчуває безпосередню зустріч з незасміченою людьми природою, людина стрінувши тут другу людину, радується, бо давно не бачила її. Зелень і зелень від стіп аж до вершків гір, лиш сонце, чи місяць над ними і вітер шумить у верхів'ях.

Колись, давно-давно, коли ловецтво було привілеєм і розвагою наших бояр і вельмож, і коли звірина була одною з важніших підстав прохарчування — призначив володар галицьких земель Лев частину Карпат галицькому єпископові, як його столові добра. В пізніших часах, коли господарями наших земель стали поляки, своїм законодатним соймом potwierдили це надання. Сотки літ були єпископи господарями цієї закутини нашої землі, однак до правдивого значення, господарського і матеріального, прийшли ці добра щойно від половини дев'ятнадцятого сторіччя. До половини 19-го сторіччя користування цими лісами обмежувалося тільки до вирубу невеликої кількості найкращих штук смерек, ялиць чи кедрів, і то на невеликих спадах і близько рік. По окорюванню цих штук, при весняних поводах, спускано їх сплавами на доли, де й уживано для будови церков, монастирів, чи інших будинків. З початком 19-го сторіччя

спалювано щорічно деяку кількість бучини на деревне вугілля. Для цього була побудована висока піч на Ангелові. У половині 19. сторіччя угорська фірма почала експлуатувати китловини Піскава — Чорна Ріка, при самій угорській границі. Вибирали найкраще дерево, вивозили його волами вгору потоком Болотняк до т. зв. „Машинового звору”, а звідтіля витягано дерево коловоротом на верх, а там на воду, якою сплавлювано його в долини Угорщини. Маніпуляція була мозольна й коштовна, і фірма збанкрутувала. Остались дико перерубані деревостани та „мигли” зігнилого дерева.

У другій половині 19-го сторіччя побудовано пониже Піскави т. зв. „клявзу” на ріці Молода. Вирубано кращі і ближче ріки положені деревостани і по обкоруванні сплавлювано їх до Осмолоди, де був водний тартак (один ґатер). З Осмолоди, частинно тертий, частинно круглий матеріал сплавлювано сплавами до Галича, а далі до Чорного моря. З далеких сторін, аж з-під Станиславова і Галича сходилися тоді люди, звичайно до Перегінська, де перебирали сплави від бойків та гуцулів і гонили їх далі. Особливої справності й знання треба було при „гоненні” дерева дарабами. На рухомих, лиш з грубого кінця збитих разом бервонах стояли два сплавники, один на переді дараби, другий з такою ж кермою позаду її. Треба було знати воду, минати каміння і каменисті береги, щоб дараба не розбилася. В недалекій віддалі гнала, несена силою води, друга дараба, і горе тому, хто став тоді з дарабою серед води.

В перших роках 20. ст. почав експлуатацію лісів Митрополії гр. Андрій Потоцькі.

В роках 1909-1911 віддала Митрополія експлуатацію лісів деревній фірмі Глезінгера, і від тої пори почалася правильна експлуатація деревостанів на всім просторі митрополичих дібр. Згідно з контрактом фірма Глезінгер збудувала вузькоторову залізничку здовж ріки Лімниці і її горішніх допливів. Вузькоторова залізничка йшла з Брошнева від тартаку, попри Перегінсько до Осмолоди, далі розгалужувалася здовж ріки Молода до Мшани, а від 1924. року до Піскави й Чорної Ріки — і здовж Лімниці до Ризарні, Дарова і аж під Овул.

Залізничка переходила попри ось такі станційки: Брошнів, Рожнітів, Дуба, Перегінсько, Закерничне (віднога на Пороги), Чута з відногою у потік Чута, Ангелів з відногою у потік Свинне, Остодір, з відногою у потік Тодір. Осмолода. — Почище Осмолоди, на „Трикутнику”, залізничка роздвоювалася а) на Мшану, з відногою потоком Мшана на „під Яйцем” і Піскава, з відногою на Чорну Ріку і Болотняк, б) Осмолода — Різання, з відногою на Довгу Поляну, Дарів і під Овул. Довжина залізнички з відногога виносила коло 105 км.

Цілий цей залізничний шлях перейшов у 1937. році на власність Митрополії, лише консервація залізнички належала до фір-

ми Глезінгер. У 1947. р. мав цілий тартак у Брошневі, зі всіми урядженнями і будинками, перейти на власність Митрополії.

Потреба правильної експлуатації і уможливлений доступ до всіх частин дібр дозволили точно означити положення дібр, поділити їх на господарські округи і зладити з часом правильний експлуатаційний та господарський плян митрополичих лісів.

Митрополичі добра положені в Горґанах у південно-східнім куті долинського повіту, в обсягу катастральних громад Перегінсько та Лолин. Розгортаються вони від села Перегінсько — на півночі, до границі Закарпатської України — на півдні, сточищами ріки Лімниці з її допливами на сході, а на заході межують з приватними добрами Вишків, надлісництвом Суходіл і полонинами села Лолин.



Сплав дерева в Карпатах. Дараба на Черемоші, Дземброня — Жаб'є
Власність інж. Р. Вергуна

Поверхня дібр дещо понад 34,000 га, з' цього 27,000 га — це загосподарений ліс, коло 500 га неужитки (охоронні ліси, греготи, жерепи, річища, дороги і залізничні шляхи), коло 2,000 га полонини, пасовища, сіножаті, рілля та будівельні парцелі.

Добра поділені на три господарські округи: I. — від Перегінська до хребта Аршиці, коло Осмолоди — поверхня 6,000 га. II. округа — від границь I. округи до Осмолоди, даліше рікою Молода до потоку Котелець, даліше хребтами Кінь Грофецький, Грофа, Попада Мала, Попада Велика до границі — поверхня

12,000 га. III. округа — від границь II. округи до південно-східніх границь дібр, здовж ріки Лімниці і її допливів, поверхня 9,000 га.

Гори митрополичих дібр щораз зростають, почавши від горбо-вин біля Перегінська аж до верхів вище засягу росту дерева, над Осмолодою. На Чуті маємо верх Чутку, на Ангелові пасмо Явірник, над Соколом і Тодором (потоки) пасмо Сигліс, над Підлютим верх Люта. Від Осмолоди на захід одно з найдовших пасем Аршиці з багатьома верхами (м. іншими верх Малі, Середна). На півдні, вгору потоку Мшана, верх Лолинське Яйце. Між потоками Росохан, Мшана і рікою Молода верх Яйце, з кедровим заповідником та імпазантний верх Молода. Від гирла потоку Котелець до ріки Молода і границі Карпатської України — найвище пасмо з верхами: Кінь Грофецький, Грофа (1800 м.), Мала Попадя, Попадя (1750 м.), між потоками Котелець і Петріс — два верхи: долішній і горішній Канусяки (1600 м.), між потоками Петріс і Дарів — верх Ялова, Кливка та понурий Студинець. У трикутнику потоку Дарів та ріки Лімниця — верх Овул, побіч — Коритвина, а на крайньопівденній границі від Карпатської України — верх Клива. В окрузі II-й на південь від верха Молода і на заході від пасма Грофа, Попадя, в області потоків: Чорна Ріка, Болотняк, гори обнижуються до границі і творять пасма до 1200 м.; те саме в III. окрузі, у горішньому бігу потоків Дарів — Осплай.

Головна ріка Лімниця впливає під горою Клива. Допливи: Осплай, Дарів, Петріс, з допливами Попадя і Попадинець. Під Канусяком — потік Сивий Потік, на Осмолоді — ріка Молода і пониже Осмолоди потоки: Потічки, Лютошари, Кам'янець, Тодір, Сокіл, Свинний і Чута.

Ріка Молода з допливами Росохан, допливи з-під Аршиць. Під Молодою „Зелена Яворина”, на Піскаві — Болотняк, з „машинним звором” і Чорна Ріка, з багатьома допливами.

У пасмі Аршиці досить високо є два озерця. Одно під Середньою — „Ставок”, друге на захід, у горішнім бігу Мшани, прегарне романтичне озеро — „Нивка”. Здалека виблискує крізь ліс чиста вода на греготі, як ізмарагд. Під Грофою, на схилі до Молодої, було колись, коли ліс не був ще вирубаний, найкраще озерце на устью до ляснінових „лопат”-жолобинь, в останніх роках воно вже висихало.

Місцевості в обсягу митрополичих дібр такі: велике село-містечко Перегінсько (11.000 населення), дальше в гори присілок Закорничне, Чута, біля села Ясінь, Ангелів, з румовищами печі залізної руди, Сокіл з пластовим табором, Тодір з пластовим табором для новацтва, Кам'янець з віллями, м. іншими д-ра Чапельського, Підлюте — купелеве заведення з лазничками та сірковими джерелами („Андрій” і інші) та літницьковими будинками („Пака” й інші). На Підлютім — кедрова палата Митрополитів, збудована митр. Сембратовичем, де залюбки переводив літні місяці Митрополит Андрій Шептицький.

Найбільша оселя — Осмолода, з будинками для службовиків Митрополії, фірми Глезінгер і для робітників, з приміщенням для поліції і граничної сторожі і з Кантиною Фішера. Між Осмолодою та Мшаною — Лужки зі старинною, перенесеною туди церквою і монастирем оо. Студитів. Вгорі залізнички були малі замешкалі місцевості при станційках.

Породи дерев та розміщення деревостанів такі:

Головна порода дерева — це смерека, коло 75% заліснення, бук 15%, ялиця 10%.

Дуб — 6 га., коло станції Перегінсько (насаджений і самосівний) 10-15 літ. Сосна — на греготах на Ріклі і на потоці Сокіл, на т. зв. „мальговах” — торфовищах, на Осмолоді, Лужках, Остодорі і Мшані — без господарського значення.

Кедрина — у більшім скупченні на Яйці, та малими групами у багатьох місцях, витиснена смерекою на греготи і скали.

Косодеревина — на всіх верхах, повище засягу смереки, на греготах, місцями великі обшири, переривана чистими греготами і лопатами — лясніковими зсувами. На підмоклих місцях, під верхами — зелена вільха (*Alnus viridis*).

Поодинокі граб, ясені (на Чуті), явір, берест, трепета, береза біла, над потоками вільха, і скрізь на зрубках рябина. Поодинокі насаджена (невдатна) модрина у молодняках. Тис був у давнину, однак винищений селянами (лік на зуби і чари) знаходиться десь-не-десь одним.

Розміщення деревостанів: Від Чути до Остодора-Сигліс — бук. Місцями майже чистий, місцями з домішкою ялиці і смереки. Бук затрачується вище в горах, виступає як домішка у смереково-ялицевих деревостанах.

Смерека творить головну складову частину всіх деревостанів у вищих районах (75% заліснення). У деяких районах, на схилі Коня Грофецького, на схилах Кануськів, вздовж потоку Петріс і під Яловою Кливкою, виступає смерека з більшою домішкою ялиці і поодинокими буками. Далше на південь — чисті смерекові деревостани з малою домішкою ялиці, декуди бука, явора, берези, місцями, на греготах, мала домішка кедрини.

Жереп-косодеревина займає більші й менші простори повище засягу росту смереки.

Лісова господарка: Перше лісовлаштування переведено в роках 1909-1911 під проводом інж. Косіни з Львівської Політехніки. Етат поверхневий виносив річно 350 га. Річні зруби закладали безплянково, часами на дуже великих поверхнях (до 30 га.), що в 1925. році спричинило великі вітроломи (коло 220 га., не числячи поменших 1 га.). Ревізію оперативну переведено в 1926-1927 роках також під проводом інж. Косіни. Річний етат остався 350 га (була тоді велика надвишка старих, перестарілих деревостанів). Працівниками тоді були: інженери — Косіна, Фільц, Максим'юк, Крушельницький, Осовський, Левицький Іван і Левицький Юліян.

Послідовне лісовлаштування переведено в 1935-1936 роках під проводом інж. Михайла Мартинця. Річний етат зменшено на 300 га річно. Зруби були визначені і розмірені на ціле десятиріччя, без можливості змін у роках.

Працівники: інженери — Мартинець Михайло, Лучаковський Богдан, Юрчишин Дмитро, Левицький Іван, Левицький Мирон, Лициняк Євген, Левицький Юліян і лісн. Криницький Теодозій.

Усталено спосіб експлуатації, зруби не більші 6-8 га, виїнято увагу на спади, передбачувано випуски для зрубного дерева, потоками та долинами, так, щоб при випуску не пошкоджено деревостанів. Вируб переводила виключно фірма Глезінгер під своєю управою і платила Митрополитові від гектара вирубного лісу.

Зруби починали рубати весною від 15-25 травня у 90%, а 10% ранньою осінню на теренах з малими спадом і з легким вивозом.

Вируб починався від верха в долину, дерево рубано вершками догори. Не рухаючи з місця, чищено дерево з галуззя і коро-вано, що було можна. Оставався спід і вершки. Дерево висихало до кінця червня, після чого його обертано, усувано рештки кори і вершки, перерізувано грубіші штуки на короткі колоди 6-8-10-метрові і формовано до випуску. Усі штуки по очищенні „зачолювано” — зарубувано на кінцях, щоб зменшити опір при спусканні. По закінченні цих робіт приготівлювано всякі „способи” для випуску дерева. Роблено ризи, відбої, а де умови на це дозволяли, приготівляли зараз під зрубом місце на складі спусканого дерева. Коли це потрібно було, будовано довгі ризи, часами і на 2 км. — до місця складу. Ризи кінчилися т. зв. вискоком на склад, де укладано дерево в „мигли”.

Спускання і ризування переводжено осінню, щоб до перших снігів дерево було на складах, готове до вивозу. При спусканні і ризуванні працювали дві групи людей: одна на зрубі, що рухали дерево і зганяли його, а друга на складі, де поряdkували і складали дерево в мигли. Праця при ризуванні і на складах була дуже небезпечна, часто гинули, або були ранені робітники, через те заведено різні перестороги, і всякі рухи на зрубі чи при ризі мусіли бути заповіджені сигналами, голосними кличками, що їх робітники розуміли. Вступ на зруби чужим був заборонений.

До всіх зрубів будовано літом дороги, або поправлювано вже існуючі. Вивіз до головних складів при залізничці відбувався зимою, коли було вже досить снігу, щоб на т. зв. „корчугах” — санях з криво виросталих буків — тягнути дерево, наложене так, що споди спочивали на санях, а верхи тяглися по дорозі. На складах, при залізничці сортовано дерево, відповідно до довжини і грубости. Тут заладовувано його на залізничку і вивожено до Брошнева, до тартаку.

Ціле літо вирубувано т. зв. „принагідні ужитки”: вітроломи, знищені корогризом дерева, вивороти і визначену теребіж у молодших деревостанах; все це дерево по відбірці передавано фірмі. З надгнилих дерев вироблювано в догідних для вивозу місцях гонти, а зі спеціальних старих смерек, звичайно з греготів, заготовлювано т. зв. „резонансове дерево” для виробу музичних інструментів.

Букові зруби переводжено літом і ранньою осінню і вироблювано з неї майже виключно опалове дерево, а з першої якості роблено клепки.

Все дерево, призначене для тартаку, вивожено до Брошнева, де терли його на всякі виміри і, залежно від якості та запотребування, продавали по цілому світі. Дошки з Брошнева йшли, крім місцевого ринку, до заморських країн: до Америки, Півд. Африки, Австралії, Японії і ін.

Обов'язком Митрополії і її лісового персоналу було закультуровування зрубів площ. Рік по зрубі переводжено культури на всіх площах зрубів попереднього року (350 га, пізніше 300 га). Крім цього переводжено поправки на минулорічних культурах.

Культури переводжено головню насадженням смерекових і ялицевих саджениць, рідше підсівом, на м'яких теренах. „Пляцівки” роблено на 1 мтр. до 1.5 мтр. віддалі, на каменистих теренах доношувано землю і роблено охорону проти вимивання і сонця. На місцях, де до випуску дерева показався камінь і грегит, переводжено весною на снігу повний сів смерекового насіння з домішкою берези. Береза, як охорона на греготах, показалася дуже доброю, бо під її охороною кидалися мохи, а в них смерека. Пробувано осінні культури, вони мали менший успіх, мороз витискав саджениці і весною треба було їх притискати, а то й досаджувати.

Головний розсадник-шкілка (більше ніж 1 га) находилася повище Перегінська в І. окрузі. Дво- до трилітні саджениці транспортовано у скриньках залізничкою у найдальші закутки дібр. Поменші шкілки були: на Ангелові, Остодорі та на Осмолоді. У ІІ. окрузі була добре уладжена шкілка на Мшані, на Зеленій, Піскаві і Болотняку. У ІІІ. окрузі була добре проваджена шкілка на Трикутнику, де продуковано смереку, ялицю, кедрину і майже всі лістяні породи дерев, що виступали в лісах Перегінська.

Коло управи дібр у Перегінську була сушарня насіння смереки, де рік-річно висушувало великі кількості шишок і по вичищенні передавано до вжитку в шкілках і в лісі. Коли не ставало свого насіння, докуповувало його в Австрії, з Альп.

В останніх часах вславилися митрополичі добра своїми заповідниками. Найбільший і найкращий був т. зв. „кедровий заповідник” на вершку гори Яйце, з прекрасним видом на околицю — на масив Молодої, на пасмо гір Кінь Грофецький, Грофа, Попада і пасмо Аршиці. Добрий плай вів до заповідника, що мав пре-

красні ворота в гуцульському стилі. За воротами була ловецька хата угорського графа Пальфі. Поверхня цього заповідника була 170 га. Упорядкований і окіпчений заповідник займав частини загосподареного лісу, цілий охоронний ліс з повільним переходом до карловатої смереки і косодеревини, вкінці на верху — грехоти. На поверхні групами кедрина до 0.7 задеревлення, стара, до 250-літня, багато переломана. Найгрубша покручена „дика” кедрина 62 см. проміру. Загально — це праліс, подекуди переломаний — смерека і кедрина місцями см. 0.7, кедрина 0.3.

Другий заповідник — це дубовий — коло станції Перегінська, 6 га.

Буковий і сосновий заповідники були на Ріклі, обидва по 5 га. Буковий деревостан 150-200-літній, доброго росту, задер. 0.7 — 0.7, сосновий 80-100-літній, на сильно каменистім ґрунті, задер. — 0.6. Сосновий заповідник був ще на південному склоні Сиглоса.

Ялицевий заповідник — на схилах гори Кінь Грофецький, коло 10 га., кількасотлітній, задер. 0.8, доброго, стрункого росту з домішкою бука, явора і підріст.

Музей. За ініціативою, а там і при фінансуванні та під опікою інж. Миколи Саєвича постав досить багатий в експонати лісницький музей. Експоновані були майже всі роди місцевих звірів — випхані, все птаство, почавши від горобця, а на чорному бузькові скінчивши (що гніздився в добрах), в більшій частині з їх гніздами та яйцями. Була там гарна збірка „скидів” оленячих від „шпичака” почавши, вгору, до 20-така, далі збірка всяких шкід, спричинених звіриною та комахами, всякі неправильності у рості дерев та галуззя, різні галапаси, шкоди, спричинені обстрілом з першої світової війни, нарізи на деревах з того часу (головно з Явірника). Були виставлені всякі породи дерев з їх попережними та поздовжними перерізами. Кожний службовець мав обов’язок приносити все рідке і незвичайне і збагачувати музей.

Пстругарня. Під наглядом того ж інж. М. Саєвича була на Осмолоді пстругарня. Початково було це забезпечене у ріці місце для зловлених пстругів, яких висилано зимою до митрополичої палати у Львові. Інж. Саєвич побудував пізніше спеціальну розплідню пструга, де у спеціальних апаратах, при бистро пливучій воді, виплекано від ікри до готової рибки нашого шляхетного та райдужного пструга. Рік-річно випускано кількадесят тисяч нарібку у різні місця рік і потоків, щоб піднести в останніх роках підупалий стан пструга.

Інж. Володимир Кисілевський збудував власним коштом дерев’яну церковцю на Осмолоді в гуцульськiм стилі. Заходи в церковних властей про дозвіл поховання його в цій церкві перервали воєнні події другої світової війни.

Полювання — це спеціальність митрополичих дібр. Ліси і гори мали багато звірини: медведя, оленя, вовка, рися, дикого kota, дика, сарну, зайця, лиса і інших. З птахів були готур, орябець і слуква.

Медвідь виступав у більш недоступних місцях, подальше від гомону і людей, літом у верхах, а взимі у добре захищених берлогах. Для людей був безпечний, хіба медведиця з молодими. Медвідь — великий шкідник у худобі, конях і вівцях на полонинах, а в лісі пошкоджував смереку, здираючи пазурами кору з середнього віку смерек, з яких злизував сік.

Олень, гордість наших гір, держався майже в цілих добрах, переважно в горішніх партіях, багато в охоронних поясах, вітроломах і старих культурах та жерепі-косодеревині. В цілих добрах начислювано до 300 оленів. Полювання було винаймане, відстрілювано річно до 35 штук.



**Медвідь, упольований інж. Р. Куриловичем
(12. X. 1927, Карпати)**

До ловецьких спеціальностей належав ще готур. Держався високо в горах. Стріляний на токах, токував у небагатьох місцях ранньою весною.

Миле полювання було на орябка на вабок і на слукву на перелетах.

Добра були поділені на 12 ловецьких округ. Три з них були зарезервовані для прошених Митрополією гостей, а саме: Чута — Свинний, Канусяки і Осплай, — решту ревірів винаймалося на три роки різним польським, угорським і німецьким багатіям. Між іншими полювали тут: німецький принц Шинборн, угорські графи Пальфі, д-р фон Вінтерфельд, індійський магараджа, англійські лорди і інші. З поляків славний був мисливий, землевласник з Болахівщини Бараньскі, що „прополював” весь свій маєток, і ординат Чарковскі-Голієвскі.

Всі, що наймали полювання, мали право відстрілити 3-4 штуки оленів, одного медведя (по черзі), весною готура. Могли також стріляти іншу звірину, та ніколи з цього не користали, хіба що попадались вовк чи рись.

Кожний ловецький винаємник діставав приділеного до себе побережника, що знав дуже добре терен і визнавався в звичаях звірини. Ловці мешкали у спеціальних ловецьких хатах під верхами гір. Вибиралися на полювання звичайно на довший час, привозячи з собою службу.

У ревірах, зарезервованих для Митрополії, полювало багато наших українських мисливих, полювали члени українського мисливського товариства „Тур”, між іншими: радн. Т. Рожанковський, ред. Роман Купчинський, Ярослав Скопляк, д-р Соловій і інші.

Службовики Митрополії полювали зимою на дика і зайця коло Перегінська, побережники відстрілювали восени старих лань і закладали заліза на вовків, рисів, лисів та куніць.

До різноманітності господарки і краєвиду дібр Перегінсько належали полонини. Добрих, більших полонин було тут мало, — більші були під Трофою, верхи Малі, Осплай і на Кливі. Решта полонин це були ляснівові жолобини, менші й більші прогалини в косодеревині-жерепі, т. зв. лопати, прогалини на потоках і т. п.

Річно виходило в ліс на полонини 3-4 тисячі овець і 1-2 тисячі худоби та коней. Худоба та коні мали звичайно сталі пасовища на більших полонинах, а вівці паслися по всіх менших полонинах, по прогалинах, в охоронних лісах, старих деревостанах та потоках. Кожне „мішання” овець діставало більший обшир лісів, прим., Чорна Ріка, Болотняк, — їх переганяли з місця на місце, бо дійні вівці мусіли йти все в „нову пашу”, — за ними по тих же місцях йшли недійні і молодняк.

Вигін овець у гори був цікавою подією в житті митрополичих службовиків. Під блєння овець та гавкіт псів, переходили отари овець через Осмолоду в полонини. Проводили їх цілі села на Осмолоду, а то й у полонину. Кожне „мішання” — 300-500 овець було під опікою ватага, а він мав до помічі вівчарів. „Мішання” відбувалося в Перегінську, Ясіні й інших селах, де селяни виганяли свої вівці на сільські сіножаті і лучили їх в одно стадо, що звалося „мішанням”. Опіку над тим стадом перебирав ватаг з вівчарями і закарбовував собі на спеціальному куснику патику число овець і їх власника, щоб восени так само їх віддати. В Осмолоді митрополичі службовики перечеислювали овець і перепускали в дальшу дорогу на полонину.

За кожним мішанням везли на возах усяке знаряддя для переховування молока, для цідження, кїтли для варення, бочки на жентицю і в бочівках спеціальні „дрїжджі” для заквашування овечого молока, т. зв. глєг.

Дійні вівці доено, відмірювано молоко спеціальною міркою і після цього означувано кількість „будза” (овечого сиру), яка

припадала власникові овець. Будз відбирав собі власник поступово в часі цілого літа. Будз був дуже смачний сам по собі, а з нього вироблювано овечу бриндзю. Літники, мешканці гір і жи-ди купували дуже радо цей будз у власників овець.

Випуск овець і вигін відбувався в половині травня.



Дикі когути (готури).

Ревір „Кругла” Людви́ківка, 2. IV. 1930 р.

Зі збірки мисливських трофеїв інж. Р. Куриловича

В червні відбувався вигін худоби і коней на полонину. Кожний власник складав на Осмолоді оплату за випас, а тоді сам виганяв худобу чи коні в полонину і передавав їх там пастухові. Вигін овець і худоби творив одно зі свят нашого селянського гірського світу. Худоба держалася стада на полонині і на ніч приганяли її пастухи в загороду біля колиби, коні, відпочивши і прибравши на вазі, ставали буйні і бистрі, — не раз дудоніли вони по пляях і стежинах, задравши хвости й голови вгору, і своїм тупотом переривали на хвилину спокій і повагу навколишньої природи. До табунів овець чи худоби добирався часом медвідь, роздирав не раз і великого вола чи коня. На вола скакав медвідь зверху і роздирав його здолу, обнявши лапами попід передні лопатки, коня гонив по яругах і греготах так довго, аж він падав десь знеможений або ламав ногу і не міг даліше втікати.

Згін худоби з гір відбувався восени, в вересні, але вже менше святочно. Худобу відбирали власники особисто з полонин, а вівці оставались під опікою ватага аж до зими. Пас він їх по скошених сіножатах і луках.

Вкінці варто ще згадати, що в митроп. добрах біля Перегінська, у підніжжі гір були деякі поклади нафтової ропи. Перед першою світовою війною почали вертати за ропою, однак не добувши відповідної кількості ропи, фірма передала заводи Митрополії. Деякий час у 1930-их роках помпувала ропу Митрополія у власнім заряді, під управою інж. Теодора Яцури. Перед другою світовою війною перейняла заводи знову нова фірма, однак працю її перервала війна.

Для закінчення цього опису Митрополичих Столових Дібр Перегінсько та господарки в них, подам ще декілька прізвищ митрополитів, директорів дібр, урядовців та побережників.

Митрополити, що були зв'язані з Перегінськом і залишили пам'ятки по собі, були: митр. Ангелович, що за панщини випалював руду на Ангелові, і від нього пішла назва тої малої місцевості.

Митрополит Сембратович перебував багато в Підлютім і розбудував його на купелеве заведення та побудував кедрову палату.

Митрополит Андрій Шептицький був щорічним гостем Підлютого і гір, в церкві в Підлютім правив Службу Божу і говорив недільні проповіді. Знав усіх урядовців своїх дібр і під час відвідин у нього дуже широко з ними і їх родинами вітався.

Адміністраторами митрополичих дібр були оо.: крилошанин Чапельський, мітрат Тит Войнаровський і пралат Ковальський.

Директорами дібр були: в давніх часах Іцкович, Голубовський, пізніше Ганущак, до 1933 року Йосип Зальц, від 1933 до 1937 р. інж. Юліан Левицький, від 1937 до 1939 інж. Михайло Мартинець.

Лісовими інспекторами дібр були: інж. Олександр Котис до 1924 року, управитель державного надлісництва Небилів, по нім — інж. проф. Бервід, професор лісовіднови львівської політехніки і інж. Андрій Мельник — від 1930 року до його виїзду за границю — в Центральній Адм. Столових Дібр у Львові.

Управителями округ у році 1923-ому були: інж. Андрій Мельник, інж. Володимир Кисілевський і інж. Гаврилюк; в 1925. році були: інж. А. Мельник, інж. В. Кисілевський і Юліан Левицький. В 1939-ому році склад управи митрополичих дібр був такий: управитель дібр інж. Михайло Мартинець, управитель II. округу інж. Володимир Кисілевський, управитель III. округу інж. Микола Саевич. Лісничим I-ої округу був лісн. Теодор Мірошніченко (від 1942 р. — надлісничий).

Лісовлаштування і поміри: інж. Юліян Левицький. Довголітнім лісничим II. округи був лісн. Франц Криницький і в 1930-тих роках його син Теодозій.

Лісничим II. округи був лісн. Осип Туз. Лісничим III. округи був лісн. Микола Миронович.

Побережники в горішніх ревірах були: Дмитро Волошин (Свинний — Рікля), Кароль Кульман (Остодір), Василь Гандзюк (на Кам'янці) — [був разом і дяком], Христук Прокіп (обхід Середна — Аршиці), Притула Дмитро (обхід Кінь Грофецький); був у лісі, коли большевики вивезли родину, доганяв її в Долині і поїхав з нею разом; Казимир Ратай (обхід Росохан), Микола Кушнір (обхід Болотняк), Кость Сорочак (обхід Чорна Ріка), Павло Малярчин (обхід Котелець), Петро Яцишинець (обхід Довга Поляна), Прокіп Стрижак (обхід Ялова Кливка), Яків Халус (обхід Дарів), Федір Сорочак, старший (при інж. Саєвичеві), Петро Костур (при лісовлаштуванні і помірах).

Німецька окупаційна влада включила Столові Добра wraz із іншими державними і приватними лісами до загальної лісової адміністрації, якою був на тім терені лісовий інспекторат так званий „Forstaufsichtsamt“ в Калуші, а потім в Долині.

В цім споміні подали ми історію і фактичні дані про Столові Добра львівської гр.-кат. Митрополії. Наш спомин кінчається на 1944 році, коли большевики вдруге зайняли Карпати. Що діється тепер у наших, таких нам дорогих лісах — не знаємо.



Службове мешкання надлісничого в Рафайлові на тлі Максимця

ГР.-КАТ. СТАНИСЛАВІВСЬКОГО ЄПІСКОПСТВА ЛІСОВІ ДОБРА — БОГОРОДЧАНИ

По першій світовій війні, станиславівський гр.-кат. єпископ Кир Григорій (Хомишин) закупив на власність єпископства, від чесько-німецького аристократа кн. Шинборна, лятифундії Богородчани.

Добра Богородчани лежать не цілих 20 км на південь від Станиславова, в доріччі ріки Бистриця Солотвинська, в своїй більшій частині на захід від м. Богородчан.

В час прилучення Галичини до австрійської держави добра належали до польської магнатки Коссаковської (рід був пізніше уграфлений). Тоді це були лятифундії, на які складалося чимало сіл, млинів, гуралень та інших об'єктів, а крім цього розлогі цілинні ліси. За образливе відношення до габсбургської держави добра були Коссаковській сконфісковані і перейшли в руки одного з австрійських намісників Галичини, графа Стадіона, а пізніше дорогою кількакратного купна-продажу дійшли до кн. Шинборнів.

По Коссаковській залишилося в Богородчанах багато масивних будівель: латинський монастир, палата, досконалий у своїм стилі двір і різні службові будинки. Всі будинки, окрім монастиря, перейшли при купні на власність станиславівського єпископства. Один зі службових будинків перероблено на відпочинкову резиденцію Кир Григорія, в іншому містився заряд дібр.

У хвилі купна єпископством добра Богородчани склалися з лісових комплексів, тартаків, кількох хліборобських економій і т. д.

Щоб по змозі хоч у дечому заспокоїти хронічний голод населення на землю, єп. Хомишин велів, зараз після переведення купна розпарцелювати між селян майже всі ґрунти, залишивши для єпископства невеликий фільварок в Горохолині, який орендовано інвалідові, б. старшині УГА, Микитинові. Один з тартаків купив був богородчанський торгівець деревом, Розенберг.

Лісові добра Богородчани були розпорошені і лежали розкинені в кількох катастральних громадах: Старі Богородчани, Ляхівці, Горохолина, Нивочин, Лесівка, Саджава і Гвіздів та складалися чи не з 14 окремих ревірів дуже різної величини, від кількох десятків гектарів починаючи.

Головний комплекс лісів лежав у громадах: Нивочин і Лесівка. Був це литий лісовий масив, розташований на сугорбах, що спадали до потоку Чорний, який рівночасно становив границю дібр Богородчани від Калуського повіту та лісів державного надлісництва Вістова, що простягалися зараз за Чорним. Від назви потоку пішла й назва лісів по оба боки потоку: Чорний Ліс.

Поверхня всіх лісів дібр Богородчани виносила понад 30 квадратних км. з чого сам-один нивочинсько-лесівський комплекс займав біля 20 кв. км., а може і понад. Ліси Богородчанських дібр були мішані — чатинно-листяні.

Ядро нивочинсько-лесівського масиву становила смерека з домішкою ялиці, місцями траплялися теж енкляви бучини; бучина виступала в перетиці по всьому терені, крім того: яворина, вільшина, рябина, осика, дика груша й яблуня, липа, одинцем ільма. Скрізь росла березина, яку трактовано як лісовий бур'ян і поки молода знищувано, але старші віком берези становили місцями поважну домішку в деревостанах, а навіть окремі чисті підвідділи. На багнистих місцях виступала як докучливий бур'ян лоза, крім цього в підшитку, зокрема понад численними зворами, росла ліщина й інші кущові породи: калина, бузина, на узліссях бруслина й інші.

Чатинні породи переважали теж у Запусті Богородчанським, в Запусті Саджавецьким, в Мочарі. Натомість у Жбирі переважали листяні породи, а ялиця й смерека траплялися лише в домішці, подібно в Дуброві, де панівною породою був дуб. Ліси в Горохолині були в основному грабові, з домішкою бука та інших листяних порід, перетканих смерекою й ялицею. Якість деревостанів у добрах Богородчани була місцями дуже висока. Судячи за таблицями заможности деревостанів Grundner-Schwappach'a і таблицями поміру маси Feinstmantl-Weiss'a, які загально вживалося в лісовому господарстві в Галичині, в підгірських і долівських лісах, якість смереки коливалася між 1-4 добротною клясою. Бучина в Чорному Лісі виказувала оптимум якості. Подібний оптимум якості виказувала ялиця в Богородчанським Запусті.

Стару дубину в Жбирі вирубав попередній власник, заки продав добра єпископству. Мала вона бути досконала. Поодинокі стовбури давали по кілька й кільканадцять кубометрів маси.

Тільки горохолинські ліси були назагал вбогі, бо поросли на zdegradovanім займищі.

Задеревлення стиглих чатинних деревостанів було 0,6—0,8, листяних 0,6—0,7, підстиглих і молодників 0,7—0,9, а нерідко й повне.

Пропорція клас віку була назагал добра, з невеличкою надвишкою середущих клас (21-60 років) і недобором стиглих деревостанів. Зате існували місцями невеликі перестиглі партії, якими вибальнсовувано недостачі.

Не було взагалі незалиснених зрубів (крім свіжих), а культури були надзвичайно старанно плекані; їх вдатність вагалася між 85-100%.

Ціла маєтність була обгосподаровувана аж в 3 господарських системах, а саме в 2 високопенних, з того частинний чорноліський масив з оббігом рубанки в 80 рр., а Дуброва й Жбир через дубину, що росла в них, в 100-літнім оббігу.

Горохолинська група лісів була обгосподаровувана відростовим способом і мала 40-літній оббіг рубанки.

В маєтності переводилося дуже дбайливо лісокультурні заходи коло деревостанів, чищення, теребіжі і просвітлення.

Всю господарку велося за пляном, який що 10 років був ревідований і затверджуваний властями, в тих часах комісаріатом чи то інспекторатом охорони лісів при воевідстві в Станиславові.

В рр. 1937-39 вирубувано чатинного лісу біля 30.000 кубометрів річно, а листяного, матеріялового 3-5.000 кубометрів річно. Крім того кілька тисяч простірних метрів опалу.

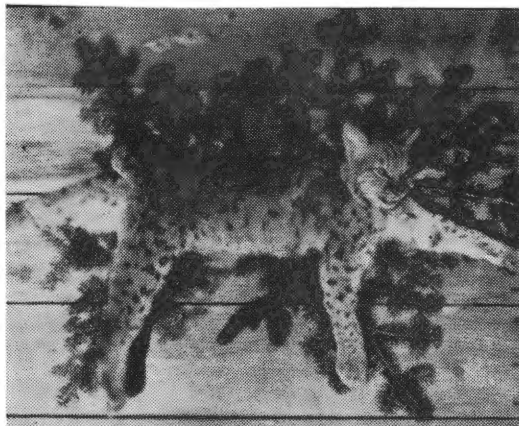
Все якісне чатинне дерево маніпулювала й закуповувала на підставі десятирічного контракту велика загранична фірма Глезінгер (та сама, що експлуатувала дерево в Перегінських лісах Львівської Митрополії). Вибраковане дерево було продаване на місці, в деталі. Дубину продавано в дорозі оферткових ліцитацій. При останнім продажі в госп. році 1938-39 фірма Ган платила по 35 зл. за 1 кубом. при пні. Опал продавано в Богородчанах на власному складі, або гуртом станиславівським купцям.

Смерекову кору купували станиславівські гарбарні.

Адміністрація лісів виглядала в той спосіб, що всією маєтністю завідував директор, який складав звіт єпископові (дирек-

гором був ліс. госп. Юрій Нападівич, з вибухом війни директором був іменований інж. Богдан Лучаковський). Тому, що директор (Нападівич був рівночасно директором лісів фундації Сирітський Захист і жив у Посічі) мешкав поза богородчанською маєтністю, господарством керував на місці контролер. Управа лісів містилася в Богородчанах у старовинному будинку, зараз біля латинського монастиря. В Управі перманентно урядовував контролер (інж. Лучаковський), касир (інж. агр. Ришавий) і канцелярійний лісничий (Володимир Мориляк).

В центрі лісів у Нивочині було надлісництво (яким завідував надлісничий поляк Думаньскі, що залишився по попереднім власникові, згідно з застереженням у контракті купна маєтності). Нивочинському надлісничому стояв до помочі лісовий ад'юнкт (Ярослав Решетило, вбитий у 1943 році ковпаківцями). До надлісництва належало самостійне лісництво Лесівка (лісничий — інж. Ярослав Іванусів), а до нього надлісництво Запуст Богородчанський (підлісн. Войнаровський).



Рись.

Зі збірки інж. Р. Куриловича

Нивочин і Лесівка ділилися на ревіри або обходи, на яких сиділи побережники, що підлягали своїм зверхникам на місці.

Урядування в маєтності велось по-українськи.

Всі лісники в терені мешкали в службових будинках, при яких були теж економічні будинки (стайні, стодоли і т. ін.). Кожний з них мав приділений наділ землі, т. зв. депутат, дармове сіно для худоби, дерево на опал, ев. доплату за урядування, верхового коня. Крім цього кожний діставав місячну платню (від 50 до 200 зл. місячно). Врешті кожен був забезпечений на випадок хвороби.

Відносини персоналу між собою були дружні. Поляк Думаньскі вкупився в товариство українських лісників своїм досконалим гумором.

Відносини між лісовим персоналом і населенням були назагал добрі. Лісові крадежі траплялися часто, але з соціальних оглядів

їх трактовано поблажливо. Найбільше крадіжів було у Горохолині, Саджаві та Богородчанським Запусті.

Лісових пожарів було мало, а ті, що траплялися, були дуже малих розмірів. Каляміт від комах чи теллюрного походження не було, але дрібні шкоди стало траплятися від мухориць, сніголомів і т. ін.

Сітка комунікаційна в терені була незадовільна. Найближча ладункова залізнична станція була в Станиславові, 15 км. від найближчого краю лісу.

Вируб у лісі, заготівля опалу, культури, вивіз дерева, направа доріг і ін. давали постійний заробіток деякій частині населення найближчих громад. В Старих Богородчанах, де було кілька примітивних водних тартаків, були родини, які жили з того, що купували в єпископських лісах вибраковане дерево, перетирали його на найпопитніші дошки й розвозили регулярно по селах Поділля, продаючи свій товар за гроші або міняючи за збіжжя.

Для беззасібного населення видавано в маєтності щороку деяку кількість опалового хворосту даром.

Ліси дібр Богородчани являли собою чудові ловища. В непрохідних нетрях нивочинсько-лесівських лісів виводилися дики, дикі коти, дуже рідкі — нориці. При водах траплялися видри. На зиму сходили з гір в нивочинсько-лесівську пушу стада оленів (я сам начислив був раз 36 штук). Колись вони тут весь рік жили й відбували риковиська. По довгих роках зарикали перший раз знову в Нивочині, фатальної осені 1939 р.

Давнішими роками заходив у лесівсько-нивочинські ліси і медвідь з Карпат. Останній раз його послідили були між 1930-39 рр. У цілій маєтності водилися сарни, зайці, лиси, борсуки, куниці, тхорі.

З мисливської птиці траплялися, але вже дуже рідко, по лозах від поля — тетереви, в гущах ще частіше орябки. На полях попід ліси було багато куропатв, особливо в Горохолині, літом — перепелиці, деркачі, на Бистриці й лісових плісцях дикі качки і ще чаплі в Мочарі і понад Чорний, чорні бузьки і круки, опріч цього кілька родів сов і соколів. Над Чорним гніздилися пугачі і деколи орли.

Звірини було так багато, що за шкоди диків на селянських полях доводилося щоосени платити значні суми, ба навіть і за сарен. Сарен — самиць треба було щороку відстрілювати, бо було їх забагато і грозила дегенерація. Виїхавши досвіта на зруб,

денебудь в Лесівці чи Нивочині, можна було бачити з-правила 2-3, а навіть 4-5 рогачів, а з самицями 6-10, 14-16 штук в один час, на тому самому зрубі. Борсуків водилося найбільше в Мочарі і в Горохолині.

Відносно найбагатший на звірину був ревір Мочар, сам по собі дуже невеликий, бо всього біля 200 га, але положений як острів серед урожайних піль, попри шосе Станиславів—Богородчани.

На одному зимовому полюванні в Мочарі, здається, чи не в 1936 р., при 12 рушницях, упольовано було кругло 200 зайців, 10 лисів, 6 цапів, 1 куницю. На другий рік не було найменшого сліду в звіростані з того убутку.

Було відносно багато чигунів, зокрема в Горохолині і в Старих Богородчанах, і в обороні звірини, тільки на протязі останніх кількох літ перед війною, було прийшло щось 3 рази до перестрілки між богородчанськими лісниками й чигунами.

В р. Бистриці водилися пструги, окуні, щупаки, в Чорному Потоці щупаки, в'юни, клені, раки.

Богородчанська маєтність простяглася на історично дуже цікавому, немовби присипаному попелом забуття, терені.

З княжої доби осталося багато слідів, які ждуть на дослідників. У Горохолині орні поля скрізь носять назви, які вказують, що там було колись місто. Біля с. Горохолина в лісі назва двох урочищ — Дощати Великі й Дощати Малі — пригадують таку саму назву з Галицько-Волинського Літопису, досі нерозгадану. Там же назва Монастирське з великою кількістю старих черешневих дерев, які, за сільською легендою, виводяться з роду в рід з монастирського саду, що був там за княжих часів.

Недалеко від Горохолина, в с. Гвіздь, у лісі, оподалік від Надвірнянської Бистриці, городище зі слідами валів.

Біля Нивочина, в лісі Берізка, „Мідяний Тік” з натяками в повір'ях старих людей, що там били гроші, то знову, що там жив диявольськи недобрий лицар-пан. Недалеко звідтіля городище, біля нього на глибині одного метра в землі відкопано припадково кам'яний брук. На доколичних полях здавен-давня виорювано різні старовинні речі. Перед першою світовою війною виорано меч, який помандрував до Музею Польської Академії Наук у Кракові.

Між Нивочиним і Лесівкою, за словами баламутних переказів, підземні каверни з польської доби нашої історії, кілька миль від Богородчан славетний Скит Манявський, з залишками могутніх

мурів монастиря і рештки чудових фресків на тих мурах. Руїна положена на краю державних лісів, недалеко від річки Манява. Скит Манявський був великим культурно-релігійним центром продовж сторіч, поки наприкінці 18 ст. не був скасований наказом австр. цісаря-масона, Йосифа II.

З цієї самої культурної спадщини походить знаний вже в історії мистецтва „Богородчанський Іконостас”.

Зі старенької дерев'яної церковці в містечку Богородчани, під час 1-ої світової війни іконостас був вивезений і по міжнародних пригодах опинився нарешті щасливо в Національному Музеї ім. Митрополита Шептицького у Львові.

І врешті в недалекій від Богородчан Старуні було знайдено перед першою світовою війною велику палеонтологічну знахідку, мамута, законсервованого в покладах земного воску. І він теж опинився, здається, в музеї Польської Академії Наук у Кракові.

Добра Богородчани були більшовиками націоналізовані, раз після окупації Галичини, 1939 р. Весь вищий лісовий персонал врятувався втечею, всіх побережників більшовики вивезли на заслання.

За двадцять місяців свого побуту (1939-1941) більшовики страшенно здевастували богородчанські ліси. Напр., ревір Запуст Богородчанський 5-6 кв. км. прегарно плеканого лісу з займищем чудової ялиці — вирубали впень.

Німці залишили добра Богородчанські вивласненими, йдучи слідами більшовиків. За німців вдалося одначе охоронити богородчанські ліси від грабункових вирубів завдяки тому, що двоє богородчанських лісників — дир. Нападівич та ліс. інж. Іванусів Ярослав — були урядовцями німецької управи лісів на станиславівську округу і відхиляли надмірний вируб.

З оповідань бувших членів УПА відомо, що, під час боїв більшовицького війська з відділами УПА, богородчанські ліси були дуже понижені, а місцями спалені.



СТОЛОВІ ДОБРА ПЕРЕМИСЬКОЇ ЄПАРХІЇ

Перемишль! Прастара столиця Українського Князівства, старша як Галич і Львів. Положений над срібнолентим Сяном, був здавна осідком єпископа, єпархія якого покривалась із границями Князівства. Територія єпархії змінилася згодом на заході, через наступ польського елементу на українську етнографічну територію, але на сході докладно означувала, доки сягало перемиське князівство. Перемиські єпископи носили ще в наших часах мітру, що, за переданням, була зроблена з королівської корони Данила. Де вона тепер, чи поділила трагічну долю останнього єпископа Кир Йосафата Коциловського і пішла з ним на заслання на схід, чи лежить десь у сховку, ждучи на слушний час, чи дісталася разом з єпархіяльними добрами в руки поляків — не чуємо на чужині.

Перемиські єпархіяльні добра лежали до другої світової війни на українських етнографічних землях, нині українців там нема, або зовсім нема, а добра забрала польська держава. Не тільки околиці Дуклі, але й околиці Устрик, аж попід Старий Самбір заселені поляками, а автохтони — українці виселені або на схід, до УССР, або на захід, углиб Польщі.

Найбільший комплекс єпископських лісів перемиської єпархії був: на внутрішньо-крайовій границі між коронним австрійським краєм Галичиною і Мадярщиною, а пізніше на державній границі між Польщею і Чехословаччиною. Це були ліси в Волі Миговій і Лупкові, що займали разом коло 1500 га простору. Крім лісу було там 150 га поля, два тартаки, лісничівка і два доми для побережників. Деревостан: переважно ялиця і бук, децю смереки, а з листяних — явір і в'яз.

Крім цього до єпископських дібр належали ще ліси в Кальварії Паславській, повіт Добромилъ, поверхнею — 300 га, і в Страшевичах, повіт Старий Самбір, поверхнею коло 800 га.

У Волі Миговій і Лупкові був до другої світової війни лісничий інж. Володимир Колодій, що мав до помічі чотирьох побережників. Він управляв теж лісом у Кальварії Паславській. Там були по лісі каплички, коло яких, під час відпустів роїлося від паломників. Це дуже шкодило лісові, бо тисячі людей, ходячи по лісі, ломили молоді деревця, топтали культури і вистрашували

звірину. Тоді треба було наймати ще й спеціальних сторожів, які разом із побережниками охороняли ліс.

Лісничим у Страшевичах був інж. Євген Полотнюк, що мав під собою п'ятьох побережників.

Деревостани в Кальварії і Страшевичах склалися переважно з ялиці і бука, з більшою домішкою інших листяних порід ніж у Волі Миговій чи Лупкові. Зимою 1928 р. великі морози дуже пошкодили бука і треба було його вирубувати. Експлуатація лісів відбувалася так, що дерево продаване було „на пні”, а купували його різні купці, переважно жиди. З родів ловецької звірини в Волі Миговій і Лупкові були: дики, багато лисів, сарни, мало зайців і олені. Вовк траплявся часто і поривав овечку чи теля. Багато було куніць, на які залюбки полювали лісничі, а напевно й побережники. У Страшевичах була така сама звірина, з винятком оленів.

Лісовий персонал тих дібр в граничній полосі був наражений на переслідування зі сторони польської поліції і польської адміністрації.

Стільки про Перемиські Єпископські Добра. Нема їх тепер. Єпископство в Перемишлі зліквідоване, Перемишль належить до Польщі, а Добра націоналізовані. Залишилися тільки спомин і... історичне право.



**Лісники — студенти УТГІ.
Практичні вправи в лісі з дендрометрії**

Е. Людкевич

ІНСПЕКТОРАТ ЕРЕКЦІОНАЛЬНИХ ЛІСІВ ГР.-КАТ. АРХІЄПАРХІЇ У ЛЬВОВІ

Ідея створення інспекторату гр.-кат. ерекц. лісів вийшла від інж. Андрія Пясецького. Він уклав проєкт, виготовив плян та подав його до затвердження. Митрополит Андрей Шептицький заaproбував з кінцем 1936 р. плян, і з тією хвилею інспекторат почав діяти як „Інспекторат гр.-кат. ерекціональних лісів львівської Архієпархії”. Він охоплював не тільки парохіяльні ліси, але й — за згодою ігумена о. Климентія Шептицького — ліси ігуменату ОО. Студитів, в Уневі та Зарваниці. Поверхня ерекц. лісів виносила приблизно 3000 га, а поверхня ОО. Студитів — 150 га, разом 3150 га. Деревостан, щодо порід, був такий: бук, граб, клен, береза, осика, вільха, дуб, декуди ясень, сосна, смерека, модрина. Ерекц. ліси на захід і півд.-захід від Львова — переважно сосна і граб, на південь — смерека, на схід і півд.-схід — бук і граб. В лісах ОО. Студитів — бук, граб, береза, осика, вільха, смерека.

Інспекторат почав свою працю з кінцем 1936 р. і мав свій осідок у Львові. Керманичем, цебто інспектором, був інж. Андрій Пясецький. Інспекторат був поділений на округи, якими завідували окружні лісничі: інж. Є. Полотнюк, інж. М. Павлюк, інж. В. Сліпко, лісн. Є. Людкевич.

Ерекціональні та студитські ліси були віддані під цілковиту управу Інспекторату, який виготовлював пляни на 10-літню господарку. Ці пляни мусіли бути затверджені польською владою, себто державним комісаром охорони приватних лісів. На основі тих плянів, що були підставою раціональної лісової господарки, переводили окружні лісничі суцільні, проміжні та саніт. рубанки, те-ребіжі, чищення, заліснення, поправки заліснень і т. д. Охорону лісів сповняли на місцях власні лісові сторожі, або побережники сусідніх лісів.

Весь лісовий персонал був оплачуваний Інспекторатом.

Після проведеної рубанки річного етату Інспекторат приділював парохам ужитковий і опаловий матеріал на потреби приходства, а решту продавав. Після запланування видатків за рубанку і після вплата належної суми до лісового фонду Інспекторату решту грошей одержував парох даної парохії.

Інспекторат продукував у власному заряді, у двох розсадниках в Уневі — 4-5 тис. саджениць різних порід річно. Надвишку саджениць інспекторат продавав, а гроші з цього йшли до каси лісового фонду. В тих розсадниках вирощувано теж і декоративні дерева для посадки на приходствах.

Лісові площі, де ліси були цілковито вирубані, а таких було багато, Інспекторат заліснював, а кошти покривав з лісового фонду. Цей кошт заліснення залишався як довг на даному лісі до часу його продуктивності. Польська влада, хоч напевно не була здолена новою українською лісовою інституцією, все ж таки, з огляду на позитивну роботу, відносила до Інспекторату холодно, але коректно.

Інспекторат проіснував до 1939 р., себто до часу захоплення Зах. України більшовиками. Три роки його існування дали вже дуже позитивні й очевидні наслідки в господарстві ерекціональних лісів львівської Архієпархії. Скінчилася була шкідлива, бо нефасова господарка, а площа ерекціональних лісів з року на рік побільшувалась.

Інж. А. Пясецький не обмежувався в своїх плянах тільки до львівської Архієпархії. Його мрією було взяти під опіку Інспекторату також ерекціональні ліси перемиської та станиславівської Єпархій, як теж і ліси ОО. Василян та приватні ліси українських власників. Війна не дозволила йому зреалізувати ті пляни і знівечила його велике і корисне діло. Але і під час війни він не падає духом, працює далі для українського лісу та стає два рази — в 1939 і 1941 рр. — на чолі дирекції державних лісів у Львові, а опісля, як відомо, гине за український ліс, розстріляний німцями.

Нехай цих кілька слів про Інспекторат Ерекціональних Лісів львівської гр.-кат. Архієпархії буде причинком до історії українського лісу, а рівночасно і цеголкою до пам'ятника інж. Андрія Пясецького, визначного лісника і громадянина.



ВИЗНАЧНІШІ ЛІСНИКИ-УКРАЇНЦІ

Бурачинський Ераст

Народився 15 вересня 1875 р. у Криворівні, пов. Косів. Гімназійну науку покінчив у Станиславові 1893 р., а університетські студії 1898 р. на „Hochschule fuer Bodenkultur“ у Відні.

Фахову працю розпочав в дирекції лісів у Львові, потім був лісовим асистентом у Гриневім пов. Косів, а в 1903 р. став там надлісничим.

У 1904 р. перенесений карно до Львова за участь в українському громадському житті — зрезигнував з нового службового призначення, переїхав на Буковину і вступив до лісової служби у барона Василька в Бергометі. Там прожив до 1918 р. З проголошенням української держави в Галичині, поставив себе до диспозиції українського уряду і працював в Державнім Секретаріаті Зем. Справ аж до зайняття Галичини поляками. В 1919 р. вернув на Буковину, а 1920 р. перебрав управу тартаку ф-ми Гец і С-ка, у Пятра Нямц, у Румунії.

Виспеціалізувався в ділянці експлуатації лісів і обрібки дерева, мав нагляд над тартаками в Неглю і Агаші (Семигород), а пізніше став продукційним директором ф-ми „Фореста Романа“ у Галаці над Чорним морем.

Вибух 2-ої світової війни застав його в Чернівцях, звідки переїхав з німецькою комісією до Шлеська, а звідтам до Кракова. По звільненні Галичини від большевиків, працював в лісовому інспектораті в Калуші. Помер 1942 р. у Львові. Ераст Бурачинський, це визначний практик у ділянці експлуатації лісів.

Висоцький Юрій (1865 — 1940)

Академік, визначний лісник-грунтознавець. Народжений на Чернігівщині. Закінчив Петровсько-Розумовську с/г. Академію у Москві. Брав участь у дослідній комісії для боротьби з посухою, під керівництвом відомого грунтознавця проф. В. Докучаєва. Потім довгий час працював у галузі степового лісорозведення, і залишив багато наукових праць оригінального характеру. Був членом лісової дослідної комісії лісового департаменту. Після революції — професор Таврійського університету, а згодом Харківського Інституту с/г. і лісівництва. Дійсний член Всесоюзної с/г. Академії й Академії наук УРСР. Залишив коло 200 наукових праць

з різних ділянок лісівництва, ґрунтознавства, геоботаніки, кліматології й гідрогеології.

Дем'янович

Вчений лісівник. Працював лісничим переважно на Київщині. Написав декілька статей з питань організації лісового господарства. Обстоював погляди щодо нормування головного користування та своєчасного лісопоновлення в лісах України. Був усунутий і покараний.

Крупович Олександр

Вчений лісівник. Довший час інспектор лісів Волинського управління. Прихильник природного лісопоновлення на порубах Полісся.

Мартинець Михайло

Народився в 1858 р., в Солотвині, Галичина. Середню школу закінчив у Станиславові, а після того, як один з перших українців „Hochschule f. Bodenkultur” у Відні, в 1881 р. П'ять років був асистентом при забудові гірських потоків у Віллях, Каринтія, а опісля, як „лісовий комісар” в секції забудови гірських потоків у Перемислі. В 1892 р. став шефом секції, а в 1902 р. перенісся разом з секцією до Самбора. Його секція мала під собою забудову гірських потоків цілої Галичини, Буковини і Шлеська. В 1913 р. дістав титул радника двора. В секції було зайнятих 30 інженерів, з цього 70% українців. Поляки робили часті доноси до міністерства в Відні, що інж. М. Мартинець приймає переважно українців, але справи не виграли. В 1916 р. став шефом відбудови Галичини, з осідком у Львові. Після упадку Австрії став у 1918 р. Секретарем Зем. Справ при Уряді З. О. У. Н. Р., спершу у Львові, потім у Станиславові. Відступ Гал. Армії за Збруч застав його в Карпатах, де схоплений польським військом, був розстріляний без суду разом з іншими своїми співробітниками в с. Присліп, 13 червня 1919 року. Там і лежить похований.

Інж. Михайло Мартинець не тільки був першорядним практиком, але й написав цінну технічну працю про забудову гірських потоків.

Марченко Олександр

Професор Ново-Александрійського, а потім Харківського Інституту с/г і лісівництва. Керівник катедри лісовпорядження та майже незмінний декан лісового факультету. Один із видатніших знавців лісового господарства, людина обдарована великими здібностями. Одна з класичних його праць — „Суховерхість дубових деревостанів”. Подана ним теорія схвалена вченими закордоном.

Одна з останніх праць його — „Завдання лісової політики на Україні” (1925). Прекрасний лектор. Користувався великою пошаною серед студентів і професури.

Савенко Микола

Вчений лісівник. Народжений на Чернігівщині. Закінчив лісовий факультет Ново-Александрійського Інституту с/г і лісівництва. Довгий час працював на Волині. Відомий лісовпорядник, здібний адміністратор. Написав декілька статей на теми з лісовпорядження Волині і склав мапу лісів Житомирщини.

Страдомський

Вчений лісівник. Народився на Чернігівщині. Закінчив Петербурзький Лісовий Інститут. Працював на Чернігівщині та Київщині. Знавець лісокультурної справи. Прихильник мішаних культур. Один з перших застосував смужні посадки на Чернігівщині: три ряди сосни, три ряди дуба. Пізніше, з часом, усталення типів лісу, розроблення схеми мішаних культур за типами лісу.



**Українські лісники в альпійській
колибі на підслухах риковиська.
Міттенвальд (Баварія) 1947 р.**

НАШІ ВТРАТИ

Український народ зазнав у другій світовій війні величезних втрат у людях — від обидвох окупантів нашої землі — німців і большевиків. А вже найбільше наражені були на винищення українські лісники, що, працюючи в лісах, мали безпосередній контакт з оперуючими там відділами наших партизанів. Окупанти українських земель ставили вимоги до працюючих у терені українських лісників співпрацювати з ними в винищуванні української партизанки. Наші лісники, як патріоти, не могли піти на таку співпрацю, а, навпаки, як могли піддержували рідне підпілля. Через те й падали жертвою ворожої безоглядності і жорстокости. А ті, що не згинули від ворожої кулі, будучи часто виставлені на погрози і шикани, переживали душевні муки і пізніше вмирали передчасно.

Нам трудно було б подати наші втрати в хронологічному порядку або за яким іншим зразком, бо, перебуваючи на еміграції, не маємо докладних даних, а як маємо деякі, то вони дуже скупі й неповні. Докладний і повний перелік можна буде зробити колись на рідних землях.

Нижче подаємо поазбучно список українських лісників, що згинули від ворожих куль, а далі тих, що померли в часі і по другій світовій війні.

С Л А В Н О Ї П А М ' Я Т И УКРАЇНЦІ-ЛІСНИКИ, ЩО ПОЛЯГЛИ ВІД КУЛЬ НАЇЗНИКІВ — ЗА УКРАЇНУ І ЗА УКРАЇНСЬКИЙ ЛІС

1. Інж. Грабовенський Осип

Працював у лісах корінної Польщі. Німці арештували його й вивезли з Отвоцка б. Варшави до конц. табору в Німеччині. Там він і помер у жахливих умовах, на 44-му році життя.

2. Побережник Дуда Н.

Працював у надлісництві Голинь. Розстріляний німцями в 1944 році.

3. Лісн. Івантишин Ярослав

Працював і згинув у Карпатській Україні.

4. Лісн. Козбур Теодор

Після больш. відвороту був зразу надлісничим у Турці, біля Стрия — коли Директором Лісів у Львові був інж. А. Пясецький. Пізніше нім. влада призначила його лісничим, а в 1943 р. розстріляний німцями.

5. Побережник Костів Н.

Працював на лісницькій службі біля Устрік Долішніх, Сянічина. Розстріляний на донос, а з ним розстріляна і його двадцятилітня дочка, що не хотіла розлучатися з батьком.

6. Інж. Левицький Іван

Працював за німців надлісничим у Надвірній, біля Станиславова. Розстріляли німці 28 листопада, 1943 р., в Ворохті. Везли тягаровими автами зі Станиславова, в одній білизні, при 12-ступневому морозі, 95 км. З ним згинули два лісничі: Наливайко Іван і Німчук Іван та ще 7 українців, як закладники за те, що хтось убив німецького жандарма.

7. Лісн. Наливайко Іван

Під час німецької окупації працював у Надвірній. Розстріляний німцями у Ворохті, 28 лютого 1943 р.

8. Лісн. Німчук Іван

Працював у Ямнім, б. Делятина. Розстріляний німцями в Ворохті, 28 лютого 1943 року.

9. Лісн. Паньків Володимир

Працював як лісничий в брюховецькому надлісництві, біля Львова. На донос надлісничого-поляка німці його арештували і розстріляли у Львові, в 1941 р. Перед розстрілом його жорстоко мучили.

10. Інж. Полотнюк Євген

За німецької окупації працював як надлісничий Микуличина, Станиславівська область. Енергійний, ревний і надійний лісник. Розстріляний німцями в Коломиї, в 1943 р.

11. Інж. Пясецький Андрій

В початках німецької окупації — директор лісів у Львові, енергійний організатор українського лісівництва в Зах. Україні в 1941 р. та керівник Наукового Лісівницького Інституту в Страдчі б. Львова. Розстріляний німцями у Львові 1941 р. Згинув як завзятий оборонець української державної рації і українського лісового стану.

12. Лісн. Решетило Ярослав

Працював у Лабовій, б. Криниці, а пізніше в Лесівці і Нивочині, б. Богородчан, в лісах станиславівського єпископства. Вбитий у Чорному Лісі, в 1943 р. Загинув як завзятий борець за українську лісову справу.

13. Щипавка Євген (псевдо)

Студент 4-го семестра лісівництва, ідейний і надійний юнак. Згинув як боєць у рядах УПА, весною 1948 р., в селі Лужок Великий б. Львова.

Багато українських лісників в трагічних обставинах утратили своє, часто молоде життя за українську державницьку ідею і в обороні українського лісу. Багато невинної крові обagriло ту дорогу рідну землю, яку вони так любили. Жахливі були їх останні хвилини перед смертю від куль жорстоких окупантів. Може їх останньою думкою було, що їх друзі-лісники не забудуть про їх велику жертву і перекажуть світові та майбутнім поколінням, як по героїськи вмирили українські лісники. Ми їх ніколи не забудемо і їх світла пам'ять буде вічно жити в українському народі, в українському лісницькому товаристві, по всьому світі.

С Л А В Н О Ї П А М ' Я Т И УКРАЇНЦІ-ЛІСНИКИ, ЩО ПОМЕРЛИ В ЧАСІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ І ПІСЛЯ НЕЇ, НА ЕМІГРАЦІЇ

1. Інж. агр. Борковський Степан

Нар. в Тернополі, Зах. Україна. Працював як керівник надлісництва в Монте Алегре, Парана — Бразилія. Помер 12. серпня 1955 р. на 41-му році життя. Похоронений в Куритибі.

2. Бурачинський Ераст

Нар. 1875 р. у Криворівні, пов. Косів. Помер 1942 р. у Львові.

3. Деревник Винник Осип

Нар. 1888 р. в Долині, Зах. Україна. Учасник визвольних змагань — по першій світовій війні працював як прокурент тартаку С-ки „Годуля” в Синевідську Вижнім к. Стрия. На еміграції був скарбником Виділу ОБУЛІД, працював дуже жертвенно. Був все обов'язковий, товариський і веселий. Помер у вересні 1952 р. в Нью Йорку.

4. Проф. Висоцький Юрій

Нар. 7. лютого 1865 р. в с. Микитівка, Глухівського повіту на Чернігівщині. Закінчив академію сільсько-господарських наук та все своє життя працював науково між ін. над залісненням степів.

Був членом Академії Наук УРСР, написав багато наукових праць, в тому коло 80 з лісівництва. Помер у 1940 р.

5. Інж. Гаврилів Євген

Працював надлісничим у Сколі б. Стрия. Помер на засланні в далекій Московії в 1946 р., на 46 р. життя.

6. Інж. Гампер Василь

Працював на Харківщині, в лісництві. На еміграції в Австрії працював при таксації лісів у 1944/45 рр. Помер передчасно в Новому Ульмі в 1954 р.

7. Інж. Дибуняк Зеновій

Працював як надлісничий у Голині, б. Калуса. Незвичайно ревний і працьовитий. Працював також науково (лісівн. словник). Помер у Філадельфії в 1955 р.

8. Лісн. Дзюбинський Матей

Помер у Берхтесгадені (Німеччина), в 1946 р.

9. Проф. д-р г. к. Іваницький Борис

Народжений 8. III. 1878 р. в Сумах на Харківщині, закінчив Петербурзький Лісовий Інститут, працював у лісівництві на Україні, був директором Лісового Департаменту в Києві, потім був професором лісівництва на високих школах на Україні і на еміграції в УГА і УТГІ, працював у наукових установах, видав багато наукових і фахових праць з лісівництва, вкінці був ректором УГА і УТГІ та головою Української Національної Ради, членом Укр. Наукової Асоціації в Празі, Укр. Наукового Інституту в Варшаві, НТШ і УВАН.

Помер 4. квітня 1953 р. в Дітройті.

10. Інж. Кислевський Володимир

Працював довгі роки як надлісничий у Митрополичих Добрах в Підлютому. За нім. влади працював в Австрії і як фахівець їздив до Румунії в справі експлуатації лісів. Помер в Австрії, в 1945 р.

11. Інж. Могильницький Антін

Надлісничий у Доброгостові, б. Дрогобича і в Дирекції Державних Лісів у Львові. Помер нагло під час полювання в 1942 р.

12. Інж. Нападівеч Юрій

Дир. лісової маєтності Посіч, фундації „Сирітський Захист” ім. Митроп. Шептицького, дир. Лісових Дібр Богородчани, власності Гр.-Кат. Єпископства Станиславівського, в часі другої світової війни надл. в Балигороді на Лемківщині.

Помер 2 липня 1953 на 61. році життя, в Ньюарку стейт Нью Джерсі.

13. Інж. д-р Саєвич Микола

До р. 1914 — лісничий держ. лісів у Карпатах. З вибухом першої світової війни вступив у ряди УСС, де дослужився ранги сотника. В рр. 1915-16 поклав багато заслуг у розвитку українських шкіл на Волині. Після війни скінчив у Празі Високу Технічну Школу, а крім цього докторизувався на пражському університеті. Був якийсь час доцентом Української Господарської Академії в Подєбрадах. Вернувшись у Галичину, став одним з надлісничих Митроп. Дібр „Перегінсько”. Відкрив на Закарпатті жучка, що з того часу звійшов у природничу систематику під назвою „Sajevichi”. Помер у Кракові, в 1944 р. і там похований.

14. Інж. Скочдополь Роман

Помер ненадійно в Гартфорді, ЗДА, 10. грудня 1957 р. на 50-му році життя. Визначний діяч Пласту і зразковий громадянин.

15. Лісн. Стрільбицький Володимир

Нар. 1891 р. За української влади працював у надлісництві в Яблоніві к. Коломиї. За Польщі був лісничим в Березові в Коломийщині, звідки по спаленні польської „сокольні” був карно перенесений до Поляниці Чемидівської, надл-ва Микуличин. За большевиків працював у лісництві Делятин, а за німецької окупації в Микуличині. Був арештований і придержаний як закладник разом з інж. Полотнюком і інж. Левицьким та лише чудом уникнув смерті. Помер у Дітройті, в травні, 1952 р.

16. Інж. Фільварків Євген

Працював у Дирекції Держ. Лісів у Львові. Помер у Тернополі, похований у Львові. Його два сини згинули в рядах УПА.

17. Інж. Яремін Микола

Нар. 1899 р. в Опришівцях під Станиславовом. Учасник Укр. Гал. Армії. Член-основник, а потім голова ГУСЛІ (Гурток Укр. Студентів Лісової Інженерії) в Празі. Гімназію кінчив у Станиславові, а вищі технічні студії у Політехніці у Празі в р. 1923. Помер у Празі по заняттю Чехословаччини большевиками.

БОРИС ІВАНИЦЬКИЙ

1878 — 1953

Народився 8 вересня 1878 р. в Сумах, Харківщина. Батько, Юрій, був агрономом, мати, Людмила з Ковальських, зукраїнізована полька. Середню школу скінчив Борис Іваницький у Сумах, 1896 р., Лісовий Інститут у Петербурзі з титулом „ученого лісівника” в 1902 р. В часі лісівницьких студій брав живу участь у студентському житті, належав до конспіративних організацій і був кілька разів арештований. В Петербурзі познайомився з визначнішими українцями і став свідомим українцем. Переїхавши в Полтаву, жив під поліційним наглядом. Там познайомився з С. Петлюрою, О. Косач, К. Мацієвичем, а також із своєю будучою дружиною Надією з Савичів. Склавши дипломний іспит, працював на посаді таксатора півн.-московських пралісів. Після того до 1917 р. працював у державних лісах, головню на Київщині, як лісничий і надлісничий. В цьому часі був у п'ятьох місцях і мав нагоду пізнати різні лісові об'єкти. Крім державної лісової праці, вів контролю приватних лісових маєтків.



Проф. Борис Іваницький

В 1907 р. вийшла його наукова праця: „Як позбутися ярів і пісків”. Був це перший лісівницький твір в українській мові.

В початках російської революції zorganizував Лісовий Відділ при Генеральнім Секретаріяті, а згодом Лісовий Департамент при Міністерстві Земельних Справ України.

Після евакуації Києва був у 1919-20 рр. лектором лісівництва на університеті в Кам'янці Подільському.

На еміграції в Тарнові, Польща, був головою Співки Техніків Сільського Господарства, вчив в українській гімназії і написав працю „Лісова господарка України”.

Переїхавши в Чехо-Словаччину, бере живу участь в організації Української Господарської Академії і викладає на ній дендрологію, лісовирощування і лісову політику. Займає пости: проректора, декана і ректора УГА. Після того стає першим директором Українського Технічно-Господарського Інституту.

В 1935-39 рр. працює в Українськiм Рiльничiм Лiцеї в Черниці, Галичина, а в 1942-44 рр. веде Лісові Фахові Курси на Політехніці у Львові.

На еміграції в Німеччині продовжує свою працю в УТГІ, як професор і ректор від 1949 р. до кінця свого життя.

З нагоди 25-річного ювілею Професорська Рада УТГІ надала йому титул доктора „гоноріс кавза” лісових наук, а Загальні Збори „ОБУЛІД-у” надали йому почесне членство і вручили відзнаку Об'єднання, виконану в золоті.

Від 16 липня 1948 р. був головою Української Національної Ради.

Помер 4 квітня 1953 р. у Дітройті, ЗДА, куди поїхав відвідати сина і на лікування. Там, на кладовищі Евергрін, його незабутня могила.

Борис Іваницький — великий громадянин і визначний учений-лісовик — залишив по собі велику наукову спадщину, в якій дав правдивий образ українського лісу, його історичне, стратегічне та господарське значення. Написав 42 праці, з яких головніші: „Лісова господарка України”, „Лісова політика й статистика”, „Курс лісівництва” (два томи), „Дендрологія” (три томи). Крім цього переклав кілька німецьких і чеських творів.

Український народ довіку буде вдячний Великому Громадянину, а українські лісники пам'ятатимуть свого Великого Вчителя. Вони, згідно з його заповітом, продовжуватимуть лісницьку працю для добра нації і рідного лісу.

(З статті Я. Зубаля)



АНДРІЙ ПЯСЕЦЬКИЙ

До болючих втрат українського лісівництва в часі другої світової війни належить визначний український лісівник інж. Андрій Пясецький. Народився в 1909 р., в Реклинці, біля Мостів Великих, де батько його о. Лев був парохом. Диплом інженера досягнув Пясецький на лісовому відділі львівської політехніки. Осягнув його з відзначенням, що в часах польської окупації західніх земель було великою рідкістю.

В 1935 р. Митрополит Андрій Шептицький назначив Пясецького інспектором парохіяльних лісів у львівській архидієцезії. Постало при консисторії бюро інспекторату, в якому працювало кілька лісівників. Завдяки інспекторатові з А. Пясецьким у проводі значно піднісся дохід із тих лісів, закультуровано багато площі і упорядковано користування тими лісами.

Коротко перед другою світовою війною закупив А. Пясецький, за згодою Митрополита, лісництво в Лозині, біля Янова (ок. 150 га лісу) на дослідну станцію для української лісової науки. Крім цього працював теж і науково, над типологією лісів Західніх Земель, і видав на цю тему працю.

З приходом большевиків сповняв кілька тижнів функції директора лісів Західніх Областей. Після цього зайнявся всеціло науковою працею і став доцентом лісівницького факультету львівської політехніки. При тому завідував лісництвом Янів, біля Львова. Те лісництво виклопотав від большевицької влади на дослідну станцію для політехніки.

На письмовий донос працівника лісництва Жупанського попадає в тюрму. Перед зайняттям німцями Львова в'язні розбили тюрму і А. Пясецький, разом з іншими, видобувається на волю.

З приходом німців у Галичину став керівником ресорту лісів у уряді Ярослава Стецька, що був проголошений актом з 30 червня 1941 р., а теж директором лісів у Львові. До місяця адміністрація лісів була добре налагоджена і функціонувала зовсім справно. Коли по трьох місяцях німці перебрали дирекцію лісів у Львові — залишили адміністративний поділ майже без змін.

А. Пясецький вилучив і тепер надлісництво Янів і приділив його як дослідну станцію до створеного і очоленого ним Лісового Інституту. Працював у тому Інституті, між іншими, проф. Борис Іваницький.

Німці хотіли і жадали, щоб А. Пясецький повернув янівське надлісництво під загальну адміністрацію, щоб могли експлуатувати і янівські ліси. На цьому тлі постав конфлікт між А. Пясецьким і дирекцією лісів у Львові. Не допомогло й те, що „Гавптабтайлунг Форстен” дала дозвіл на вилучення. Спір довів до того, що Гестапо арештувало А. Пясецького, ніби під замітом зловживань. Не дали наслідку інтервенції Митрополита, а навіть деяких німців, хоч слідство ніяких зловживань не ствердило.

Осінню, 1942 р. А. Пясецького розстріляли німці у Львові, ніби як закладника за двох гестапівців, убитих українським підпіллям. Разом з ним був розстріляний і його співробітник інж. Косецький.

Багато згинуло чесних сторожів українського лісу — від кульпаїзників, згинув і визначний лісник та громадянин інженер Андрій Пясецький.



**Студенти лісової інженерії у Львові.
Практичні вправи з геодезії**

НЕБЕЗПЕКИ ЛІСНИЦЬКОЇ СЛУЖБИ ПІД ЗАЙМАНЦЯМИ

Український лісник, як і кожний лісник, не здає собі справи з трудів і небезпек, на які завжди наражений в службі. Це напевно тому, що звик, і тому, що із замилювання до своєї професії не бачить тих усіх „дрібниць”, що складені докупі творять вічну небезпеку, навіть для життя кожного лісника.

В т. зв. спокійному часі (таких часів немає вже від 1914 р. на наших Рідних Землях) український лісник був завжди наражений на небезпеку в боротьбі з лісовими шкідниками, а передусім із чигунами. Бувало, що на чигунку ходили навіть „сторожі порядку” — польські поліціянти. Це на українських землях під пануванням Польщі. Спробував би в такому випадку наш лісник ужити своєї влади!.. Він мусів дивитися крізь пальці. Коли б виступив, міг би легко дістати кулю в груди і ніхто не знав би, хто вбив. Поліція напевно не шукала б винувників.

Не раз ночами ходили ми за чигунами і бувало зловили з рушницею, набоями і вбитим зайцем. Віддали до суду. Суд засудив на 3 місяці в'язниці з завішенням на 3 роки. (Описую конкретний випадок). Чигун тільки посміхнувся, ще й погрозив кулаком. А коли Польща розлетілася, один із щиріших чигунів оповів мені таке: „Шкода було, пане індзініру, по ночах ходити на таку небезпеку. Щоб ви знали, що того рабшіца тая справа коштувала 15 долярів. Дав сендзьови в руку тай дістав завішення на 3 роки”. А про себе оповів, що ніколи не їхав до лісу по дрова без рушниці. Вozив її в баламуті, під січкою з оброком для коней.

Все це лиш романтичні пригоди в порівнянні з часами світової завірюхи.

Недалеко перед II. світовою війною, десь у 1938 р. вийшов у Польщі закон, що навіть із приватних лісів повітовий староста мав право звільнити лісника зі служби без подання причини і без права відклику до вищої влади. Це ніби з уваги на державну безпеку. Ліс, як відомо, має величезне стратегічне значення. Закон цей, очевидно, був вимірений проти лісників-українців. При тому ста-

роста видавав свої присуди тільки на основі доносів поліціантів. А ці ані розумом, ані справедливістю не грішили.

Прийшла війна 1939 р. Коли про ці часи буду писати, то мушу писати про те, що діялось у лісі, в якому я служив. Але все це, чи тому подібне переживали всі лісники-українці в лісах України.

Ніхто із лісників про ці речі не писав, бо по правді ми не дуже то й уміємо писати. А може й тому, що не вважаємо цих переживань за велике „геройство”. Але треба про це згадати. Про ліси українські пишуть багато наші займанці: москалі, поляки, чехи, румуни, мадяри й німці. Одначе напевно ніодин із членів тих

націй не напише про наш ліс і про наших лісників всього того, що наш ліс і наші лісники під їх пануванням пережили.

Німці посувались у глиб Польщі. В перших днях війни поляки відобрали українцям-лісникам зброю. Поліціанти щовечора заходили до мене питати, що діється в лісі. Треба було впевняти, що все в порядку. А тимчасом у лісі українські хлопці, що не хотіли йти до війська боронити Польщі, або такі, що не мали охоти йти до польського концтабору в Березі Картузькій. При тому поліція давала до пізнання, що лісова служба вітповідає за спокій у лісі і має обов'язок інформувати владу про все, що в лісі підозрілого діється, а що може вийти на некористь держави. За невиконання цієї вимоги чекав, ясна



Ловецькі слухи. Карпати — Гуцульщина
Вл. інж. Р. Вергуна

річ, воєнний суд. Польська війна тривала коротко, так що на цих кількох допитах покінчилось. Наказ польської влади рубати дерево для військових цілей не було коли й починати.

Дня 21. IX. 1939 р. в наше село вступили Совети. Брудні, обдерті і худі, мовби не знати скільки боїв перейшли. А йшли вони без бою, бо поляки з ними боїв не зводили. Думали, що Совети йдуть їм на допомогу. Поки прийшла цивільна влада, військо не дуже вмішувалось в адміністрацію. А навіть, коли декілька сільських гольтіпаків хотіли йти до мене рабувати, чи радше „розкуркулити”, військовики заборонили. Пояснили, що це фахівець-лісник. Він має даліше працювати в лісі для добра радянської держави.

Коли почала селом управляти сільрада, то всіх українців-лісників на терені громади залишила на дотогочасних постах. Десь з кінцем жовтня, скликав районний агроном лісників з цілого повіту і затвердив всіх без огляду на національність на дотогочасних становищах.

Того дня по конференції з районним агрономом, НКВД арештувало в ресторані чотирьох лісників. Між ними одного українця. Так виглядала інавгурація на лісовій праці під советською владою в українському лісі. За лісника-українця ходили просити лісові робітники (коло 40 людей), сільради трьох сіл, новообраний депутат до Києва з недалекого села, а навіть жида. По шістьох тижнях і по безчисленних допитах, українця-лісника випустили, а враз з ним випустили трьох лісників-поляків вже без ніяких труднощів. Цей лісник-українець був, як виходило б, найбільшим



На обходах.
Лісничий Лев Савчинський.
Типовий український лісник.

„злочинцем”, хоч нічого йому взагалі не закидували. Як виглядає большевицька тюрма і допити описувати не треба. Все це описано на всі лади у нашій новітній літературі. І все одно, хто не сидів, уявити собі не може із написаного. Треба пережити, хоч краще ні!...

Усім лісникам перед випущенням на волю пояснили, що ліс є дуже важним об'єктом з погляду безпеки держави, і що кожний лісник має зараз донести до НКВД все, що в лісі трапиться підозрілого. У лісі, як казали, криються „вороги народу, бандити, всяка націоналістична наволоч і польські офіцери”. А за порядок і спокій у лісі кожний лісник відповідає перед советською владою (точніше перед НКВД).

Не помилився начальник НКВД. У лісі крились українські націоналісти, крились польські офіцери, крились усі переслідувані. Що якийсь час кожного лісника покликувало НКВД на допити. Лісники мусіли щось оповідати. Тому сходились деколи разом серед лісу і радились, що видумати, щоб ніби щось було, а чого на ділі не було. Все одно перевірити не вдалось би, бо ж це ліс.

Так мучились лісники аж до приходу німців. Не раз просили Бога, щоб земля запалась разом з ними і щоб не треба було йти на НКВД. Ця подвійна і смертельно небезпечна гра розторошила кожному нерви дощенту. Але ніякої жертви в нашому лісі не було і всі, що в лісі ховались, переховались. Значить, варто було принести в жертву нерви. Це ще не надто велика ціна.

Також і за невиконання пляну лісових робіт кожний лісник відповідав строго перед советською владою. Всіх цих норм праці не було можливо виконати. Треба було звітувати, що все є виконане, навіть перевиконане, і листами платничими для робітників задокументувати. Все це робилось фіктивно. Щастя, що в лісі перевірити роботу не така то проста справа.

Один лісничий, пригадую собі, звітував одного дня директорів, що виробив в лісі 400 кубометрів матеріялового дерева на протязі тижня. Директор сказав: „Брешеш! Але бачиш, я допишу ще одно зеро і пошлю до Києва. Там допишуть ще одно і пошлють до Москви”. Видно того лісничого не боявся, а свідків такої розмови не було.

Тямлю випадок такий: Зразу завідував нами Ліспромгосп (Лісове промислове господарство). За деякий час прибула організація Лісгосп (Лісове господарство). Я перейшов з цілим лісовим май-

ном у систему Лісгоспу. Директор Лісгоспу перебрав від мене все майно протоколярно і з залученими списками інвентаря, за його і моїм підписами. Але директор Ліспромгоспу (хоч добре жив зі мною) передав цілу мою справу до районного прокурора зі скаргою, що я вкрав цілий лісовий інвентар, а зокрема коні, що були до його службового вжитку, і шкіру для робітників. Коні і шкіру дістав я вже від цього директора Ліспромгоспу. Прокурор прочитав протокол передачі, переглянув інвентурну картотеку, мене відпустив, а директора Ліспромгоспу скартав телефонічно таки при мені. Цей випадок подаю для характеристики нездорових відносин під Советами, сполучених з вічною небезпекою переслідувань без причини.

Український лісник охороняв теж ліс від надмірної експлуатації. Робили це лісники на різні способи. Просто саботували і мимо наказів не рубали, або тягнули роботу в безконечність. Обороняли даний відтинок лісу перед рубанкою різними законними приписами лісової господарки. Лісова влада на ці приписи майже не звертала уваги. Але мусіла респектувати, коли лісник боронив свого становища, покликуючись на закон. Отже дуже багато залежало від того, як лісник поставився до справи.

Відділ понад 120-літнього лісу коло монастиря ОО. Студитів в Уневі, де о. Климентій був ігуменом, я просто не виказав в інвентарі мого деревостану, як рівнож не врисував в нову лісову мапу, яку зладив для Лісгоспу. Стару мапу і плян лісу ОО. Студитів я заховав перед людським оком. Були б напевно казали вирубати цей відділ лісу. А коли б ствердили, що я приховав цілий рубний відділ лісу, було б це мені плазом не пройшло.

В Чемеринцях був заповідник ясеня. Цілий відділ, понад 20 гектарів. Чемеринці належали тоді до лісництва Виписки, де лісничим був якийсь час приїжджий з Советів. Тільки прийшов, витяв цілий заповідник ясеня.

Під кінець першої советської окупації грозило багатьом лісничим, що підуть під советський суд. Кожний з нас (в романівському Лісгоспі) мав доставити до військової фабрики в Умані кору з коріння бересклета бородавчатого (лісовий корч) на виріб гуми і кавчуку. Мали ми заготовити по кілька тисяч кілограмів у сухому стані. На моє лісництво припадало 3.000 кгр. Я заготовив і відіслав 41.20 кгр. До цієї роботи не хотіли люди йти, бо цілковито не виплачувалося. На день заробляли всього по кількох копійок при тій мозольній роботі.

Невиконання цього завдання було каране військовим воєнним судом. Відповідав лісничий особисто. Не покликали вже нікого з нас, бо прийшов 22. 6. 1941 р. Вибухла німецько-більшевицька війна. Я з родиною пересидів у лісових дебрах аж до приходу німців. Приходили по мене, щоб розстріляти, але не застали...

За кілька днів (не тямлю дати) прийшли німці. Умовини праці стали кращі. Страхіття щоденного життя не було бодай на сповид. Але небезпеки, що чигали на українського лісника із-за кожного вугла, із-за кожного куща, не зменшились.

Ліс кишів від нелегальних мешканців, а лісник був відповідальний за все, що в лісі діється — тепер для відміни перед Гестапом. Небезпека для лісників зростала з дня на день. Прибули нові мешканці лісу — жиди. Робили собі землянки-криївки і жили — ховались.

Лісники були зобов'язані їх викривати і видавати владі. В українських лісах переховались до кінця тисячі жидів. В самому тільки лісництві Ганачівка переховалось понад 1.000 жидів і то озброєних.

Нарешті заповнила всі ліси Українська Повстанська Армія. Була це велика небезпека для лісника-українця. Лісник мусів сторожити, щоб на повстанців не наскочили німці. А перед німцями він відповідав головою за саме перебування УПА в лісі.

Поміж усе те впівся ще рейд „ковпаківців”. Ковпак теж ішов лісами і в лісі кватирував.

Тямлю, як раз прийшли вояки УПА до одного із лісничих мого надлісництва і заповіли, що в найближчу ніч уладять напад на надлісництво і лісництво, щоб забрати усі харчі, які ми з німецького господарства одержували для лісових робітників. Наказали, щоб ми не боронились і не стріляли до них. От тобі й маєш!

А ми стріляти мусіли б, інакше німці були б порозстрілювали нас за те, що ми не боронились. Згаданий лісничий пішов на переговори з представниками УПА. Передав їм усі харчі без „бою”. Зладив листу „робітників” з розподілом харчів. Повстанці пописували листу замість робітників, заладували 2 фіри харчів у білий день і поїхали...

Радили собі лісники, як могли, щоб справі прислужитись, а не наразитись на репресії. Український лісник був загартований у цій страшній подвійній грі і видержав гідно і з честю. Багато лісників таки заплатило життям, але свого лісу в лихій годині не зрадили!

„Г У С Л П”

Чеська Прага стала була по першій світовій війні маточником української студентської еміграції, яка в рр. 1922-1925 начислювала там до 1800 душ.

Переважна частина українських студентів у Празі була зорганізована в об'єднанні, що називалося Українська Академічна Громада, в скороті У.А.Г., що з черги складалася з автономних громад, зорганізованих або на ідеологічних принципах (нпр., правоорієнтована „Січ”, лівоорієнтована „Драгоманівка”) або, і то в більшості, — на принципах студійно професійних (нпр., Медична Громада, Політехнічна „Основа” і др.).

На такому то самому студійно-професійному принципі були зорганізовані десь в рр. 1921 або 1922 „ГУСЛП” дослівно: Гурток Українських Студентів Лісової Інженерії.

„ГУСЛП” об'єднували українців студентів лісівництва агрономічно-лісівницького факультету чеської Політехніки в Празі. З початку членів „ГУСЛП” було може 20, може 30, але згодом, в часі найбільшого напливу українців на факультет лісівництва, їх було може 50, може 60 або й більше (на одному тільки третьому річникові лісівництва було в шкільнім році 1924-25 щось 30 студентів українців).

Першим головою „ГУСЛП” був Павло Меркун, секретарем Лев Стефанович. Черговим і, здається, кількакратним головою був Микола Яремин. Секретарями були м. ін. Залуцький, Богдан Лучаковський, Іван Вінтоняк і Ярослав Зубаль.

З живучих сьогодні в ЗДА членів „ГУСЛП” треба вичислити ось таких: інж. Юліян Козяк, інж. Ярослав Зубаль, інженер Іван (Гжесьо) Левицький, інж. Гаврилюк Михайло, інж. Євген Кульчицький, інж. Клюковський, інж. Михайло Мінчак, інж. Богдан Лучаковський; в Канаді: інж. Дмитро Негрич, інж. Гавриленко.

Зі студентів, які тоді вибивалися, треба згадати Матвієнка Сікаря і відомого УСС-а, д-ра інженера Миколу Саєвича.

З льокалів, в яких збиралися члени „ГУСЛІ”, пригадую собі одну з кімнат славного в пам’яті празької студентської еміграції Півовару (броварню) на Сміхові (дільниця Праги).

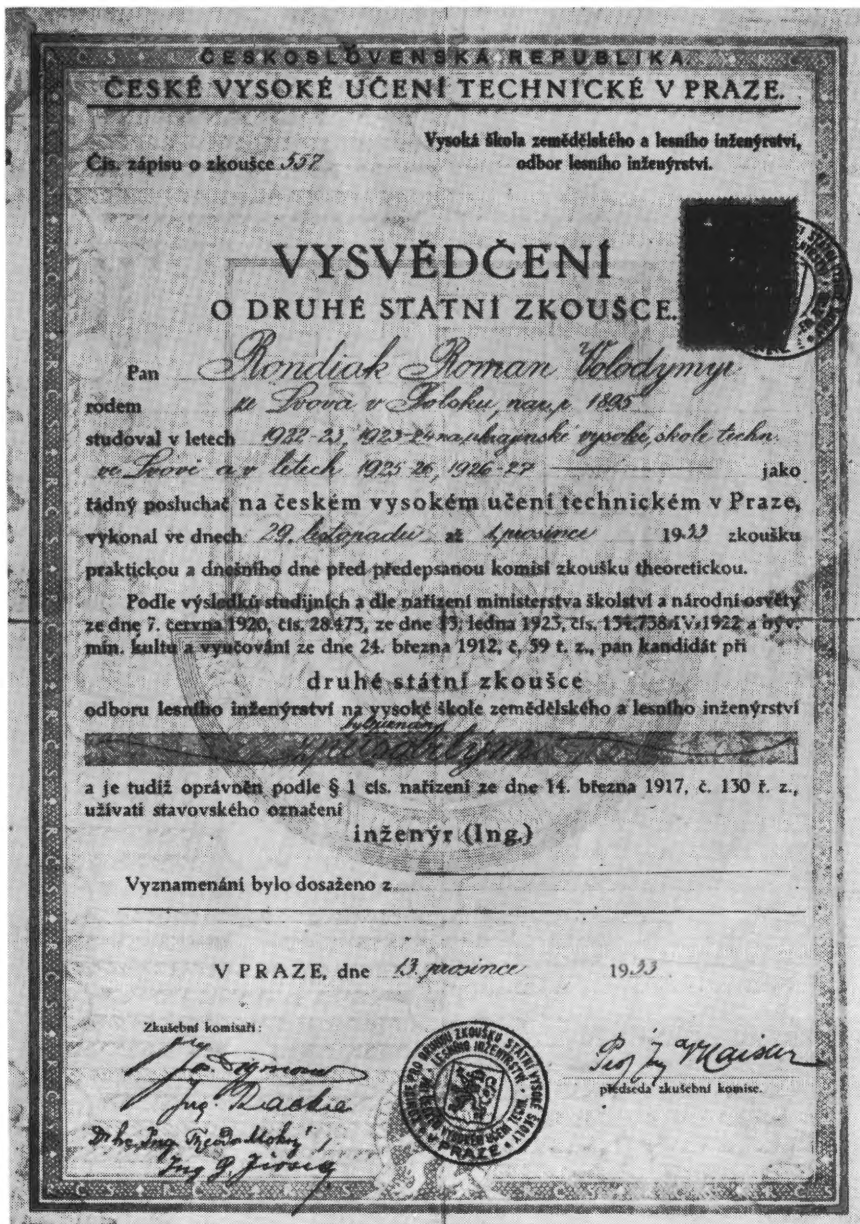
До найбільших успіхів „ГУСЛІ” треба зачислити те, що завдяки заходам тієї організації в ректораті, деканаті і в поодиноких професорів факультету чеська Політехніка в Празі визнала іспити і свідоцтва лісівницького факультету Української Тайної Політехніки у Львові нарівні зі своїми, а роки студій на Тайній Політехніці зачисляла студентам як нормальні студії. Ця децизія чеської Політехніки зробила була в свій час велику сенсацію в академічних колах Європи. Очевидно, що поруч з „ГУСЛІ” аналогічні заходи за почислення іспитів і студій на Тайній Політехніці у Львові робили і „Основа” і „УАГ”, і українська професура та українські політичні чинники в Чехословаччині.

В карнавалі 1923-24 „ГУСЛІ” влаштували були великий баль під протекторатом декана та професури лісового агрономічного факультету чеської Політехніки в Празі. Баль відбувся під гаслом „Танець дріяд і лісових гномів” і був витриманий в репрезентативному стилі. Цей баль і залишився в пам’яті учасників, як один з найвдатніших балів української студентської еміграції в Чехословаччині.

Десять у рр. 1926-1930 „ГУСЛІ” видали були свою металеву відзначку. Вірячи, що українські лісники доживуть ще тієї хвилини, коли зможуть працювати в українській вільній державі, „ГУСЛІ” були розписали навіть конкурс на службовий лісницький одяг. Один з надісланих на конкурс проектів був одобрений, як майбутній однострій українських державних лісників. Якщо не помиляюся, то цей одобрений однострій трохи подобав на чеський „шварценберзький крой”, а трохи мав щось в собі з крою УСС-го мундуру.

„ГУСЛІ” існували ще правдоподібно в рр. 1928-29, а може і довше. Що з тією симпатичною організацією пізніше сталося, де поділися книги протоколів і архів — невідомо.





Інженерний диплом Празької Політехніки, в якому зараховано студії в Укр. Тайній Політехніці у Львові як рівнорядні зі студіями на чеській Політехніці у Празі

АБСОЛЬВЕНТИ „HOCHSCHULE FÜR BODENKULTUR” У ВІДНІ

В давній австро-угорській державі одинокою високою школою академічного типу для студіюючих лісівництво, агрономію і меліорацію — була „Hochschule für Bodenkultur” у Відні.

Лісо-технічний відділ тієї школи мав свій початок у Лісовім Інституті, який був оснований в 1805 р. в м. Пуркерсдорфі, біля Відня. В 1813 р. перенесено його до Маріябрунн, де він як Середня Лісова Школа, а опісля як Лісова Академія проіснував до 1875 року. В тому році перенесено Лісову Академію до Відня і злучено з агрономічним відділом. Школа містилася спершу в палаті графа Шинборна в окрузі Йозефштадт. Студії тривали спочатку три роки і закінчувалися після складення двох державних іспитів. До 1881 р. абсолювенти тієї школи одержували дипломи дипломованого лісівника. В 1889 р. введено три державні іспити, а в 1905 р. поширено студії на 4 роки, і дано права абсолювентам промуватися на докторів.

В 1940 р. переведено реформу студій, час студій для дипломованих лісівників знижено до 7 семестрів, а студії для інженерів продовжено до 9 семестрів.

Після трьох державних іспитів абсолювентам школи прислуговував титул дипломованого інженера.

В 1895 р. приміщено Hochschule für Bodenkultur в комплексі будинків, спеціально збудованих для цієї школи в 18-ій окрузі Відня, т. зв. „Währing”. Терени чотирикутника зі школою на фронті, ботанічним та дослідним городом посередині та гуртожитком з академічною кухнею і окремим будинком, в якому приміщувалася велика, амфітеатрально збудована викладава зала та лабораторії — прилягали до прегарного парку зв. Türkenschanzpark. Назва цього парку походить з часів облоги Відня турками. Біля Школи і вище згаданого парку розбудувався „Cottageviertel” — гарна оселя віденської аристократії, артистів, малярів тощо.

Школа, звана в студентському говорі „будою”, обіймала три факультети: агрономічний, лісівницький та меліораційний. Студії на лісовому відділі тривали 8 семестрів, тобто 4 роки. Для іматрикуляції звичайних слухачів вимагано скінченої середньої освіти, себто гімназії або реальної школи. Студіювали в Школі рівнож надзвичайні слухачі, яких по першій світовій війні була

значна кількість. Були це поголовно бувші активні військовики, навіть генерали і полковники.

На нашому лісівницькому відділі були приписані 3 державні іспити. Перший загальний державний іспит складалось після ви-



Група лісників з давніх австрійських часів. Третій зліва в першому ряді інж. Михайло Мартинець, Державний Секретар Земельних Справ в уряді ЗУНР — розстріляний поляками без суду 1919 р.

слухання двох семестрів та віддачі вступних теренових рисунків. На перших двох семестрах викладано такі предмети: вищу математику, фізику і механіку, хемію, загальну і спеціальну ботані-

З давніх професорів школи мило згадую: проф. математики і фізики д-ра Оскара Сімоні, великого вченого, природника і знавця багатьох галузей науки. Була це ходяча енциклопедія і батько студентської молоді. Маючи велику платню, залишав собі всього 100 корон, а решту дарував для молоді. Знав він і українців-професорів та з великою пошаною висказувався про них: про проф. д-ра Волощака Евстахія, що викладав ботаніку на Віденському університеті, та проф. д-ра Пулюя. Мило згадую нашого симпатика проф. д-ра Карла Гофмайстера, що викладав національну економію. Будучи в 1913 р. на Гуцульщині проф. Гофмайстер зібрав гарні матеріали та світлини з життя гуцулів та з їхніх виробів. Згадуючи цих німців-професорів, мило мені зазначити, що вони відносилися до нас прихильно і позитивно. Наші професори дбали про знання студентів та вдержували школу на високому рівні.

З нашої школи вийшли: Шварц, Ляденбергер, Кохановські, Губіцкі і ін. і вони становили головний професорський кадр високих шкіл у Польщі. Вони zorganizували вищі лісові школи у Львові, Варшаві, Познані — на взір Віденської Школи.

В глибокій пошані присвячую цей спогад пам'яті колег-абсольвентів, що покинули наші лісницькі ряди і перейшли у вічність. Шумливі ялиці та діброви нехай колинуть їх у вічному сні на віки вічні.

Живучій ще лісницькій братії, розкиненій по цілому світі, пересилаю щирий привіт та найкращі лісницькі побажання. Дай Боже прожити ще многі літа та діждатися щасливого, радісного повороту у рідні ліси. Щастиліс!



**Студенти лісової інженерії в Празі.
Практичні вправи з геодезії**

СПОМИНИ ПРО ЛІСНИКІВ

Подаю жменьку споминів про колег-лісників:

Антін Могильницький — нар. 1885 р., в священичій родині. Німецьку гімназію у Львові скінчив 1905 р., а на віденську Ліс. Академію вписався в 1906 р. Віденські студії закінчив в 1910 р.

Стрічаємось у львівській Дирекції Лісів пізно, бо щойно в 1921 або 1922 р., себто по його повероті з ССРСР. Коли і в яких обставинах він туди попав — не знаю. Цієї теми я ніколи не порушував. Не знаю, коли обняв надлісництво Доброгостів. На емеритуру післано його з кінцем 1938 р., або з початком 1939 р. (по смерті директора Шуберта). Причина: трохи серцева недуга, а трохи ліквідація решток українців на керівних становищах. За большевицької окупації промишляв, як „ахотнік” — стріляв звірку, а шкірки здавав у т. зв. „Заготфутро”, і з того жив. За німецької окупації служив у львівському „Абтайлунг Форстен” — і, як ловецький референт, мав під своїм зарядом магазин зброї — виключно рушниці-шротянки, які направляв і чистив йому приділений львівський рушникар Копчинський. Могильницький приділяв рушниці на поодинокі „Форставзіхтсамти”. Я був „обеззброєний” (большевики забрали весь мій ловецький виряд та ще й попросили сидіти), тож дістав від Могильницького шротянку, кал. 16, хоч стару, але добру. Він рівнож організував полювання для німців. Помер зимою, 1943 р., на удар серця, під час полювання, коли розставляв мисливих. Це було в одному з підльвівських підлісництв. При останнім мисливцеві упав у сніг і закінчив життя. Гарна, завидна смерть!..

На серцеву недугу занедужав ще в Відні, по акутнім запаленні суглобів. Вже в 1907 р. ходив з палицею. Пам’ятаю один несмачний жарт, як під час геодезичних вправ у терені один з колег, полячок з нашої помірової секції, встромив у землю його палицю по саму рукоять, а сарако Могильницький не мав сили витягнути її. Решта нас нап’ятували цей кепський жарт і насварили неfortunного колегу. А нас українців було п’ять в цій секції.

Могильницький, як абсолювент німецької гімназії, горував над нами знанням мови і вбирався як „штайрер Буа” (зелена камізелька зі срібними гудзиками, на капелюсі „гамсбарт”), а крім цього скоро присвоївши собі віденський діалект — нічим не різнився від студентів-німців, чим дещо відставав від нас. Але зовнішнім виглядом лише, бо душею був з нами, ми називали його

„Антось а Кляйнігкайт”, бо це „Кляйнігкайт” було у кожному його реченні. Належав до студ. корпорації „Сільванія” (німецько-слов'янська), де набрав войовничого духа й тупету. Тож якось раз, посварившись із колегою-українцем, Михайлом Гриником, визвав його на шаблі. Гриник — син селянина з Лемківщини, бідолаха, без належних засобів на студії, який думав лише, звідки роздобути пару корон на прожиток і якби-то якнайскорше покінчити студії (дійсно закінчив в рекордовому часі — 8 семестрів), ніколи не мав шаблі в руках. Але тому, що був амбітний і рівнож задирчастий, прийняв визов. Наші персвазії й посередництва завели. Гриник дістав три тижні „айнпавкцайт” (згідно з „Кодексом чести” — Больгира).

Вправляв у славного зі шаблі кол. Вахльовського, знімченого поляка чи українця з Черновець, який опісля секундував йому. Ми колеги-українці мусіли бути присутні на „партії”. Наші симпатії були радше по стороні визваного, тож мали повну сатисфакцію, як Гриник вийшов побідником і сильно промолотив Могильницького. По тім інциденті оба були найліпшими приятелями.

Нас, українців — на моєму річнику було, оскільки пам'ятаю, всього вісім (поляків біля п'ятдесятки). Наші покінчили всі, а з поляків малий відсоток. Гриник згинув під час першої світової війни, поза фронтом, десь у Радомщині, здається — від кулі німецького жандарма.

Юліян Чирнявський — лемко, син пароха з Королевої Руської, мій сердечний приятель і швагро, служив при забудованні гірських потоків у Новім Санчі. Згинув у вересні, 1914 р., біля Вольбром'я.

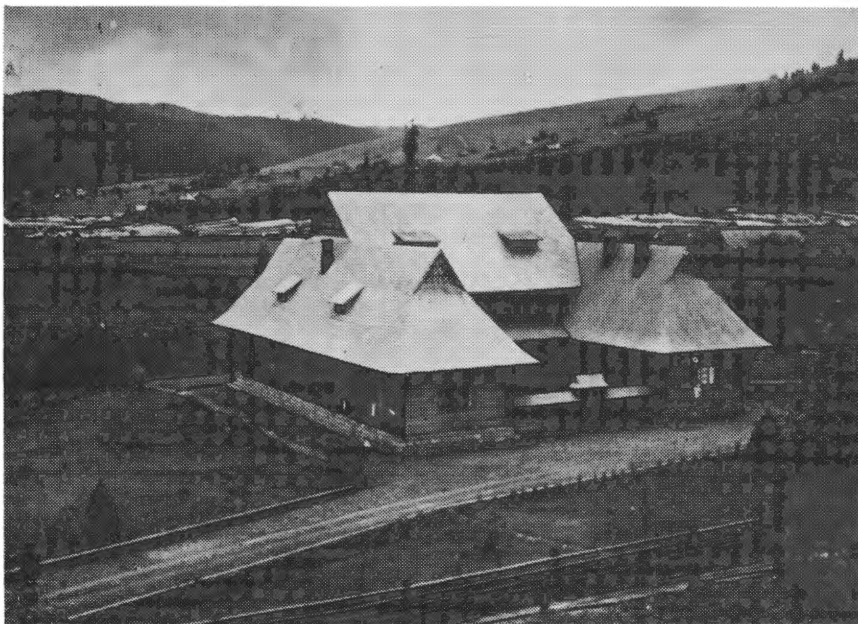
Роман Левицький — служив у Львів. Дирекції Лісів, один з перших перекинений до корінної Польщі. **Зацерковний і Бородайкевич** — оба по скінченні студій перейшли на Буковину. Зі старших семестрів я захопив **Гедеона Фільваркова** та **Дениса Бурачинського**, який прибув до Відня здавати адміністраційний іспит т. зв. „міністеріялку”. Оба служили у Львівській Дирекції. Бурачинського з надлісництва Шешори кинули в глибину Польщі. Фільварків весь час працював у Львівській Дирекції, на „сліпім торі”, себто у Відділі Урядження Лісів. Оба померли до другої світової війни.

Молодші семестри: **Степан Ваврик** — не довго тішився надлісництвом Снітниця на Лемківщині, бо також помандрував у глиб Польщі, **Остап Бобкевич** — працював у Відділі Урядження Львівської Дирекції.

Але вертаюся до Могильницького.

Він був замилюваним мисливцем і вже на Академії спеціально студіював ловецьку літературу, тож був, сміло можна сказати, — талмудистом у ділянці ловецтва: балістика мисливської зброї, годівля і тресура мисливських псів і т. д. При зустрічі з ним, крім ловецьких, не було інших тем. Доброгостів був добрий дичий ревір, особливо лісництво Стебник. Цей останній славний з рекор-

дових шабелъ. Трофей буцімто графа Бельського і як такий на всіх виставах подаваний, в дійсності — одинець був убитий чигуном, дичий череп з поломаними шаблями знайдено на обірнику у чигуна. Така їх історія. Шаблі були непереможені навіть на берлінській виставі, 1937 р. Львівська Дирекція Лісів робила полювання в Могильницького, на яких я декілька разів удостоївся брати участь, але стрічі з диками, на жаль, не мав. Зате на вечірніх прийняттях у гостинних господарів стрічався з цілою батареєю горілок домашнього виробу. З тих всіх запам'ятав я „полинівку”, цю медицину, яку Антось вирізняв, нею всіх частував, і в двобою — пе-



Гансіон „Гражда” в Рафайлові. Прив. власність інж. надл. Р. Юркевича

ремагав. Аж раз коса трапила на камінь. Антось зістав переможений і мусів піддатись. „Штемп” був менший, ніж з кол. Гриником, але все таки великий, бо цим каменем була інспекторова, Іра Маркевича, з походження росіянка.

За ери дир. Шуберта (наш колега з 1905 р.), себто від 1930 р., надл. Доброгостів, Рахиня й Туря Велика — зарезервовано для репрезентаційних гостей, варшавських бонзів, різних міністрів, воеводів, генералів і т. д. Антось досить натанцювався коло них і нагостив, та, мимо всього, мимо його мисливських і організацьких вальорів — пішов передчасно на емеритуру. Шовіністичне наставлення проти українців взяло верх. Я був останнім могіканом на керівнім пості, але теж уже не довго.

Всеволод Левицький народився 1881 р. у священничій родині. Віденську Ліс. Академію покінчив ще на підставі старого, себто трирічного пляну. Я, прибувши у Львівську Дирекцію, застав його вже на пості управителя заряду лісів Вістова, пов. Калуш.

В р. 1918/19 став в Українським Уряді в Станиславові заступником держ. секретаря Земельних Справ, інж. **Михайла Мартинця**, та шефом Лісового Виділу. В Польщі працював у Львівській Дирекції Лісів начальником Відділу Урядження Лісів, потім перенесений на захід в характері інспектора держ. лісів. За большевицької влади в Галичині, в 1939-40 рр., викладав на Ліс. Виділі Львівської Політехніки, за німецької окупації працював на заряді лісів у Равщині. В 1944 р. емігрував до Відня, де дістав працю в Досліднім Інституті, в Маріянбрунн. Після зайняття Відня большевиками перейшов до Міністерства фільництва в характері перекладача російської мови. В тім характері стало товаришиш своєму шефові в його численних службових поїздках в околиці Відня. Під час одної з таких поїздок літом 1945 р., большевики захопили їм авто. Треба було або пішки вертатись до Відня, або передістатись на другий бік Дунаю, до залізничної станції. Попри знищений міст перевозила лодка, до якої вони прямували, але для скорочення дороги прямували прибережними лугами. І там Левицький став на міну, яка урвала йому ногу повище коліна, а другу сильно поранила й попекла. Довгі місяці лікувався в шпиталях Кльостернайбурга й Відня і тільки завдяки скорій лікарській допомозі та сильній, здоровій натурі врятував життя. Левицький одержав ренту від австрійського уряду за втрату здоров'я в службі та задержано його далше в чинній службі.

Левицький, як лісник, є знаменитим фахівцем. Його спеціальність, поза лісовирощуванням, ще й лісоурядження і плянування. В тій ділянці був чи не найбільшим фахівцем у цілій Польщі.

Кожна людина болісно відчуває втрату ноги, — а що ж доперва любитель природи і турист, яким завжди був Всеволод Левицький. Для нього це прямо трагедія, з якою він ніяк не може згодитись. Обсервував я його під час мого побуту в Лянгав, де я працював в заряді лісів (1944-1949) і де п-во Левицькі рік-річно проводили свої ферії. Володьо не міг усидіти на місці, лиш перся в гори. Звичайно кінчилось на „Tschinakeln” — лодкуванні на близькім „Lunzer See”, але все мріяв про вихід на стрімкий і високий „Otscher”. Но й перепер, був на нім — виїхав на хребті мула. А я п'ять літ мешкав таки під самим Етчером, а не був на верху, бо й пощо? Якби там десь пси дика брали — тоді інша справа!

Всеволод Левицький є замилуваним мисливим, як пристало на стару лісову гвардію, у якої при виборі „зеленого” звання — вирішувала вроджена ловецька жилка. Він любив полювати на свій спосіб, себто — греміяльно і то в гурті колег, де можна було досита посміятись та взаємно натягати себе. Для нього це був відпочинок по бюровій гарівці. Товариство колег відповідало його

веселій, наскрізь погідній натурі. Натяганий, не тільки не ображувався, але навпаки — тим радувався.

Під час найважливішого заступу, себто при перекусці, розв'язувались язики, кружляли чарки, дотепи та насмішки. Володьо полювання брав більше зі сторони розвагової, а далекий був від ловецького талмудизму, ловів не брав, — сказав би німець — „зо генау” — тож теми до натягань його особи не бракувало. А головну притоку до цього давала його „решпетура”. Володьо небагато ваги прив'язував до ловецької зброї. Під тим оглядом був консерватистом. Довгі роки держався своєї рушниць-шротянки, кал. 12, дротянки, себто — на димний порох, з прикладом дещо довгавим, як на невисоку та солідно заокруглену статуру власника



Їдальня „Гражди” інж. Р. Юркевича. Кафлева піч з Жаб'я із 1835 р.

(а слід пам'ятати, що „приклад робить стрільця”!). Володьо твердив, що це „Ангелька”, але з браку доказів лісн. інсп. Рошкоскі охрестив її, як „потаємної марки”. Била вправді голосно й ефективно, бо димно, але назагал м'яко, — чого були наглядні докази. На становиськах, радо сусідував я з Володьом, він завжди мав „Анлявф”, при чім дещо й мені капало. Тямлю — лиса (в надвірнянській буковинці, біля залізничного тору) переоченого Володьом, якого вдалось мені „стягнути”. А коли Володьо мав „пеха” рівночасно зі своїм сусідом випалити до того самого зайця (таке часом траплялося, особливо при значній віддалі між становиськами), то тоді він вже був бідний, бо його гнотель-приятель Рошкоскі „приліплював” йому мертвого зайця. Він божився, що

Володьо стріляв до небіжчика. Але й тоді була спеціальна оказія до сміху — і Володьо шалів з утіхи.

Володьо радо брав участь у дирекційних полюваннях та у колег-інспекторів, як господарів пахтованих ними ловецьких теренів. Це діялось перед т. зв. „льоретанською ерою”, тобто перед 1930-им роком, коли то у Львів. Дирекції панував ще старо-австрійський дух і ловецька традиція. Рошкоскі був тоді ловецьким референтом і сам пахтував лов. ревір лісництва Ліщини, в надл. Добромиль, де раз до року, зимою, уряджував триднівні лови. В них брало участь вісім мисливих, включно з господарем і мною. Володя рідко коли там бракувало.

Ліщани — це прегарний підгірський лов. ревір. Звірка — від орябка почерез жбика, до сталого дика. Щоденні „штреки” — обильні й різноманітні, а вечором, на лісничівці, при бриджу, чи ферблю (і то попівським в 32 карти!) — не менш обильний „розклад” з порожніх пляшок.

На закінчення пару слів про виправу на готурячі токи в Рафайловій, та пригоду, яка там трапилась Володеві. Давно це було, літ тридцять з гаком, як мій тодішній інспектор Рошкоскі запросив своїх колег і бриджових партнерів — Володя й Т. Зенега на готури до Рафайлови, повідомляючи мене про те і просячи про зорганізування ловів на точку — можливо близьким, з огляду на брак часу.

Саме тої весни ловецькі сторожі відкрили точок, досі незнаний, а саме на „Скалках”, близький, але з одним „але”: з підходом вправді коротким, але вельми тяжким. Не було часу на будову мисливського дімка, ані навіть на пророблення серпентинового „чапаша”. Поставлено лиш обширнішу колибу. Мисливі, їдучи дрезиною зі станції Надвірна, попри саму надлісничівку в Зеленій — поступили до надлісного інж. Романоского, щоб його з дружиною — рівнож мисливою, забрати з собою. Розуміється, у них не обійшлося без сніданку з алькоголем. І так вп’ятку прибули до мене — і по обіді, густо закроплюваним домашніми виробами, вкінці вирушили ми на „Скалки” цілою валкою. Два сторожі до підпровадження мисливих, носильник з конем, навантаженим ліжниками, харчами та бербеничкою маслянки. Ця остання — для гашення спраги, спричиненої важким підходом і, не менше, алькоголем. За нею пропадали мисливі, особливо Володьо (про маслянку згадує з огляду на її фатальні наслідки у декого з мисливих). Вночі двері колиби скрипіли одним тягом, а нам у колибі приходилось червоніти з огляду на присутність молодої жінки.

На вечірній тяг слукв — ми вже не вспіли, хібащо „засадити” западаючі на нічліг когути. А було їх немало, що дозволяло на відстріл кількох штук. Полювали гості, а саме: Володьо, якого підводив Дмитро Бонюк (його колишній фігурант), інсп. Зелега — з гайовим Ігорем Смеречуком, а я „лучшую честь ізбра” — з сусідкою, п. Романоскою.

Ранок був гарний, спокійний, тож надії на „штреку” — якнайкращі. Володьо, як „персона грата”, дістав найпевніше місце, посередині точка. Зенег підходив когута, засадженого в долішній частині токовиська і прийшов до стрілу найскорше, як тільки почало сіріти. Я з п. Романоскою пішов у горішню і саме прямували ми на пісню готура, коли вдолі упав стріл, а шроти, зрекошетовані об сенету, просвістіли біля голов. Наш когут замовк і ми задержались у надії, що чей зачне знову токувати, коли втишиться вдолині. Але помилились, бо вмить паде другий стріл і повторяється музика шротів біля нас. Наш когут не видержує й відлітає, а ми відрухово причикли за найближчим стовбуром кедри. На „Скалках” находилось декілька гнізд майже щирої сонети, на яких росли, а певно ростуть даліше, дві породи сосни, а саме кедра (*Pinus cembra*), яка є в Карпатах на місці на тих висотах (ок. 1550 м.), та що дивніше — низинна, звичайна сосна (*P. silvestris*). На однім з тих „плішів” у смерековім деревостані находився наш точок. Другий стріл до готура не подобався мені, нічого доброго не ворожить, рідко коли вдається. Але на тім не кінець, бо нараз падуть далші стріли, третій, четвертий, п'ятий, шостий і вкінці сьомий! Кажу і пишу сьомий, по правді, а „не по латині”! Я цілком розгубився. Не знав, що думати, яка причина? Може дик, а може вовк навинувся Володьові під „люфу”. Про готура — ані гадки, щоб видержав таку канонаду. А то таки був готур, який приземлився і Володьо так гримів до нього. По сьомім „шусі”, як Банюк службово рапортував, „когут, який сидів на сенеті, перевернувся, але, коли я підійшов, щоб його підняти, ожив та й тільки сплив понад чубри”.

Природно — сміху й натягання Володя було, що-не-міра. Натяки на „резурекційну пальбу”, яку Володьо celebрував на Скалках, місто під Волоською Церквою у Львові і т. і. Зачалось у Рафайловій, а кінчилось у бюрах Ліс. Дирекції. А причина блямажу — „коромисло”, незручне та м'яко б'юче, про що давно знали і клярували власникові, але дарма, коли зерно правди падало на опоку!

Тут мушу зазначити, що всі дотинки зі сторони колег ніколи не мали злосливого характеру. Хрань Боже! Володьо був дуже люблений в Дирекції, особливо „австрійцями”, тобто товаришамивіденцями, як рівнож мав симпатії в йому підлеглих „бойсів”-інженерів. До них належав також директор Шуберт, який його вельми цінив як фахівця, поважав як характерну людину та любив і приязнився з ним. Володьо був його частим бриджовим партнером, а Шуберт, запрошуючи його до партії, звик був говорити: „Як там пане міністрше (з огляду на те, що був колись заступником держ. секретаря інж. Мих. Мартинця) може здісь заграми?!”.

Це були прегарні переживання. Залюбки переживаю це ще раз — пережите радо вертається, і я ділюся ним з друзями.



РОДИННА ХРОНІКА

Спомини лісників-синів про своїх батьків-лісників

Лев Савчинський (1872—1946)

(На службі українському лісові в час вісьмох займанщин)

Серед безкраїх піль галицького Поділля, у неглибокій кітловині хвилюючих пшениць, широко розложилося престаре українське село. Престаре, бо ж і назву свою взяло від давніх курганів-могил і Могильницею зветься. Там, у родині о. дек. Петра і Софії з Васильковських, прийшов у 1872 р. на світ син Лев.

Народну школу покінчив у родинному селі. Навчатись у середній школі віддали батьки Левка до Бережан, звідкіля він сам перейшов до Львова, до Академічної гімназії.

По maturі Лев Савчинський голоситься до військової служби в австрійській армії. У Львові кінчає школу для старшин, дістає ступінь чотаря артилерії.

По війську йде на лісову практику до Нової Греблі біля Ярослава. Відбувши практику, вертається знову до Львова, де, доповнивши лісові студії, дістає посаду лісничого в лісах графа Замойського, в тій же самій Новій Греблі.

В 1902 р. одружується з Ольгою Маркевич, донькою директора школи в М'якиші, б. Ярослава.

По атентаті Січинського на намісника Потоцького, польські дідиці почали поголовно звільнювати службовиків-українців. Але граф Замойскі, щоб допомогти своєму лісничому, вистарався для нього таку ж саму працю у сестри, графині Замойської, на Волині. І так Лев Савчинський зі своєю родиною, переїхавши австрійсько-російську границю, поселився в Романові, біля Бердичева, працюючи знову в лісах України.

По японській війні, 1905-го року, траплялися по селах неспокої та заворушення. Для успокоєння селян фільварки-двори діставали від російського уряду каральні відділи, які переважно складалися з осетин і черкесів. На лісництво Савчинського приділено теж п'ять черкесів рядових і одного старшину, кубанського козака. Їхнім завданням було „успокоювати” селян. А це виглядало так, що селяни, не маючи змоги дістати будівельного дерева чи опалу, самі йшли в ліс і рубали те, що їм було потрібне. Черкеси, як тільки таких ловили, на місці немилосердно прали нагаями, забирали пилу і сокири, а винуватого віддавали до су-

ду. А були випадки, що черкес, переїжджаючи лісом і завваживши чоловіка, що рубав дерево — стріляв до нього, як до звірини.

Гайовий, застреливши в лісі ворону, яструба, собаку чи якогось іншого шкідника, відтинав лапи чи ніс (у собаки) і відносив на лісництво, за що діставав певну винагороду.

Одного разу з'явився в канцелярії черкес, поклав на стіл великий палець людської ноги і на миги показав лісничому, щоб заплатив йому відстрілове.

По останньому випадку з черкесом дійшло до поважного конфлікту між лісничим і графинею. Вправді, за старанням лісничого, графиня почала редукцію черкесів, яких до двох літ мала цілком позбутися. Все ж таки п'ять літ ненормального, в постійному нервовому напнятті життя, вистачило, щоб подякувати за працю.

Ціла родина Савчинського переїжджає до Івановщини. Тут заробляє він доривочно, весь час шукаючи праці, яку щойно по році дістає у діда (свідомого українця) Дверницького.

З Івановщини перевозить родину до Ковля, щоб дістатися до Баранович — місця нової праці. Однак вибух війни 1914-го року цьому перешкодив. Тоді Дверницький приміщує родину Савчинських на лісничівці в Древ'яному Пості, а його самого висилає до Баранович евакуювати маєток. Там Савчинський попав під обстріл австрійського літака.

1915 року в часі війни видано наказ усім чужинецьким родинам явитися в місті Овручі. Савчинський дістав подібне „запрошення”, як австрійський підданий. І не було ради. Мусів з родиною їхати до Овруча. Тут застав уже велику масу німців і австрійців, яких москалі вивозили в напрямі на схід. Однак Савчинський скоро зумів заізнатися зі старшинами-українцями, які допомогли йому викрутитися від небажаної прогульки. По тижневі вернувся з родиною знову на Древ'яний Пост, де прожив до року 1916-го, коли то вчасною весною з родиною помандрував до містечка Словечно, повіту Овруч. У Словечні працював як лісничий аж до революції. Під час революції кримінальне шумовиння кількакратно обрабувало лісничівку. Забрало коні, корови, ловецьку зброю, годинники, а навіть убрання, постіль та харчові припаси.

За короткої влади Керенського, Савчинський вертається до свого звання. Та коли знову прийшли більшовики, найстарший син, 12-літній гімназійний учень в Овручі, принагідно довідався, що лісничий є на списку тих, яких мають знищити. Відтоді Савчинський почав укриватися. Переховували селяни, які свого лісничого дуже шанували.

Літом 1919-го року самі селяни тайком перевезли родину Савчинського зі Словечна до містечка Усів, недалеко польсько-більшевицького фронту.

В Усові червона влада покликає лісників до праці. Савчинський зголошується і дістає організацію заготівлі опалового дера до паровозів. А взимку, десь біля Різдва, припровадив переховувані коні з саньми, посадив п'ятеро дітей і дружину, по-

складав рештки барахла і в товаристві лісника-поляка ніччю рушив в незнане. Щойно другої ночі глибокими снігами щасливо добилися до польських окопів, а по двох днях доскрипіли сани до Сарн. Тут Савчинський з родиною застряг у таборі втікачів. По тижневі щойно дорогі ловецькі трофеї — великі роги лося, ловецька собака-сетер та пів скриньки самосійного тютюнового листа зворушили серце польського офіцера і відчинили двері до вагона. Поїзд перевозить лісницьку родину до Ковля, а з Ковля знову сannya вже по безсніжній дорозі — до Нового Двора. Тут смертельно хворіють дружина і наймолодший син, однак все проходить щасливо і в ранню весну мандрівка продовжується до Дроздович, біля Перемишля, де Савчинський майже на цілий рік приміщується у свого швагра. З Дроздович перепроводжується до Долини, де дістає працю в державній інституції, що зветься „Відбудова”. В Долині працює до 1923 р., відтак „Відбудова” переноситься до Стрия, а з нею і Савчинський з родиною. По році „Відбудова” ліквідується, а Савчинський дістає спочатку працю лісничого при стрийському Повітовому Виділі, а відтак інспектора лісів Стрийщини і Скільщини. На цьому пості працює як контрактний урядник до 1937 р. Перед реченцем одержання права на емеритуру поляки звільняють його з праці. Тоді — таксування приватних лісів та лісові пляни у графа Дідушицького. Перед самою війною, на доручення графа Дідушицького, Савчинський їде на Холмщину таксувати маєток для графа, де по купні його мав обіцяну посаду. Однак надходить вересень, 1939-ий рік. Вибухає друга світова війна і знову перехресує всі пляни.

Приходять большевики. Мимо поважного віку, обставини змушують далі працювати, тому наново вертається до улюбленого лісу і працює в стрийському „Ліспромгоспі”.

Вихром прилетів 1941 рік. Німці рушили на схід. При відвороті большевиків Савчинський тратить двох дорослих синів. Цей великий удар витримує по-мужеськи, все ж таки увиразнюються сліди душевного болю. Колись всюди зарадна, все весела, жартизлива людина, раптом перемінюється в білоголового, мовчазного, у вічній задумі старця.

Сімдесятилітній лісник голоситься на службу українському лісові. Організує надлісництво в Стрию, Болехові і Моршині та як „оберферстер” Стрийщини працює до року 1944.

В році 1942 гестапо почало полювання за третім сином надлісничого, що з фальшивими довідками лісового практиканта скривався в батькових лісах. Часто батько „службово”, чи то на якесь полювання їде в терен, щоб там відвідати сина. Гейби у вдячність довголітньому лісникові, український ліс взяв його сина в опіку.

А коли надщерблені колеса потужної німецької армії почали котитись на захід, в липні 1944-го року, старенький надлісничий

переноситься до Старого Самбора, готуючись в далеку й незнану дорогу на еміграцію. Одначе недуга дружини змінює його пляни і він лишається на рідних землях.

І знову, мимо поважного віку, улюблений ліс уможливило йому заробіток на життя аж до 1946-го року.

Ненадійна недуга ломить ще кріпкий організм. А 6. листопада того ж року на все затихає серце найдорожчого мужа, батька і дідуся.

Лев Савчинський мав на 10 літ молодшого брата Івана, що теж був лісником і 1950-го року помер на еміграції, в Мюнхені.

Лев Савчинський, — це українець-патріот, з ангельською душею і хрустальним характером. Це чоловік, що зробив багато добра не чекаючи похвали. Тільки завдяки йому у Стрийщині та Скільщині „виросли” не одна церква, читальняний дім чи кооператива. Як рівнож і приватним людям багато теж помагав. Тому всюди його шанували і ніде не мав ворогів.

У Стрийщині, сам наражуючись, урятував великий шмат дубового старолісу, призначеного на німецькі літаки.

За панування німців, щоб не непокоїти родини, тижнями носив у кишені польським підпіллям виданий присуд смерти.

Мав досить велику фахову бібліотеку і заєдно з неї користав. Під своїм прізвищем видав невеличку працю: „Практичні методи обчислювання деревостану”.

Як знаменитий ловець і добрий стрілець зробив свій дім тісним від трофеїв. Стіни були заповнені ріжками, вінцями і розсохами (олень, лось), шкірами, кливаками, випханими птахами, головами звірів та образами з ловецької тематики, власного пензля. Це була людина веселої вдачі. Про його турботи ніколи ніхто нічого не знав. Усе жартівливий, з безоднею дотепів. Тож і не дивно, що в Стрию майже всі громадяни його знали, і кожний звав його „вуйком”.

Оцих кілька сторінок нехай будуть скромною китицею безсмертників на могилу Дорогому Батькові в річницю Його смерти.

Остап Савчинський, син

Федір Людкевич

Як у лісі — на місце повалених бурєю, чи вирубаних старих дерев приходить молодняк, так і в людському житті — на місце старого покоління приходить нове. Це порівняння особливо правильне, коли сини продовжують професійну працю своїх батьків, що повалені життєвою бурєю, чи знеможені віком відійшли у вічність.

У нашому роді так було. На місце мого батька прийшов я, щоб служити улюбленому змалку панові, що зветься Ліс.

Покійний мій батько народився в 1850 р., в Руді Шляхотській, Жидачівського повіту, в Галичині, як син Григорія і Марії з Ясе-

ницьких. Після скінчення гімназії і лісової школи у Львові, починає свою довголітню службу українському лісові лісничим у Буркуті, біля Жаб'я. Переходить потім на працю в управах державних лісів: Ясень, Небилів, Надвірна і Вістова. У вістівській управі, в лісництві Яворівка працює найдовше, бо від 1902—1924 рр. Там я народився і там учився любити наш ліс.

У часі лісницької служби в Яворівці припала мойому батькові честь служити не тільки українському лісові, але в рр. 1918-19 і українській державі. Недовго тішився мій батько тією честю. Прийшла польська окупація Галичини і скінчилися мрії про правного господаря рідних лісів.

У 1924 р. переходить батько на емеритуру, після 45-річної служби. Тяжкі це були хвилини для нього, мусів покидати і ліс, якому майже пів століття вірно служив, і затишну лісничівку, в якій перебував довгий шмат свого життя. Не судилося йому дожити віку на рідних землях і вслухуватися в шум українського лісу. А шумів він йому за час його служби і над Черемошем, і над Лімницею, і над Бистрицею, і над Луквою.

Останні роки свого життя перебув, щоправда, в лісі, але в чужому, у мене на лісничівці, в західній Польщі, куди незавидна доля кинула була мене.

Помер 22 червня, 1933 р. далеко від Рідного Краю, в лісничівці П'ечиско, а тлінні останки Його спочили на кладовищі в Дорухові, Кемпінського повіту, в Польщі.

Коли в роках 1933-41 був я управителем Вістівської Управи Державних Лісів, то з гордістю оглядав ті великі простори, які садив і плекав мій покійний батько. Той ліс говорив мені і про мої юні дні і про життя моїх дорогих батьків. Там, серед тих лісів, зійшла передчасно зі світу і похована в Яворівці біля церкви, над річкою Луквою — моя люба мати, донька, дружина і мати лісників. Нехай, бодай над нею, шумить рідний ліс, а пісня його нехай долітає і до могили батька, що спочив на чужині.

Не лишив мені батько маєтків, але передав у заповіті традицію українського лісника і традицію нашого лісницького роду. І я поніс той заповіт з Рідного Краю через Польщу, Словачину, Австрію, Німеччину, Францію, Сенегаль в Африці, Бразилію, Парагвай, Аргентину, Кубу до ЗДА, а — допоможи Господи — донести його назад у Рідну Землю.

Евген Людкевич, син

Сабін Яницький

Давні то вже часи, але все вертаються до мене в споминах. Стоїть перед моїми очима, як жива, рідна Арджелюжа, лісничівка, а в ній лісничий, мій батько — Сабін. Не було ще тоді жадних битих доріг, не було лісової залізнички, а комунікація з найближчою оселею — Ворохтою відбувалась літом на коні, вузькими стежками, а зимою, при досить ризиковій їзді, саньми по замерзлому

Пруті. Дорогами були „плаї” і „чапаші”, переважно витоптані продовж довгих років оленями, медведями, диками та іншими звірами. Медведі і рисі не були рідкістю, а вже з вовком можна було частіше зустрітись, як сьогодні з різними кундлями на вулицях Філадельфії. Без перебільшення — правда!

На жаль не маю такого пера, щоб описати ту велич тодішніх карпатських пралісів, де пережив я найкращий свій вік, бо свою молодість. Кількасотлітні смереки й ялиці стояли долом, куди око не сягнуло, а над ними — верхи Чорногори. Не було ще тоді відділових ліній, а господарчими були дикі потоки, завалені старими, струпішими стовбурами, колодами та свіжими вітроломами.

В такім то періоді був на Арджелюжі лісничим мій батько. Належала вона до ворохтянського надлісництва, що мало 16.800 га площі, а поділене було на два лісництва: південне, в Арджелюжі і північне, в Ворохті. Південне межувало на півдні з лісами Закарпаття (верхами Говерлі, Кукула, Берескула, Данциша і Туркула), на сході з держ. лісами Явірник і приватними гр. Скарбка. В межах півд. лісництва були полонини Данциш і Пожижеска — площею коло 1.200 га, з притаманною їм фльорою: рододендром, косівкою, зеленою вільхою та прерізними лікувальними зелями.

В тому часі надлісничим у Ворохті був інж. В. Каратницький.

Початком служби батька було надл. Гринево, над Білим Черемошем, де і я опісля починав свою працю в державних лісах.

В Арджелюжі пробув мій батько до 1918 р. Коли ж у 1918 р. відновилася українська держава в Галичині мій батько став управителем держ. лісів у Ворохті і там працював аж до польської окупації в 1919 р.

Польська влада перенесла батька на лісництво Присліп (Луква), на місце лісн. Вариводи, в надлісництво Небилів, де тоді надлісничим був інж. Олекса Котис.

На новому місці мій батько працював до р. 1932, до часів, коли пішов на емеритуру.

В часах служби мого батька в ворохтянському надлісництві, побережниками були самі родовиті гуцули, за винятком одного, Федора Манорика, родом з Долини. З побережників-гуцулів пам'ятаю Дмитра Штефака, зв. „Феденьчуків”, Петра Дедерчука, зв. „Беркун”, Петра Никорака, а передусім Юру Сорохманюка, зв. „Приймак” з Буковелі. Цей останній, коли я його бачив у 1943 р., мав 106 (словами: сто шість років!) і — як сам мені оповідав — ще „бігав за дробетами” (вівцями).

Круглих 47 років прослужив мій батько на державній службі, з цього тільки один неповний рік під рідною владою. Але всі роки прослужив для українського лісу. Шанував його, плекав і ростив.

Помер на 75 році життя і похований на кладовищі в Станиславі.

Володимир Яницький, син

ТРОПІЧНИЙ ЛІС В ОПИСАХ І В ДІЙСНОСТІ

Цейлон — гарний край, з зеленою джунглем, чудовими краєвидами та такими мальовничими заходами сонця, яких певно нема деінде в світі. Але з красою природи, то так, як з красою власної жінки. Всі бачать та оцінюють, що вона гарна та цікава, крім власного чоловіка. Привик та одивився. Так само для „туземця”, яким я тут уже став, треба щойно когось, щоб звернув увагу на те, на що варто дивитися. Туристів тут багато, і на брак товариства в моїх поїздках по терені не можу нарікати. Є кому звертати увагу, що тут гарне. Мав я тут нагоду зустрічати в терені мільйонерів і бідних обірванців, великих і малих, мудрих і таких „от собі”, політиків та всяких обходистів.

Для лісника Цейлон не тому цікавий, що гарний, а тому, що майже сімдесят відсотків цього краю покриває ліс (джунгля), і тому, що на тому відносно малому острові існує багато різних кліматів, а тим самим природа створила багато різних вегетаційних типів. Росте тут ліс, який відповідає кліматичним відносинам сухої зони, і характеристичний тим, що багато дерев у тому лісі борониться проти посух, скидаючи листя (ті ліси вирощують найцінніші породи дерев, як „Satin-wood”, „Ebony” і т. д.); росте тут ліс, який відповідає умовинам вологої зони, величезні лісові велети, які без імпрегнації не надаються до вжитку. В горах росте вічно зелений листяний ліс, великі терени покриті саванною або низькою кільчастою джунглем. В горах маємо „патна” — це щось таке, як карпатська полонина. А що клімат не змінюється, як ножем утаю, то, крім характеристичних вегетаційних типів, знаходиться тут багато переходових. Ця велика різноманітність дає змогу запізнатися в короткому часі з „таємницями” тропічної ботаніки та пізнати різні способи вирощування тропічного лісу і стати фахівцем не тільки для Цейлону, але й для інших околиць, положених в тропічному поясі.

Коли йде про тропічні ліси, то, як то кажеться, я вже тепер є у себе в хаті. Не так це було, коли приїхав сюди. На нашій львівсь-

кій політехніці вчили нас багато, але майже нічого про тропічні ліси. Коли треба було їхати в тропи, не залишалося мені нічого іншого, як взятися „від кінця” за студії, згідно з добре знаною і potwierдженою практикою та засадою, що в університеті учать того, що часто зовсім не потрібне в житті, а те, що потрібне, треба вивчити самому. Читав я описи тропічних лісів, писані мисливцями, обходисвітами й авантюристами, які про ліс, як такий, не мали зеленого поняття, ходив на фільми, накручені в тропях (з Тарзаном і без) та старався виробити собі образ, як властиво той тропічний ліс виглядає. Удалося мені також вишукати й по-важніші твори про тропічні ліси, зачав студіювати тропічну ботаніку, і мушу признатися, що якимось усе йшло дуже тяжко. Стати спецом „екс лібро доктус” не тільки трудно, але й неможливо. Ті тисячі мудрих окреслень, ті тисячі ботанічних назв, якимось зовсім не хотіли лізти в голову.

З таким солідним підготуванням заїхав я сюди і якимось потрохи давав собі раду. Часами трохи чарував, а часами таки щось знав. Сьогодні очолюю тут пост „Chief Forest Officer”-а та „District Warden of Wild Life” в „Gal Oya Development Board”. Це автономна інституція, створена цейлонським парламентом для розбудови долини ріки Gal Oya.

Як властиво ті тропічні ліси виглядають зблизька, коли дивитися на них не очима поета, чи автора книжки — який старається, річ ясна, все те, що бачить, описати так, щоб це було цікаве для читачів, а на лісівництві розуміється дослівно, як „вовк на звіздах”?

Джунгля в описах це необхідно джунгля, повна ліян та покручених пнучів, де без помічі „машети” ані руш, хіба, як то бачиться у фільмах, повітряною дорогою на зразок Тарзана. Це один широко розповсюджений міт. Це правда, що на підмоклих теренах тип джунглі часто непрохідний, але звичайно простір, де той вегетаційний тип росте, обмежений. Вздовж рік, які були й є часто комунікаційними шляхами та вздовж доріг — непрохідний тип джунглі, створений в більшості випадків штучно. Це т. звана „другорядна джунгля”, („secondary jungle”), яка є наслідком т. зв. перескочної управи землі („Shifting cultivation”). Від непам’ятних літ туземці вирубують ліс, палять усе дерево і управляють так створене поле рік або два (рідко довше — залежно від урожайності ґрунту). Це управне поле потім покидають і вибирають собі новий кусник, де повторюється те саме. Така „поступова” управа

ріллі в тропях — стара, як світ. Вже в 520 році до Христа, картагінець Періплес старався об'їхати Африку кораблем. В своїх описах згадує він, що всередині Африки бачив численні великі вогні. Це було ніщо інше, як підготовка землі під „Shifting cultivation”. Робилося це давно, робиться й тепер. Річ в тому, що коли джунгля вертається на опущене поле, вона творить новий переходовий вегетаційний тип, характеристичний густим підшиттям, пнучами та ліянами, і треба літ, щоб природний тип („climax type”) лісу устатбувався знову. Це дуже трудне, а може й майже неможливе, бо „Shifting cultivation” вертається систематично по літах до тих самих місць. Одним словом, стосується тут не „плодозмін”, а „зміни управного поля”. Цей тип джунглі, який росте на опущенім полі, дійсно непрохідний, але відійшов би один або другий „тревелер” трохи далше від ріки чи дороги вглиб джунглі, знайшов би там природний вегетаційний тип, ненарушений найбільшим лісовим шкодником — людиною, та міг би днями мандрувати так, як не раз я це роблю, повісивши „машету” на кілку.

Назагал тропічний ґрунт убогий, дощі та високі температури не сприяють творенню чорнозему (прухниці), отже і міт про багатство тропічного ґрунту не опертий на фактах. Коли „Shifting cultivator” вертається зачасто в те саме місце, або коли ґрунт дуже вбогий — тоді не другорядна джунгля, а трава окупує опущене поле. В цей спосіб „Shifting cultivator” відповідалний за те, що мільйони гектарів у тропях покриті не лісом, а саванною, яка характеристична тим, що трава, яка не представляє майже ніякої економічної вартости (*Imperata cylindrica* та інші), щороку горить і тим самим нищить у зародку всякий лісовий заріст. Лише кілька відпорних на вогонь порід дерев росте в тому вегетаційному типі. Сама джунгля, як така, не горить, а „пожежа джунглі” — це також один з мітів, які можна бачити лише в кіні.

Загально панує переконання, що тропічні ліси дуже багаті в дерево. Воно правда, але правда й те, що лише коло десяти відсотків цього дерева надається до експлуатації — решта це мало-вартісний баляст. (Спроби робиться, щоб той „баляст” якось використати або через ліпші методи імпрегнації, або через перерібку цього дерева на фанери і т. д. і т. д.). В зв'язку з тим, що лише кілька родів дерева експлуатується, експлуатація лісу трудна і коштовна. Майже до кожного стовбура треба протинати окрему дорогу, а найліпший лісовий трактор (як ходить про Цейлон, Індії та Бурму), то все таки — слон, який не лише вилявіровує стов-

бур з-поміж гущавини інших дерев до дороги, але й ладує його на тягарівки. Невичерпність тропічних лісів, — це один з мітів. Так само здавалося римлянам, коли дивилися на германські непрохідні ліси, так само певно здавалося й американцям, коли вперше увійшли в північно-американські ліси. Дикі звірі та їдовиті гадюки — це також часто описувана тема, і не читав я про тропічні ліси ні одної книжки, де такі зустрічі не були б описувані, а в тропічних фільмах це „*conditio sine qua non*”.

В перших днях мого побуту на Цейлоні стріляв я очима вліво і вправо і в своїй уяві бачив під кожним корчем їдовиту змію, а за кожним корчем уявляв собі страшного звіра, який тільки чекав на мене. А в дійсності, в джунглі рідко можна бачити гадюку. Існує більша правдоподібність зустріти її або близько, або в самих людських оселях. Головна пожива гадюк — малі звірята, миші і щурі, а ті звірята живуть там, де є люди. Назагал всі майже звірята уступають людині з дороги. В джунглі, при роботі — ліпші шкіряні підшви, ніж „тихолази на солонинах”, бо відгомін кроків дає знати, що найбільший ворог звіриного світу — людина близько. Тоді все, велике чи мале, все, що повзає чи бігає, вступається з дороги. Вужі і гадини, глухі як пень, відчувають лише вібрації землі (відгомін кроків), для інших звірів, для більшої безпеки, можна ще підсвистувати або підспівувати собі. Хто йде в джунглі з кровожадними намірами, тихо й на „тихолазах”, той мусить бути приготований на лихо. „Патик все має два кінці” — як каже приповідка.

Назагал, коли ходить про дикі звірята, то можна милями манджати через джунглі і живого духа не бачити. Звірі, птиці, вужі і т. д. тримаються звичайно місць, де стрічаються два роди вегетації. Це т. зв. „*edge effect*” і там, де джунгля межує з саванною, з людськими оселями, скалами, там, де скали межують з саванною, де джунгля межує з гірською вегетацією і т. д. і т. д. — там звичайно можна зустріти численний звіриний світ. Полювання в тропіках багато цікавіше, як в уміркованій зоні: більша різноманітність та посмак небезпеки. Полювання з малими винятками заборонене після заходу сонця, а проте таки багато „спортовців” полює вночі з авт, при допомозі рефлекторів. Трудно, „Бог високо, а цісар („*Warden of Wild Life*”) звичайно далеко.

Як іде про джунглі, то не зустрічається в ній майже нічого, що надається для людської поживи. Нема там наших ліскових орхів, малин, суниць, грибів і т. д. і т. д., які надають так багато чару

нашим лісам. Багатство тропічної джунглі в овочі — це також один з мітів.

Тропічних недуг (як ходить про Цейлон) майже нема. Малярія яка ще кілька літ тому десяткувала населення й не дозволяла на розбудову деяких околиць, завдяки Д. Д. Т. та різним медикаментам, як палюдрін і т. д. — вповні тепер під контролею. Відноситься це також, річ ясна з винятками, до інших тропічних країн.

Як ходить про описи джунглі, то свого часу читав я опінію автора, „спеца від тропічних лісів”. Згідно з тією опінією, людина чується щасливою в тропічній джунглі лише два дні. Перший день, коли там заїде та розпакується, а другий, коли пакує свої манатки перед від’їздом. Може це й правдиве, як ходить про деякі околиці, я не знаю, однак на підставі власного досвіду, який зібрав я в тропічних лісах Цейлону й які також не конче приманливо були описувані, маю право припускати, що прислів’я „не такий чорт страшний, як його малюють”, відноситься не тільки до тих лісів, де працюю.



**Вовк. Мисливський трофей
інж. Р. Куриловича**

ОБЛАВА НА ВОВКІВ (Спомин)

Діялось це в листопаді, 1924 р., в глибоких лісах Полісся. Був погідний морозний ранок, але снігу ще не було. На подвір'ї лісничівки ждали підводи з гайовими і лісовими робітниками. Саме збирався я з лісничим сідати на підводу, як до канцелярії увійшов один з гайових, ведучи за собою старшого, кремезного селянина. Селянин, на ім'я Антін, пропонує лісничому зробити облаву на вовків, бо вже від довшого часу вичиняють селянам великі шкоди: викрадають овець на лісових пасовищах, а навіть підлазять до людських садиб. „Дядько” Антін був знаний в цілій околиці як добрий мисливець, а ще ліпший спеціаліст вабити вовків і означувати їх леговища.

Лісничому подобалась пропозиція, а мені ще більше, бо я ще в житті на вовків не полював.

— Добре, Антоне, — каже лісничий. — Ми тепер їдемо в ліс для відведення ще одного зрубу, а ви прийдіть на третю годину на лісничівку.

Після того ми поїхали в ліс і швидко упоралися з роботою, так, що встигли перед третьою вернутися додому. Дядько Антін чекав уже на нас. Коротка нарада, коротка перекуска і вже на віз, і вже їзда в сторону, яку вказав Антін. Було нас п'ятеро (крім візника): лісничий, я, дядько Антін, гайовий і сестрінок лісничого, студент, якому, подібно як мені, всміхнулася нагода пережити незвичайну історію — ваб на вовків.

Їхали ми яких п'ять-шість кілометрів лісом, поки дядько Антін казав стати. Ми злізли, а візник мав трохи вернутися назад і там ждати на нас. Після того ми пішли пішки яких два кілометри в напрямі молодого лісопоросту. В одному місці дядько Антін спинив нас, наказав мовчанку, а тоді підійшов сам ще кілька кроків і почав ваб.

Похилювся до землі, притулив долоні до уст і видав з себе низький басовий тон. Підвищуючи чимраз більше голос, рівночасно

випростовувався і в стоячій позиції дійшов до найвищого тону. Не перериваючи виття, почав знову схилятися, а в міру того, як схилявся, знижував тон, аж дійшов знову до вихідного, басового. Був це протяжний, різкий, дикий голос, що нагадував виття старого великого пса. Виконавши ваб, дядько Антін стояв і наслухувався. Ми теж усі перемінилися в слух, спинивши навіть віддих. Здавалося, що й ліс перестав дихати і наслухує, така глибока тиша настала кругом. Врешті ми почули тихий короткий ніби гавкіт, а вслід за ним голосніший гаркіт. Як я пізніше від дядька Антона довідався, був це відзив вовка-пістуна, який, під час неприявности батьків, стереже і бавить молодше покоління. Гаркіт швидко затих. Дядько Антін притакнув головою, всміхнувся і відсвіжив горло оковитою. Ми тільки обмінялись поглядами, бо горло нам не висохло, а говорити, навіть шептати не вільно було.

Дядько Антін знову притулив долоні до уст, знову схилювався до землі і почав удруге свій ваб. Виконав його в той самий спосіб, як і за першим разом. А коли останній тон завмер далеко в лісах, почулося жахливе виття.

Осторога вовка-пістуна в цім випадку не допомогла. вовки почали свій зловіщо-сумовитий концерт. Враження було несамолюбне. Хоч я старий вояк, надивився на смерть, наслухався виття гарматних стрілен і „гурра” ворожих лав, але від цього вовчого виття волосся мені дуба стало. Може склалися на те оповідання про криваві напади вовків, які я чув за моїх молодих літ, а може передався інстинкт предків, що вважали вовка за дуже небезпечне створіння. Але я „задержав фасон” і старався нічого не показати по собі. Зате сестрінок лісничого не видержав. Він нервово трясся і зблід, — „пустив фарбу”, як то кажуть. Якийсь час ще стояв біля нас, аж в одному моменті скрутився і побіг у сторону, де чекала підвода. Виття вовків тривало кілька минут. Дядько Антін витягнув шию і вслухувався в нього. Він був мешканцем лісового села, а крім цього і мисливцем, то знав напевно добре всі місця і тепер нотував собі їх у пам’яті. Після вовчого концерту приступив до нас, назвав урочище, в якому завили вовки, показав нам, де на другий день мають розставитися мисливці, а з гайовим умовився, звідки має підходити погінка. Говорив це все півголосом і спокійно, але очі старого мисливця горіли, як свічки, напевно від вдовolenня, що його ваб так удався.

Ми рушили потиху до підводи, обіцяючи собі за короткий час знайти на лісничівці і видати заповідження щодо облави на

завтрішній день. Але по підводі і слід застиг. Не було й лісничового сестрінка. Переконав, видно, візника про небезпеку для коней і чкурнув підводою додому. Похнюпились ми, бо не всміхалася нам миля дороги пішки, та ще й лісом, у якому вже почало темніти. Але скоротив нам дорогу дядько Антін. Як почав розповідати різні свої мисливські пригоди, а випадки з вовками, то ми й не зчулися, коли добилися до лісничівки.

Підвода і студент були вже вдома...

Не було часу ні дорікати візникові, ні кепкувати зі студента, бо з нашим приходом закипіло на лісничівці, як у казані. Лісничий викликав телефонічно команданта поліційного постерунку, запросив його на лови і просив повідомити староство про облаву, бо такий був припис. Після того зателефонував до двох сусідніх сіл, щоб дали на облаву гучків, а накінець розтелефонував до всіх сусідніх мисливців, щоб з'їхалися на сьому годину ранку на лісничівку. Полагодивши те, відбули ми конференцію з гайовими і дядьком Антоном, і шойно тоді могли подумати про вечерю і про сон.

Мені не спалося тієї ночі, бо сон не приходив, а зате весь час гомоніло в вухах то зваблення дядька Антона, то виття вовків. Аж десь над ранком усе те втихло, і я заснув.

Ще добре не розвиднілось, як на подвір'я почали вкочуватися підводи з мисливцями. Приїхало їх вісім, і ми стали збиратися на полювання. З двох сіл прийшли телефонічні вістки, що 50 гучків готові до „наступу”. Гучки стояли під командою гайових, а дядько Антін став командантом цілої облави. Він поїхав з мисливцями і кожному з нас показував, де має стати. Все те відбувалося в найбільшій тиші, за жеребом, що ми його витягнули зараз після приїзду. Мені випала одинка, і я став на правому крилі.

Вибираю собі догідне місце і пускаю очі на передпілля. Кущі, малі гущавини та підрости, тож треба добре вважати, щоб не переочити, або не побачити запізно. А звірка, на яку сьогодні полюємо, то не хтонебудь, а оспіваний в піснях, описаний у тисячах оповідань — вовк-неситий. І мене починає брати так звана „мисливська гарячка”, очі набирають гостроти, а руки сильніше стискають рушницю. Ану ж удасться мені сьогодні прийти до стрілу, такого рідкого навіть для лісника...

Врешті — трубка! Знак для погінки, щоб рушила. Пару хвилин несеться звук трубки, потім пару хвилин тиші і — враз гамір, вереск і бубнення. Погінка рушила. Такий великий гармідер влас-

тиво був зайвий, бо від цього звірина стає нервовою, втікає навмання і може легко прорватися кудись на боки.

Почалась дефіляда мешканців лісу. Перші пішли лиси. Один з них прекрасно підсувався до мого становища, щораз оглядався назад, підбігав, припадав до землі, повз на череві і вкінці шугнув стрілою біля мене. Ніякої звірини, крім вовків, не вільно було стріляти, тож я обсервував його тільки одним оком, а друге око і вуха резервував для вовків. В одному моменті сильніше хруснуло галуззя, зашелестіло листя... Вовки!.. Прямують до лінії. Серце починає бити сильніше, аж запирає віддих. Стою, як прибитий до землі. Десь на четвертім становищі падає стріл, а зараз за ним другий. Погінка ще гірше закричала, забубнила, затарабанила. Далеко від мене, на однім з останніх становищ гримнув один стріл. Вовки, значить, пішли наліво, але, хто знає, може ще котрийсь і на мене вийти. Жду до останньої хвилини... Між кущами показуються гучки. Нема. Гін скінчився.

Сходимося до гурту, цікаві, що впало. На четвертому становищі впала вовчиця-матка, зараз від першого стрілу. Другий стріл був пустий, вовк перескочив лінію мисливців і зник. На шостім становищі впав молодий вовк. Решта вовків скрутила наліво і навіть не вийшла на мисливців.

Цікаво було обсервувати поведінку гучків. Вони підходили до забитих вовків і кожний з них уважав собі за обов'язок почастивати вовка кілька разів палюгою. Мстилися за заподіяні шкоди — свої і чужі. З огляду на цілість трофеїв ледве удалося здержати цю езекуцію і заспокоїти роз'ярених хлопців.

Вовчицю вбив один з гостей, вовка мій лісничий, але королем полювання по правді був дядько Антін, бо без його вабу не було б і трофеїв.



УКРАЇНСЬКА ЛІСОЕНТОМОЛОГІЧНА ЛІТЕРАТУРА

Ліси України дуже ушкоджуються шкідниками. Це пояснюється тим, що значна частина деревостанів була штучно утворена в несприятливих для дерев умовах, і тим, що в смузі поширення деревостанів природного походження стійкість лісу була знижена невдалим господарюванням. Масові розмноження шкідників іноді охоплюють сотні тисяч гектарів лісу, набуваючи характеру стихійного лиха. На боротьбу з ними витрачаються тоді великі гроші, при чому дуже часто без позитивних наслідків.

Невдалі системи господарювання продовжуються і досі під тиском економічних умов, а утворення штучних лісонасаджень, особливо у вигляді полезахисних смуг, доходить до розміру нечувано велетенського міроприємства. Новий 15-тирічний плян утворення полезахисних лісових смуг має змінити вигляд степового краєвиду на Україні. Він потребує значно більшої витрати сили м'язів, ніж найбільші досі побудови типу Дніпрельстану та різних каналів. Якщо побудова останніх була пов'язана головним чином з витратою матеріалів, робітничою силою та застосуванням техніки, то справа з лісовими смугами є іншою. Щоб цей „сталінський плян перебудови природи” здійснити, треба ще перемогти саму природу, використати її закони в належнім напрямку. Передусім треба досконало вивчити умови, які сприяють або унеможливають утворення довговічних деревостанів. Ці умови ще не вивчені. Лісівники розуміють, що помилки в практиці лісовирощування можуть іноді виявитись лише за десятки років. Проте „лісова 15-тирічка” виконується вже 10 років.

Розмноження шкідників у штучних лісонасадженнях — це не є першопричина передчасної загибелі цих насаджень, а, так би мовити, кара природи за помилки при лісовирощуванні. Історія „степового” лісорозведення показує, що досі людина ще не могла створити таку стійку форму лісової біоценози, яку можна бачити на прикладі лісу природного походження, в життя якого людина

не втручається. Штучні лісові насадження в степах, якщо і не гинуть з самого початку існування, то часто починають всихати під впливом шкідників — уже в віці 8-25 років.

Щодо діяльності шкідників у лісах природного походження, то так само і тут помилково складають головну провину на комах, а не на самого господаря в лісі. Як приклад цьому можна навести масове розмноження великого дубового скрипуна, що викликав рубанку всіх найкоштовніших дубових лісів України. За цього шкідника не чули, аж доки не почали застосовувати „кулісні” рубанки, які й утворили сприятливі умови для його розмноження. Втрати від пошкоджень скрипуном деревини доходили іноді до 100 крб. (в золоті) на I га. Вміщена тут фотографія добре ілюструє роллю скрипуна, який є лише одним з численних шкідників лісу.

З наведеного ясно, чому лісова ентомологія почала розвиватися в Україні. В Україні і тепер продовжується і поширюється створення умов, які завдають великого клопоту майбутнім поколінням лісівників. Щоб полегшити їхню працю, подаємо нижче список лісоентомологічної літератури, виданої в українській мові. Перелік її показує одночасно, що навіть у такій вузькій галузі, як лісова ентомологія, є вже багато статей та книжок, написаних зрозумілою для всіх українців мовою.

Треба гадати, що в цьому списку не буде, мабуть, недоліків, бо в користуванні автора були книжки з усіх найважливіших лісових закладів Німеччини, Польщі, України, Білоруси та окупованих німцями під час війни частин Росії і Кавказу. Післявоєнні видання були переглянуті по матеріалах англійських наукових бібліотек, при чому виявилось, що після війни в українській мові нічого не було видано в СРСР з галузі лісової ентомології, до 1954 року, і що ті автори, які писали раніш лише по-українськи, пишуть зараз лише по-російськи. Можливо однак, що деякі статті і були видані по війні, але не були ще згадані в російській, німецькій або англійській літературі. Наведений нижче список, або подібний до нього, ще ніде не появлявся друком.

Список української лісоентомологічної літератури:

1. **Анонім.** „Досвід застосування біологічної методи боротьби з сосновим шовкопрядком. Паразити соснового шовкопряда”. — Науковий звіт за 1935 р. Укр. Н.-Д. Інст. Агролісомеліорації та Ліс. Госп., 1940, стор. 177-184.

2. **Анонім.** „Досвід лісогосподарської методи боротьби з сосновим шовкопрядом”. Ibid, стор. 173-177.
3. **Анонім.** „Хемічні засоби боротьби з сосновим шовкопрядом”. Ibid, стор. 189-196.
4. **Анонім.** „Ушкодженість застосованих в агролісомеліорації дерев та чагарників первинними шкідниками”. Ibid, стор. 185-189.
5. **М. О. Анфінников.** „Обслідування та облік первинних шкідників соснових лісів лісокультурної зони”. — Збірник праць Укр. Н.-Д. Інст. Ліс. Госп., 1936, Н. 14, стор. 52-75.
6. **Ф. Белентів.** „З досвіду боротьби з трачем”. — Укр. Лісовод, 1927, Н. 7, ст. 14-19.
7. **Д. Білановський.** „Біологічні методи боротьби з шкідливими комахами”. Збірник праць сектору екології наземних тварин Зоо-Біол. Інст. Акад. Наук УРСР, 1934, ст. 213-257.
8. **Д. Білановський.** „Боротьба з шкідниками і господарчий розрахунок”. Укр. Лісовод, 1957, ч. 10, ст. 22-24.
9. **А. Бондарів.** „Матеріяли обслідування ґрунту Комсомольського острова на личинок хрущів”. — Збірник робіт Дніпропетр. Універ., 1938, вип. I, ст. 97-106.
10. **З. С. Голов'янко.** „Мармуровий хрущ (*Polyphylla fullo*) на Нижньо-Дніпровських пісках”. — Збірник праць Укр. Н.-Д. Інст. Ліс. Госп., 1936, Н. 14, ст. 4-23.
11. **З. С. Голов'янко.** „Поліхлориди та парадихлорбензол у боротьбі з личинками хрущів”. Соц. Ліс. Госп. та Агролісомеліорація, 1933, Н. 2 (ст. 42-46) та Н. 3 (ст. 54-63).
12. **З. С. Голов'янко.** „До методики, як облічувати напад короїдів на сосну”. — Труди з лісової досвідної праці на Україні. Том IV, Київ, 1926.
13. **З. С. Голов'янко.** „Кріт звичайний (*Talpa europaea* L.) як винищувач личинок травневого хруща”. — Захист рослин, 1925, Н. 3-4, ст. 36-39.
14. **З. С. Голов'янко.** „Про Олешківські піски”, там же, ст. 7-16.
15. **З. С. Голов'янко.** „До методики обліку заражености сосон короїдами”. Труди з ліс. досв. справи України, 1926, вип. IV. Київ.
16. **З. С. Голов'янко.** „Паства свиней у лісі як захід боротьби проти травневих хрущів”. — Бюлетень боротьби з шкідниками, 1924, Н. 2, Київ.
17. **З. С. Голов'янко.** „Спроба пристосувати парадихлорбензол проти личинок лісового хруща *Melolontha hippocastani* Fabr”. — Серія наук. видань Укр. Зональн. Н. —Д. Інст. Ліс. Госп. та Ліс. Пром., 1931, Н. 2.
18. **З. С. Голов'янко.** „Дарницька Лісова Досвідна Станція”, 1924-1929. Видання Укрдержліс'у, 1929.

19. **М. С. Грезе.** „До питання про шкоду, що її вчиняють личинки платівчастовусих жуків в лісовім господарстві”. — Збірник праць Укр. Н.—Д. Інст. Ліс. Госп. та Агролісомеліорації, 1936, Н. 14, ст. 24-34.
20. **М. С. Грезе.** „Таблиці для визначення личинок вусачів” — там же, ст. 95-119.
21. **М. С. Грезе.** „Жолудевий довгоносик”, — там же, ст. 92-94.
22. **М. С. Грезе.** „Дубовий скрипун в українських лісах”. — Укр. Лісовод, 1928, Н. 5-6, ст. 33-34.
23. **М. С. Грезе.** „До біології великої соснової свинки (*Hylobius abietis* L.)”. — Труди з ліс. досв. справи України, 1928, вип. X, ст. 95-118.
24. **М. С. Грезе.** „До питання про ловчі канавки як спосіб боротьби з великою сосною свинкою (*Hylobius abietis* L.)”, — там же, ст. 119-135.
25. **М. С. Грезе.** „Про паразитів на соснових трачах (*Ichneumonidae*, виведені з *Lophyrus* на Україні)”. — Серія наук. видань Укр. зонального Н.-Д. Інст. Ліс. Госп. та Ліс. Пром., 1931, вип. 2, ст. 71-84.
26. **М. Грезе, А. Іллінський, П. Ключник і В. Цюпкало.** „Лісові шкідники та хвороби”. 1935. Харків.
27. **М. С. Грезе та В. Л. Цюпкало.** „Про вплив первісних шкідників на приріст дерев”. Збірн. праць Укр. Н.-Д. Інст. Ліс. Госп. та Агролісомеліорації, 1939, Н. 14, ст. 35-51.
28. **І. Дроздовський.** „З практики боротьби з сосновим шкідником *Lophyrus* в Чугуївському Лісництві”. Лісовод України, 1926, Н. 3-4, ст. 60-61.
29. **Є. М. Ємчук.** „Динаміка каталази у непарного (*Porthetria dispar* L.) і соснового (*Dendrolimus pini* L.) шовкопрядків за час їх розвитку”. — Збірн. праць сектору екології наземних тварин Зоо-Біол. Інст. Акад. Наук УРСР, 1930, Н. 5, ст. 161-180.
30. **І. Жихарів.** „Шкідливі та інші лускокрильці (*Lepidoptera*) Дарницької Лісової досвідної дачі”. — Труди з ліс. досв. справи України, 1928, вип. IX, ст. 231-330.
31. **С. П. Іванів.** „Про значення індексів холодостійкості”. — Збірн. праць сектору екології наземних тварин Зоо-Біол. Інст. Акад. Наук УРСР, 1938, Н. 5, ст. 181-195.
32. **С. П. Іванів, М. М. Левітт, Є. М. Ємчук.** „Масові розмноження тварин і теорії градацій”. — Вид. Зоо-Біол. Інст. Акад. Наук УРСР. Київ, 1938, ст. 1-252.
33. **А. Івашенко.** „Непаристий шовкопряд в лісництвах УРСР”. — Укр. Лісовод, 1926, Н. 3, ст. 12-17.
34. **А. Івашенко.** „Загроза сосновим насадженням”, — там же, 1930, Н. 1-2, ст. 16-18.
35. **А. Г. Іллінський.** „Прядка соснова (*Dendrolimus pini* L.), її життя й заходи боротьби з нею в лісах”. — Київ, 1928.

36. **А. Г. Іллінський.** „До питання про біологію та лісогосподарське значення синього соснового крицяка (*Phaenops cyaneae* F.)”. — Серія наук. видань Укр. Зональн. Н.-Д. Інст. Ліс. Госп. та Ліс. Пром., 1931, вип. 1, Харків.
37. **А. Г. Іллінський.** „До питання про типи відмирання та заселення шкідниками соснових стовбурів у лісах України, там же.
38. **А. Г. Іллінський.** „Закономірності у розмноженні малого соснового лубоїда (*Blastophagus minor* Hartig) і теоретичне обґрунтування заходів боротьби з ним в лісах”. — Труди з лісової досвідної справи на Україні. Том IX, 1928, стор. 33-94.
39. **А. Іллінський та М. Грезе.** „Методика та результати обслідування лісів, пошкоджених сосною прядкою (*Dendrolimus pini* L.)”. — Труди з ліс. досв. справи України, 1928, вип. IX, ст. 141-164.
40. **М. С. Камишний.** „Шкідники лісу та боротьба з ними в Харківській губернії в 1924 році”. — Захист Рослин, 1925, Н. 1-2, ст. 14-16.
41. **М. К. Костенко.** „Досвід боротьби з гробачками мармурового хруща (*Polyphylla fullo* L.) на Нижньо-Дніпровських пісках способом затруєння ґрунту поліхлоридами”. — Труди Олешківської піщано-меліоративної досв. станції, 1930, вип. 111, ст. 2-24.
42. **М. М. Костенко.** „До питання про механізацію внесення в ґрунт парадихлорбензолу”, — там же, 1928, вип. 11, ст. 15-27.
43. **М. К. Костенко.** „Вплив парадихлорбензолу на гробачків мармурового хруща (*Polyphylla fullo* L.) в залежності від часу внесення його в ґрунт”, — там же, 1928, вип. 11, ст. 2-14.
44. **Кравченко та Шляханов.** „Досвід боротьби з сосновим шовкопрядом”. — Укр. Лісовод, 1927, Н. 10, ст. 10-14.
45. **О. Лебедів.** „До біології великої соснової свинки (*Hylobius abietis* L.)”. — Записки Київськ. Сільськогосп. Інст., 1926, том I, ст. 107-113.
46. **О. Лебедів.** „Матеріяли до вивчення біоценози листяного лісу”. — Збірн. праць сектору екології наземн. тварин Зоо-Біол. Інст. Акад. Наук УРСР, част. I (1933), ст. 51-78, част. II (1934), ст. 19-55, част. III (1937) ст. 25-71.
47. **О. Лебедів та О. Савенків.** „Роля ловчих рівчаків у вивченні фавни соснових деревостанів”. — Записки Київськ. Лісотехн. Інст., 1930, том I, ст. 321-338.
48. **М. М. Левітт.** „Змінність лялечок та плідності метеликів прядки-недопарки (*Porthetria dispar* L.)”. Труди Інст. Зоол. та Біол. Всеукр. Акад. Наук, том II, 1934 (на обгортці 1935) ст. 135-170.
49. **М. М. Левітт та С. П. Іванів.** „Про вивчення плідності у комах в зв'язку з деякими завданнями екології та практичної ентомології”, там же, ст. 171-191.
50. **М. М. Малашевич і А. І. Іващенко.** „Лісокультурна справа”. — 1930 та 1934.

51. **Р. Олексійв.** „Спроба встановлення норм розмолу арсеніта кальція, застосовуваного при авіазапорошуванні лісу”. — Соц. Ліс. Госп. та Агролісомеліорація, 1933, Н. 3, ст. 68-74.
52. **О. Я. Парамонів.** „До питання про вплив пошкоджень непаристої прядки (*Porthetria dispar* L.) на приріст дуба в Криму”. — Збірн. праць Зоол. Муз. Всеукр. Акад. Наук, 1934, Н. 13, ст. 97-110.
53. **О. Я. Парамонів.** „Нотатки з лісової ентомології”, — там же, ст. 111-118.
54. **О. Я. Парамонів.** „До питання про лісогосподарське значення червонохвостого шовкопряда (*Dasychira rudibunda* L.)”. — там же, 1935, Н. 14, ст. 81-89.
55. **О. Я. Парамонів.** „До біології червиці в'їдливої (*Zeuzera pyrina* L.)”. — Збірн. праць Зоо-Біолог. Інст. Акад. Наук УРСР, 1936, Н. 17, ст. 79-101.
56. **О. Я. Парамонів.** „Літак у боротьбі зі шкідниками лісу на Україні”. — Наук. Бюл. Укр. Техн. Госп. Інст., 1952, Н. 27-30, ст. 8-14.
57. **О. Я. Парамонів.** „Вплив пошкоджень соснового шовкопряда (*Dendrolimus pini* L.) на ріст сосни”, — там же, 1953, Н. 36-38, ст. 19-34.
58. **В. Ю. Пархоменко.** „Непарний шовкопряд (*Porthetria dispar* L.) у лісах Криму”. Вид. Зоо-Біол. Інст. Акад. Наук УРСР. 1936.
59. **В. Ю. Пархоменко.** „Матеріяли до пізнання фавни й екології платівчастовусих жуків у Вітяно-Трипільській дачі Київського лісгоспу”. Збірн. праць сектору екології наземних тварин Зоо-Біол. Інст. Акад. Наук УРСР, 1938, Н. 5, ст. 3-30.
60. **В. Ю. Пархоменко.** „Деякі дані про пошкодження коріння сосни личинками травневого хруща залежно від кількості личинок у ґрунті і стану дерева”, там же, 1937, Н. 4, ст. 169-196.
61. **В. Ю. Пархоменко.** „Матеріяли про склад та до екології ентомофавни ґрунту в дачах Балтського лісгоспу Молд. АСРР”, — там же, 1938, Н. 5, ст. 31-59.
62. **С. Рибачевський.** „Літаки в лісовому господарстві”. — Укр. Ліс. совод, 1927, Н. 4 (8), ст. 14-18.
63. **Д. Ф. Руднев.** „Методи обслідування та обліку заражености насаджень сосною нічницею (*Panolis flammea* Schiff.)”. — Збірн. праць сектору екол. наземних тварин Зоо-Біол. Інст. Акад. Наук УСРР, 1935, ст. 57-134.
64. **Д. Ф. Руднев.** „Матеріяли з екології соснового трача *Lophyrus pini* L. у зв'язку з особливостями його поширення в лісостанах”, там же, 1933, ст. 135-144.
65. **Д. Ф. Руднев.** „До біології *Cerambyx scopolii* Laich”. Серія науков. видань Укр. Зональн. Н.-Д. Інст. Ліс. Госп. та Ліс. Пром., 1931, вип. 2.
66. **Д. Ф. Руднев.** „Великий дубовий скрипун (*Cerambyx cerdo* L.)”. Вид. Зоол.-Біол. Інст. Акад. Наук УСРР. 1935.

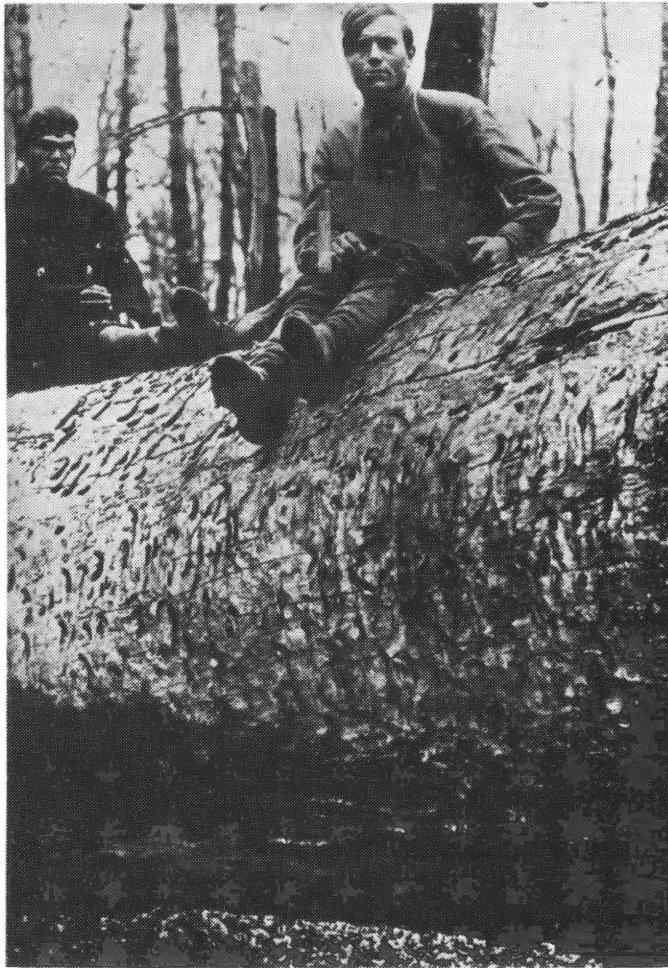
67. **Д. Ф. Руднев.** „Інструкція в справі боротьби з вторинними шкідниками листяних дерев в лісах України”. 1931. Харків.
68. **Д. Ф. Руднев.** „Великий дубовий скрипун (*Cerambyx cerdo* L.) в лісах України та лісогосподарські заходи боротьби з ним”. Труди з ліс. досв. справи України, 1928, вип. IX, ст. 165-206.
69. **З. Савицька.** „Динаміка кількості води та жиру в тілі комах в зв'язку з їх холодостійкістю”. Збірн. праць сектору екології наземних тварин Зоо-Біол. Інст. Акад. Наук УСРР, 1938, Н. 5, ст. 145-160.
70. **Є. М. Савченко.** „Матеріяли до фавни УРСР. Пластинчатовусі жуки”. Вид. Акад. Наук УРСР. 1938. Київ.
71. **В. В. Совинський.** „Листовійки Київщини”. — Збірн. праць Зоо-Біол. Інст. Акад. Наук УСРР, 1937, Н. 19, ст. 1-100.
72. **М. Д. Тагануха.** „Кормові норми непарного шовкопряда в природних умовах”. — Збірн. праць сектору екол. наземних тварин Зоо-Біол. Інст. Акад. Наук УСРР, 1938, Н. 5, ст. 75-102.
73. **М. Д. Тарануха.** „Методи визначення годівельних норм непарного шовкопряда”. — *ibid.*, 1937, Н. 4, ст. 43-109.
74. **Ф. С. Трейман.** „Кількість гусениць, що вилупились з яєць непарного шовкопряда та виживання їх у молодих фазах залежно від умов харчування материнського покоління”, — там же, 1938, Н. 5, ст. 117-144.
75. **Ф. С. Трейман.** „Деякі дані про виживалість гусениць і лялечок і про зміну плідності метеликів непарного шовкопряда залежно від умов харчування гусениць у природі”, — там же, 1937, ст. 127-156.
76. **В. Л. Цьопкало.** „Боротьба з сосновим шовкопрядом шляхом запарування”. — Укр. Лісовод, 1928, Н. 4, ст. 34-38.
77. **В. Л. Цьопкало.** „Авіохімічна боротьба з лісовими шкідниками”, — там же, 1930, ст. 18-24.
78. **В. Л. Цьопкало.** „До фізіологічної характеристики самців та самиць травневого хруща”. — Збірн. праць сектору екол. наземних тварин Зоо-Біол. Інст. Ак. Наук УСРР, 1938, Н. 5, ст. 197-209.
79. **В. Л. Цьопкало.** „Шляхи раціоналізації авіохімічної методи боротьби з шкідниками лісу”. — Збірн. праць Укр. Н.-Д. Інст. Ліс. Госп. та Агролісомеліорації, 1936, Н. 14, ст. 76-91.
80. **В. Л. Цьопкало.** „До питання про хімічну методи боротьби з сосною нічницею”. Соц. Ліс. Госп. та Агролісомеліорація, 1933, Н. 3, ст. 64-67.
81. **В. Л. Цьопкало.** „Спроба боротьби з сосновим п'ядуном за допомогою літака”. 1931. Харків.
82. **В. Л. Цьопкало.** „Про перспективи заміни при боротьбі з шкідниками кишкових отрут на контактні”. Вісті Ак. Наук УРСР, 1938, Н. 5, ст. 69-75.
83. **В. Л. Цьопкало.** „Червиця в'їдлива (*Zeuzera pyrina* L.) та її значення в посадках південно-степових лісництв”. — Труди з ліс. досв. справи України, 1928, вип. IX, ст. 207-230.

UKRAINIAN LITERATURE ON FOREST ENTOMOLOGY

by A. Paramoniv

SUMMARY

The article briefly describes the conditions which led to the rapid development of forest entomology in the Ukraine and gives a list of all 83 works on forest entomology which have appeared in print in the Ukrainian language prior to 1954. A considerable number of these works have remained unknown to the „Review of Applied Entomology”.



Дуб, ушкоджений великим дубовим скрипуном (жук)
Чорний ліс — біля Знам'янки

З ТЕКИ АНЕКДОТ „ДЗЯДЗЯ” КРИНИЦЬКОГО

Зібрав і зредагував інж. Богдан Луцаковський

Дзядзьо Криницький це постать реальна. Жив у Митрополичих лісах, в Карпатах, в прегарній Перегінській Пущі, лісничий Франц Криницький, якого ще добре тямить старше покоління наших лісників, пластунів і підлютянських літниськовців, — що був у свій час відомий чи не на всю Галичину зі своїх придашок, а ще може більше зі своєї сміховинної мови.

З вигляду чоловік невеликого росту, сухорлявий, жилавий, з борідкою, з ніби затурбованим виразом обличчя, вічно з цигарничкою — „вишнівкою” в зубах.

Притаманним для його бесіди було слово „пані”, якого вживав щодруге слово, і лемківська вимова.

Був такий час, що в столичнім Львові, в найкращих товариствах люди бавилися, переповідаючи придашки Криницького.

З перспективи часу і віддалі особа „дзядзя” Криницького виростає в пам’яті лісників, що його знали і любили, до розмірів постаті символічної, а саме персоніфікуючої гумор і дотепність українських лісників недавно минулих часів.



Лісничий Франц Криницький,
знаний як „Дзядзьо”

Вчасно

Практикант С. завжди всюди приходив запізно. Раз каже до нього ліс. Криницький:

„Ну, пане Ігор, мушу вам, пані, погратувувати, так вчасно, як сьогодні, щесьтеся, пані, ніколи не спізнили”.

Сусідська чемність

Одного разу післав лісничий Криницький хлопця до недалекого сусіди надлісного д-ра інж. Миколи Саєвича позичити щось до читання, бо дуже „дзядзьо” нудився. Саєвич не позичив, бо з принципу не позичав книжок поза хату, але казав післанцеві Криницького дуже перепросити і сказати, що в нього (в Саєвича) в хаті може пан лісничий кожної хвили користати з бібліотеки, коли і скільки схоче.

Якось за два дні присилає Саєвич наймичку до Криницького позичити підливачки до цвітів. Дзядзьо підливачки не позичив, а Саєвичевій наймичці переказав: „Скажеш там, малпо една, пану докторові, що я підливачки з обійстя не зичу, але як пан доктор хоче, то може кожної хвили прийти до мене і підливати цвіти як довго схоче”.

Культури

У кантині у Фішера, при чарці, хвалиться молодий лісничий, що обняв по Криницькім його ревір: „Але якби ви, Дзядзю, тепер подивилися на культури в моім ревірі — один зелений килим!” — „То, пані, тобі вірю, Влодзю, — каже Криницький, — навіть найбільший цимбал не потрапить за одного пів року попсувати, що добрий лісник за десять років виплекав”.

Життєві філософії

„Ага, пані-колего, — монітував Криницького в компанії лісничий Зайонц, що завжди любив всім хвалитися, — тепер скаржитеся на здоров'я, але пригадайте собі, чи ви на своїм віку хоч трохи здоров'я шанували? А подивіться, наприклад, на мене. Я ще ні одної днини в життю, Богу дзенкі, не хорував, але зате ціле життя вчасно лягав, вчасно вставав, не їв з оцтом, не пив горілки, не кутив тютюну і за дівчатами не ходив”.

„То нащо вам, пані, взагалі було того здоров'я?” — відпав „Дзядзьо”.

Довговічність

При чарці велася розмова про довговічність. „Моя баба померла як мала 91 літ”, — каже один. — „Ет, що то, в Зеленій був жив побережник Луць Кобила, що дожив 108 років”, — розказує другий. — „Фурда пані, — каже Криницький — я знаю пару таких старих жидів в Перегінську, що ще взагалі не повмирали”.

Професійні хвороби

При чарці йшла суперечка про те, чи воно правда, що люди вмирають найчастіше у зв'язку зі своєю професією. Питає один Криницького:

— А що Ви, Дзядзю, думаєте про те?

— Та певне, пані, що так, — от, маєте, пані, перший приклад з краю: лісничий Куфелек. Чи не впав він, пані, офірою затроєння алькоголем?

Свиня все свинею

У директора лісів Юліяна Левицького від раня було гамірно на подвір'ю. Мали різати свиню. Як при таких okazіях обов'язково було — з'явився теж дзядзьо Криницький, який вважав себе за найліпшого знавця не лише від лісу, але і від скоту. Питає його дир. Левицький: „Дзядзю, кільки той пацюк може важити?”

— 205 кільо — ані мней, ані венцей, — авторитетно задецидував Криницький.

Увечері, при „фамілієнфест”-і (як в Галичині називали гостину-трапезу з нагоди зарізання свині), каже між чарками дир. Левицький до Криницького: „Але щодо ваги, дзядзю, то нас свиня завела, — замість 205 кільо, важила лише 165”.

„Ет, — відповів дзядзьо, — ще ся дивуєш, Юльцю? — Свиня все свинею”.

Партнери до преферанса

На іменинах у лісничого Зайонца, по вечері, панове засіли до карт. Лісничий Криницький сів грати з поштмайстром Фуярою, ксьондзом вікарим Мацічним і директором школи Тилковським. Десь по півночі підходить до столика господар і питає: „Ну, як там, Франц, іде карта? А що ви властиво граєте?”

„Та я, Мецю, граю цілий час преферанса, а що до них, то ще не зорієнтувався, пані”.

Оправдання

Директор Зальц запросив до себе Криницького „на чорну каву”.

„То ви, пане Криницький, сказали на мене перед отцем мітра-том Войнаровським, що я є грубіян?”

„Та він, пані, того вже й перед тим знав”, — звинився Криницький.

З пієтизму

В кантині у Фішера, на Осмолоді, відбувався одної неділі дансінг для літників. З-посеред і так уже дуже ліберально повбиганих літників загальну увагу звертала на себе своїм преглибоким декольтом панна Мальця Пенес, дрогеристка з Калуша. При буфеті, де лісничий Криницький попивав пиво, каже до нього панна Пенес: „Ви теж, пане лісничий, обсервуєте мій декольт незгірше як ті львівські бубки”.

„Е, та вони, пані, з пустоти, — каже Криницький, — але я, панно Мальцю, з пієтизму, бом вже го, пані, в такій досконалості більше не видів, відколи ми, пані, мамка відлучила”.

Дзядзьо в цирку

Дзядзьо Криницький, бувши раз у Львові, зайшов до цирку, що якраз тоді гостював у місті. На цирковій арені вродлива красуня popisувалась відвагою. Держала в роті кусок цукру, з клітки випускали льва, який ласим ходом підходив до дівчини й брав з її уст цукор, смакуючи задоволено. Дзядзьо на цілий голос: „Ов-ва, а то пані штука, я також її втяв би — та й ще ліпше, як лев!”

Як дзядзьо „взяв на бас” свого найвищого шефа

Мітрат Войнаровський, що завідував усіми митрополичими маєтностями, був відомий зі своєї гордовости й ексклюзивности. Одного разу їде мітрат Войнаровський митрополичим автом зі Львова на інспекцію й бачить по дорозі лісничого Криницького, що сидить біля тору лісової залізнички сумний-пресумний. Проти свого звичаю, каже мітрат шоферові задержати авто й питає Криницького, що зірвався, щоб поздоровити мітрата:

„Що вам, пане лісничий, що такі сумні тут чекаєте?”

„Ет, отче мітрат, — каже Криницький, — у нас нимі штрудель з яблуками на обід”.

Заскочений такою відповіддю, мітрат каже: „Ну то що, як не любите, то не мусите їсти, — нема чим журитися”.

„Е, отче мітрат, — каже Криницький, — я би не журився, якбим був, пані, не спізнив того потягу, що перед годиною відійшов до Осмолоди”.

Набраний на бас, мітрат знайшовся в кропці. Проти свого звичаю мусів запросити Криницького до свого авта.

Музична пам'ять

У товаристві балакалося про те, хто скільки мелодій розпізнає на перший акорд. — „Знаєте, — каже Криницький — я знаю з першого тону дві арії: одна, пані, „чом, чом”, а та друга — то є власне та друга, що не є „чом-чом”.

Де згода в сімействі

У Криницького прийшла на світ дитина. Заамбарасований скочив він на „один” келішок до Фішера. Кумпани gratulюють, а один питає: „Як там, пане лісничий, все гаразд? А ім'я вжеєте вибрали? Довгоєте вибирали”. — „О, що правда, то довго, пані, — каже Криницький. — Я хотів, аби Сильвестер, жінка Ярослав, а тесцьова — Максиміліян”.

„Ну, а на чім стало?” — питають всі цікаво.

„А буде, пані, називатися Ольдзя”, — вияснив Дзядзьо.



Стоїчна філософія

На іменинах інж. Кисілевського каже господар до Криницького:

„Як, Дзядзьо, наливати вам п'ятнадцятий? Я вам не ворог, але, знаєте, для старших людей алкоголь то повільна смерть”.

„А як повільна, то наливай, Влодзьо, сміло, бо я й так на там-той світ не спішуся”.

Не Бетговен

Якось стрінувся Гвоздецький, синдик Митрополії, що приїздив завжди вліті в Перегінську Пущу — з лісничим Криницьким в кантині у Фішера, на пиві. В кантині грала, несподівано, якась оркестра, зложена зі старозаконних музикантів.

„Ви знаєте, пане, що вони навіть не согірше грають, — сказав Гвоздецький, — здається, що то Бетговен.

„Ні, пані, то Ізьо Гутенплян з Калуша”, — роз’яснив Криницький.

Рибацька порада

Один з львівських літників викупив собі дозвіл на риболовлю в сезоні, але якось не міг зловити ні одного пструга. Стрінувши раз Дзядзя, потракував його папірсою й каже: „Пане лісничий, до мене нині приїхали гості — потребую з 10 пстругів на вечерю. Як їх зловити? Ви тут все знаєте”. — „Певно, пані, що знаю. Кажете, треба вам 10 — то злапайте, пані, 12 і два киньте назад у воду”, — порадив стоїчно Дзядзьо.

Причина свіжого повітря

Йде якось Криницький з директором банку Кульчицьким через Осмолоду. Директор не може налюбуватись свіжістю гірського повітря. „Не уявляєте собі, пане лісничий, що за страшенна різниця між тутешнім бальзамічним, кристальним повітрям і великоміським львівським воздухом. І що вже ми, міщухи, тримаємо цілими днями відчинені вікна, все одно, повітря, хоч сокирою рубай. Прямо важко зрозуміти”.

„Ну, та певно, пані, що в Осмолоді смороду нема, — каже повчаюче Криницький, — бо в нас люди вікон не відчиняють”.

Надмірна туша

В кантині у Фішера йшла при чарці балачка про людську „комплексію”. — „Знаєте панове, — каже практикант М., — колись я читав статтю, що людина весь час власне з’їдає забагато харчу. Фактично організм потребує для свого утримання тільки 2/3 тих речовин, які людина споживає”.

„А що діється із залишньою 1/3?” — питає хтось з кумпанії.

„А тої третьої третини, пані, — обзивається дзядзьо Криницький, — потребують для свого утримання, пані, лікарі”.

Лише одного пізнає

До Підлютого приїздила щороку на літнисько стара знайома лісничого Криницького, пані меценасова Мандельбавмова з двома синками-близнюками. Одного разу, стрівшись на променаді під лазничками, каже пані меценасова до Криницького: „Ви є дуже шарманцький, пане лісничий. Кажуть мої сини, що скільки разів їх стрінете, все з ними вітається й говорите. Як ви їх пізнаєте, коли вони такі страшно подібні до себе?”

„А, пані меценасова, — відповідає Криницький, — Молька то пізнаю, пані, з лиця, але Кубуся, то все мішаю з Мольком”.

Замало знав людей

Якось бувши в Калуші, зайшов лісничий Криницький з візитою до панства поштмайстрів, Млечних, що жили передше в Перегінську.

Пан Млечни, як звичайно, урядовав на пошті і Дзядзя прийняла пані Млечна. Показуючи наймолодшу доню, питається зводливо пані Цеся: „А впізнаєте, пане лісничий, до кого наша Збися подібна?” — „Та я, пані, замало тут людей знаю”, — відповів збентежений Криницький,

Є на чім, але немає на що

Лісничий Криницький з’явився трохи спізнено на іменини до інж. Саєвича. Було повно гостей. Всі крісла й фотелі в салоні були зайняті, і Криницький не мав де сісти.

Підбіг заамбарасований Микольцьо Саєвич та й каже: „Ой, Боже, пане лісничий, не маєте на чім сісти?”

„На чім то, пані, маю, але не маю на що!” — відповів філософічно Криницький.

Як на пацієнта

Говорилося про сенсаційний поєдинок між двома відомими львівськими лікарями. „Знаєте, панство, то туга справа, — розказував о. декан, що саме повернувся був зі Львова, — оба такі завзяті, що упиралися конче при тому, щоби доти не переривати дуелю, поки один не впаде трупом”.

„А то, пані, холери, дивіться-но, на себе завзялися, як на звичайного пацієнта”, — подумав вголос Криницький.

На фізикальні теми

В кантині у Фішера зійшла раз розмова на фізикальні теми. „Чи знаєте, панове, — каже молодий практикант, — що кисень, без якого людина не може дихати, відкрили вчені щойно в 18-му столітті?” — „Ет, дурнийсь-пані, — озлобився Дзядзьо, — то що, пані, перед тим люди не дихали?”

Людвик XIV

„Чому, Дзядзьо, того касієра з державних лісів, Стенькальського, називають Людвик XIV?”

„А то, пані, як так заходило, що на прошенім полюванні мало бути припадком акурат 13 гостей і мусілись-мо попросити в останній хвилі когось, аби був 14-ий, аби не було пеха, тось-мо тоді за-прошували Людвися Стенкальського, хоть кутерного й пудлер.

Як доктор Панчишин

Директор Митрополичих Дібр, Зальц, приділив до дзядзьового ревіру свого пупіля М., на практику. По якомусь часі питає Зальц дзядзя:

- А як там дає собі раду в лісі практикант М.?
- Як доктор Панчишин — каже дзядзьо.
- Що значить „як доктор Панчишин”? — обурился Зальц.
- Прецінь Панчишин лікар і не має поняття про ліс.
- Зовсім, пані, так само ваш практикант, — відпалив Дзядзьо.



**АЛЬБОМ СВІТЛИН
ЧЛЕНІВ ОБУЛІД-у**



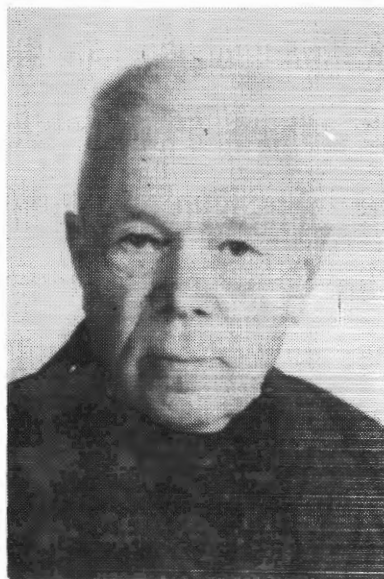
**Роман Купчинський,
почесний член ОБУЛІД'у**



Інж. Остап Бобикевич



акад. Теодор Блас



акад. Теодозій Грабовенський



проф. інж. Всеволод Левицький



інж. Роман Юкевич



інж. Роман Курилович



інж. Лев Шумило



інж. Балюта Степан



інж. Бараник Юрій



**надл. Бачинський
Евстахій**



**інж. Гаврилюк
Михайло**



інж. Гамота Богдан



**побер. Драганчук
Микита**



інж. Бачинський Юліян



інж. Варивода Ярослав



**інж. Гаврилів-Буяр
Михайло**



інж. Горний Володимир



інж. Геча Дам'ян



**леш. Глодзінський
Йосиф**



**леш. Давидович
Ярослав**



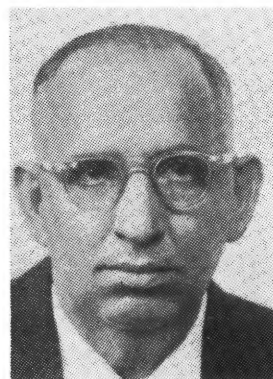
Інж. Зубаль Ярослав



**інж. Ільницький
Ростислав**



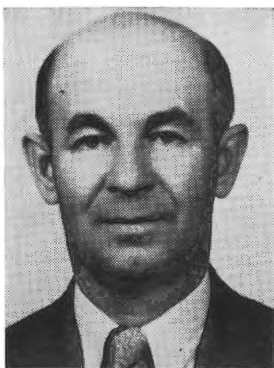
**інж. Ільницький
Теодор**



**дер. Іванишин
Михайло**



**інж. Кобринський
Роман**



**інж. Колодій
Володимир**



інж. Козяк Юліан



інж. Король Нестор



лісн. Кузич Іван



**дир. Левицький
Юліан**



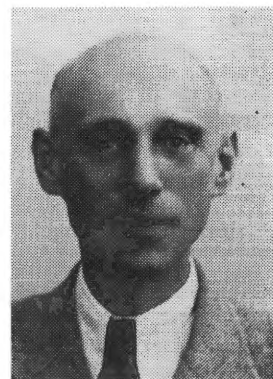
**інж. Лятишевський
Евген**



інж. Лаврович Роман



**інж. Левицький Іван
(Гжесьо)**



інж. Левицький Мирон



інж. Лішев Всеволод



лісн. Людкевич Евген



**лісн. Малкович
Михайло**



**інж. Марковський
Адам**



**надл. Маслівець
Григор**



інж. Негрич Дмитро



лісн. Павлице Дмитро



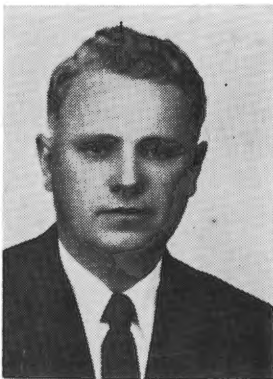
інж. Папп Конрад



дер. Петеш Ярослав



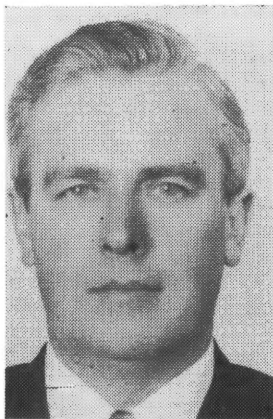
інж. Пук Володимир



лісн. Пришляк Лев



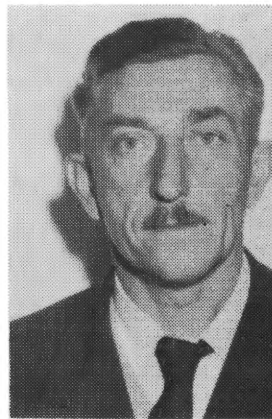
інж. Пясецький Петро



інж. Салдит Михайло



**лісн. Скоморовський
Микола**



**лісн. Шмериковський
Адам**



**інж. Романчукевич
Роман**



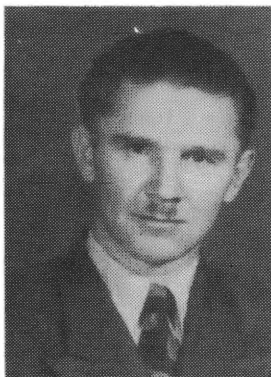
інж. Рондяк Роман



інж. Танчак Павло



лісн. Ушак Петро



**інж. д-р. Шехович
Роман**



лісн. Швед Осип



**інж. Чаповський
Михайло**



**лісн. Білинський
Василь**



інж. Юришин Дмитро



**надл. Яницький
Володимир**



інж. Яримович Роман

З М І С Т

	стор.
Переднє слово — Від Ювіл. Комітету і Редакційної Колегії ---	9
Слово першого голови ОБУЛІД'у інж. Б. Лучаковського ----	11
Історія ОБУЛІД'у — І. Новітняк -----	15
Господарський огляд лісів України — проф. П. Никитин ----	36
Деякі матеріали до українського лісівництва — проф. Всеволод Левицький -----	53
Ліси України під Советами — доц. О. Парамонів -----	58
Словники Української Лісівницької Термінології — Б. Лучаковський -----	63
Ліс і мисливство в давнім українським праві — Р. Кобринський	65
Столові Добра Гр.-Кат. Митрополії у Львові „Перегінсько” — Юліян і Мирон Левицькі -----	77
Гр.-Кат. Станиславівського Єпископства Лісові Добра — Бого- родчани — Б. Лучаковський -----	90
Столові Добра Перемиського Єпископства — В. Колодій ----	97
Інспекторат ерекціональних лісів — Е. Людкевич -----	99
Визначні українські лісники -----	101
Наші втрати — Я. Зубаль -----	104
Борис Іваницький — Я. Зубаль -----	109
Андрій Пясецький -----	111
Небезпека лісової служби під займанцями — П. Пясецький ---	113
ГУСЛІ (Гурток Студентів Лісової Інженерії в Празі) — Б. Лучаковський -----	119
Абсольвенти віденської „Hochschule für Bodenkultur” — Л. Шумило -----	122
Спомини про лісників — Р. Юркевич -----	127
Родинна хроніка (сини про своїх батьків) -----	134
Лев Савчинський — О. Савчинський	
Федір Людкевич — Е. Людкевич	
Сабін Яницький — В. Яницький	
Тропічний ліс в описах і в дійсності — Р. В. Шехович -----	140
Облава на вовків — Л. Шумило -----	145
Українська лісоентомологічна література — доц. О. Парамонів	149
З теки анекдот „Дзядзя” Криницького — зібрав Б. Лучаковський -----	157
Альбом членів ОБУЛІД'у -----	167

